

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Anita Kodila

**UPORABA KONCEPTA KREPITEV MOČI V SOCIALNEM DELU S
STARIMI LJUDMI**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Anita Kodila

**UPORABA KONCEPTA KREPITEV MOČI V SOCIALNEM DELU S
STARIMI LJUDMI**

Magistrsko delo

Mentorica: Izr. prof. dr. Jana Mali

Ljubljana, 2016

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **Anita Kodila**, študent/-ka drugostopenjskega študija Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko **06100029**, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:

» **Uporaba koncepta krepitev moči v socialnem delu s starimi ljudmi**«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo magistrsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega magistrskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o študiju na programih druge stopnje;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno magistrsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, **12.05.2016**

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave magistrskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega magistrskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, **12.05.2016**

Podpis avtorja/-ice:

Podatki o magistrskem delu

Ime in priimek: Anita Kodila

Naslov naloge: Uporaba koncepta krepitev moči v socialnem delu s starimi ljudmi

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Št. strani: 91 **Št. prilog:** 2 **Št. tabel:** 1 **Št. slik:** 0

Mentor: Izr. prof. dr. Jana Mali

Ključne besede: moč, krepitev moči, institucionalno varstvo, socialno delo s starimi ljudmi, socialno delo v domovih za stare ljudi

Povzetek: Magistrsko delo proučuje uporabo koncepta krepitev moči v socialnem delu s starimi ljudmi. Raziskovala sem, kako socialni delavci, ki delajo s starimi ljudmi v domovih za stare ljudi in stari ljudje, ki bivajo v domovih za stare, opredeljujejo koncept krepitev moči, kakšni so načini oziroma metode izvajanja krepitev moči, kaj prinaša izvajanje krepitev moči, s kakšnimi morebitnimi težavami se socialni delavci in stari ljudje srečujejo pri izvajanju krepitev moči in kaj socialni delavci in stari ljudje potrebujejo, da bi bilo izvajanje krepitev moči bolj uporabno ali bolj učinkovito. Rezultati so pokazali, da socialni delavci in stari ljudje različno opredeljujejo krepitev moči, navajajo pa podobne načine in metode izvajanja le-te. Krepitev moči prinaša mnoge prednosti tako za socialne delavce kot tudi za stare ljudi, vsi stari ljudje namreč krepitev moči doživljajo kot pozitivno. Socialni delavci se ob izvajanju krepitev moči srečujejo tudi z različnimi težavami, medtem pa stari ljudje težav ne navajajo. Socialni delavci so opredelili tudi nekatere potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi.

Title: The use of the concept of empowerment in social work with older people

Keywords: strength, empowerment, institutional care, social work with older people, social work in retirement homes

Abstract: Master's thesis examines the use of the concept of empowerment in social work with older people. I carried out a research on how social workers who work with the elderly in retirement homes and old people who live there to define the concept of empowerment, what are the ways and methods of implementation of empowerment, what the implementation of empowerment is, what are the possible difficulties social workers and old people face in implementing empowerment and what social workers and old people need to make the implementation of empowerment more useful or more efficient. The results showed that social workers and old people have different interpretations of empowerment and specify similar ways and methods of implementation thereof. Empowerment brings many advantages both for social workers as well as for old people, for all of the old people empowering is a positive experience. Social workers when implementing empowerment also face various problems while older people do not indicate problems. Social workers also identified some needs for easier or more effective implementation of empowerment in social work with old people.

PREDGOVOR

Stari ljudje so v sodobni družbi obravnavani predvsem kot breme in ne kot korist skupnosti. Tudi sami stari ljudje pogosto poosebijo predsodke o starosti. Pri delu s starimi ljudmi na različnih področjih zato pogosto naletimo na tak način dela, da se odloča brez starih ljudi in mimo njih. Socialno delo pa prinaša nov pogled. Socialni delavec in uporabnik sta sodelavca in soustvarjalca izvirnih delovnih projektov pomoči, kjer ima glavno besedo uporabnik.

Prav ta pogled prinaša tudi koncept krepitev moči. Je namreč usmerjanje strokovnega dela v to, da bodo uporabniki in uporabnice pridobili moč in nadzor nad potekom lastnega življenja. Cilj je večja avtonomija starih ljudi, dosežemo pa ga tako, da upoštevamo njihovo perspektivo, jih spodbujamo pri sprejemanju odločitev, jih podpiramo pri povečevanju nadzora nad njihovim življenjem in jih spodbujamo pri prevzemanju odgovornosti za njihova dejanja.

V literaturi najdemo mnoge opredelitve krepitev moči in strategije, kako jo izvajati, v praksi pa metoda krepitev moči še ni prepoznana in uveljavljena kot temeljno ravnanje pri delu s starimi ljudmi. Socialni delavci imajo besede o tem, kaj krepitev moči je, pogosto pa jim zmanjka znanje za ravnanje, znanje o tem, kako krepitev moči uporabiti pri delu s starimi ljudmi. Z raziskovanjem ali je krepitev moči sploh prepoznana kot temeljno ravnanje v socialnem delu, na kakšen način se uporablja v praksi in kakšne težave se pri tem pojavljajo, želim prispevati k razvoju strategij za uporabo koncepta v praksi in k oblikovanju možnih rešitev, da bi se težave ob uporabi odpravile. Temeljni prispevek mojega dela je zato prikaz načinov in strategij, kako krepitev moči udejanjati v praksi, kako ukrepati ob možnih težavah ter podaja predlogov za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitev moči. S samo nalogo opozarjam tudi na obstoj koncepta krepitev moči, na pomembnost partnerstva med socialnim delavcem in starim človekom in na pomembnost sodelovanja v socialnem delu s starimi ljudmi.

Ob tej priložnosti se zahvaljujem vsem, ki so sodelovali pri nastajanju magistrskega dela. Predvsem se zahvaljujem vsem sogovornikom, ki so bili pripravljeni deliti svoje zgodbe in izr. prof. dr. Jani Mali za sprejeto mentorstvo ter za vso strokovno podporo in usmerjanje pri pisanju magistrskega dela. Hvala tudi vsej moji družini in partnerju za vso podporo in besede spodbude.

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD	1
1.1. Moč v medčloveških odnosih	1
1.2. Moč v socialnem delu	4
1.3. Krepitev moči v socialnem delu	7
1.3.1. Opredelitev krepitev moči	8
1.3.2. Ravni delovanja krepitev moči	11
1.3.3. Načini in strategije krepitev moči	12
1.3.4. Povezanost drugih konceptov socialnega dela s konceptom krepitev moči	14
1.4. Institucionalno varstvo starih ljudi	18
1.5. Socialno delo s starimi ljudmi	22
1.5.1. Socialno delo v domovih za stare ljudi	24
2. PROBLEM	29
3. METODOLOGIJA	31
3.1. Vrsta raziskave	31
3.2. Merski instrument in viri podatkov	31
3.3. Populacija in vzorčenje	31
3.4. Zbiranje podatkov	32
3.5. Obdelava in analiza podatkov	33
4. REZULTATI	34
4.1. Opredelitev krepitev moči	34
4.2. Načini in metode izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi	35
4.3. Prednosti izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi	39
4.4. Težave pri izvajanju krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi	40
4.5. Potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi	42
5. RAZPRAVA	45
6. SKLEPI	53
7. PREDLOGI	56
8. SEZNAM VIROV	59
9. PRILOGE	63

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Model ravnanja iz perspektive moči	16
--	----

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Moč v medčloveških odnosih

Pojem moči kot tudi podpora, ki temelji na krepitvi moči, sta v socialnem delu pogosto spregledana. Prva težava je že sama opredelitev moči. Pojem moči se uporablja na mnogih področjih našega življenja. Za obravnavanje moči v družbi pa moramo opredeliti moč kot lastnost njenih delov, to je različnih vlog, ki jih imajo ljudje (skupine) v njej ter razmerij med njimi. Moč moramo razumeti tako abstraktno kot tudi konkretno, kot npr. način izboljšanja življenja določene osebe (Flaker *et al.* 2007: 2).

Besedo moč lahko razumemo kot avtoritarno razmerje in obnašanje v smislu vladanja, obvladovanja ali pa tako, kot to razumemo tudi v socialnem delu: v smislu moči kot trdnosti, kreposti, kongruentnosti, pripravljenosti na spreminjanje družbenih situacij in sebe. V socialnem delu razumemo moč kot medosebno razmerje, katerega smisel je krepitev moči uporabnikov (Zaviršek *et al.* 2002: 63).

Moč torej pomeni:

- imeti nadzor nad svojim življenjem;
- zavedati se svojih osebnih virov moči in jih upoštevati;
- presegati ovire na poti do cilja;
- biti viden, slišan in imeti vpliv nad odločitvami;
- biti sposoben spopasti se z zatiranjem (Dalrymple, Burke 2003).

Razmerja moči so zelo pogosta in se o njih nenehno izrekamo v vsakodnevnem življenju. V razmerjih, kot so policist/občan, direktor/delavec, učitelj/učenec je moč vidna ali celo poudarjena. To pa nas ne sme zavesti, da ne bi mislili tudi na druge interakcije, kjer moč ni razvidna, ker to še ne pomeni, da je njena količina manjša, porazdelitev enakopravnejša ali da vprašanja moči sploh ni. Moč torej ni vselej vidna, vendar so njeni viri in pojavne oblike lahko zelo različni (Dragoš 2005: 10).

Moč je temeljni dejavnik medčloveških odnosov. Ljudje imajo izkušnjo moči in nemoči v različnih vsakdanjih situacijah. Relacije moči v odnosih kažejo ali gre za razmerja

dominacije ali pa za razmerja enakosti. Našo lastno pozicijo moči določajo: statusi (državljski, materialni, izobrazbeni), dosežki, neodvisnost, vrednote (lastne, družinske), socialne mreže (neformalne, formalne) ipd. (Humljan Urh 2013: 103).

Odločilne za našo družbeno moč so družbene vloge, ki jih prevzamemo. Moč nam dajo ali vzamejo avtomatično. Več cenjenih vlog imamo, več smo v naši družbi vredni. Nasprotni pol pa so stigmatizirane vloge. Te vloge moč jemljejo. Ljudje zaradi ene značilnosti nekoga obsodijo v celoti in sodijo zelo strogo – ljudje dvomijo v nas, nas izključijo, onemogočijo, da sodelujemo. V nasprotju z drugimi stigmatizirane vloge prevladajo, nad vsem kar počnemo (Flaker *et al.* 2013: 43–44).

Moč torej človek črpa ali izgublja na številnih registrih. Najpogostejši so gotovo statusni, materialni, socialni in interaktivni. Kako je nekdo močan, je odvisno od njegovega družbenega položaja, sredstev, ki so mu na voljo, kakšne zaveznike ima in kako ga drugi vidijo in mu zaupajo. Status, sredstva in vezi so potencial iz katerih človek črpa moč, dejanska pogodbeno moč pa izhaja iz njegove vloge (Flaker *et al.* 2013: 45).

Uporabnikovo moč moramo torej v prvi vrsti razumeti kot pogodbeno moč – kakšno moč ima sklepati pogodbe, ali je lahko in v kakšni meri je lahko pogodbeno stranka (Flaker *et al.* 2011: 119). Pogodbeno moč je osnova v naši družbi. Če ne moremo stopiti v pogodbene odnose, ostanemo nemočni (Flaker *et al.* 2007: 49).

Če pojem moči konkretiziramo na človeške odnose, dobimo naslednjo definicijo. Dragoš navaja (2005: 11) Maxa Webra (1987), ki pravi: »Moč označuje vsako stopnjo verjetnosti, da akter v družbenem odnosu vsili svojo voljo kljub odporu drugega in ne glede na osnovo, iz katere ta verjetnost izhaja.«

Iz definicije vidimo, da imamo z močjo opraviti povsod, kjer gre za verjetnost, da bodo ljudje delovali tako, kot nekdo zahteva od njih. Vsakdo od nas ima verjetno izkušnjo, da je lahko koga drugega napeljal, da je naredil kaj, kar je ustrezalo našim lastnim interesom. Močan je tisti, ki lahko vpliva na vedenje drugih v skladu z lastnimi interesi (Dragoš 2005: 25).

Za temo moči v socialnem delu so pomembni naslednji poudarki (Dragoš 2005:12):

- Moč moramo prepoznati že v vsaki stopnji vpliva, torej je ne reduciramo samo na velike količine moči, ki so jasno vidne. Moč je že majhna stopnja vpliva.
- Vsak način vplivanja na voljo drugega lahko označimo za moč, ne glede na okoliščine, ki akterju omogočajo, da tako ravna, in ne glede na morebitne osebnostne lastnosti, ki ga delajo močnega (znanje, veščine, ugled, videz).
- Weber razlikuje moč od odpora, kar je prednost in hkrati pomanjkljivost njegove definicije. Prednost je v tem, ker usmerja pozornost na bilanco učinkov. Pri Weberu je namreč izraz moč rezerviran za vplive, ki so močnejši od nasprotnih. Hkrati pa gre za pomanjkljivost, saj upiranju odvzema attribute moči. Tudi upor proti moči, ki je večja od moje, je izkazovanje moči, saj se izvaja kljub odporu drugega, čeprav neuspešno.

Odločilna je torej količina moči, ki jo imata na voljo oba partnerja. Ker pa jo lahko v interakciji vsak akter uporabi drug proti drugemu ali pa za skupne cilje, je ravno tako kot količina moči pomembna tudi njena usmerjenost. Zato lahko razlikujemo dve vrsti moči, induktivno in rezistentno; induktivna je tista, ki si prizadeva za realizacijo cilja, rezistentna pa je moč takrat, ko se upira namenom drugega, ki poskuša speljati naše vedenje v določeno smer (ibid.).

Moč je odvisna od kombinacije različnih dejavnikov, iz katerih je sestavljena: od načina, kako jo izražamo, od oblike njene uporabe, od sredstev, ki jih uporabljamo in od virov iz katerih izhaja. Vsakršna moč s katero akter deluje na druge, je kombinacija različnih dejavnikov. Socialna delavka lahko tako pri svojem delu prakticira različne vire moči (Dragoš 2005: 16).

Ločimo naslednje vire moči: normativni viri moči, posedovanje in dostopnost ter personalni viri moči. Ti viri moči se lahko uporabljajo skozi različna sredstva oziroma medije. Pri normativnih virih moči so mediji moči statusi oz. vloge. Socialna delavka npr. normativno moč uporablja takrat, ko se sklicuje na zakonska pooblastila, s katero je opremljena njena poklicna vloga in status. Naslednji vir moči, posedovanje in dostopnost do pomembnih sredstev se uporablja skozi medije moči, kot so fizična sila, dobrine, blago in kapital. Dostop do pomembnih sredstev je za socialno delavko vir moči, ko odloča o dodelitvi materialnih pomoči uporabnikom ali ko vpliva na namestitve v zavode (npr. v

domove za stare). Drugače je v situacijah, kjer je dostop uporabnikov do dobrin opredeljen na način pravic in kjer so vsi elementi pravic že vnaprej definirani. Takrat je njena vloga le kontrolna in njena moč ne izhaja iz dostopa niti iz posedovanja stvari. Pomembnejši v socialnem delu pa so personalni viri moči, kamor spadajo znanje (veščine, spretnosti, izkušnje), osebne lastnosti (ugled, komunikacijske sposobnosti, talenti, karizma, tudi videz) in socialna omrežja posameznika (Dragoš 2005: 18–22).

Pomembno vprašanje je tudi, kako prepoznati obstoječe vire moči uporabnikov, ne da bi prehitro zapadli v tradicionalno skrbstveno pozicijo, kjer socialni delavci sami najdemo rešitev za nekoga drugega. Krepitev moči se osredotoča na zmožnosti in potencialne uporabnikov socialnega dela. Ljudje imajo namreč pogosto lastne vire moči, ki pa jih ne znajo uporabiti ali pa se jih niti ne zavedajo. Pristop krepitev moči omogoča oziroma spodbuja, da uporabniki izrazijo svoje cilje, pri tem pa strokovnjak deluje v vlogi podpornika (Humljan Urh 2013: 111–119).

Iz navedenega je razvidno, da je moč prisotna na mnogih področjih našega življenja, pomembno vlogo pa ima tudi v medčloveških odnosih. V socialnem delu je na področju krepitev moči osrednje vprašanje, kako ravnati z močjo in z viri moči uporabnikov, da bi soustvarili zelene spremembe in premike ter udeležnost uporabnikov v rešitvah hkrati pa bi strokovnjakovo moč nadomestilo skupno iskanje in raziskovanje.

1.2. Moč v socialnem delu

Uporabniška perspektiva in načelo vključevanja uporabnikov v odločanje, nas silita v to, da razmišljamo o razmerjih moči tudi v socialnem delu. V tradicionalnih razmerjih moči se je upoštevala zgolj perspektiva strokovnjakov in uporabniki niso bili vključeni v procese odločanja (Zaviršek *et al.* 2002: 62).

Krepitev moči oziroma opolnomočenje pomeni dajanje ali dodajanje moči. V slovenščini imamo za to besedo "po-moč". Uporabnik, ki je doslej prihajal po pomoč, bo odslej prihajal po moč. Moč in razmerja moči so ena od dimenzij neformalnih in formalnih odnosov, ki jih drugače kot medicina v socialnem delu uporabljamo zlasti tako, da smo pozorni na uporabo svoje strokovne in institucionalne moči, zlasti pa na zlorabo svoje moči v razmerju do uporabnikov (Mesec 2006: 238–241).

Čačinovič Vogrinčič *et al.* (2009: 12) navajajo Hoffman (1994), ki jasno opozori na to, da strokovnjak mora odstopiti od moči, ki mu ne pripada – od moči, da poseduje resnice in rešitve. Strokovnjakovo moč nadomesti skupno iskanje, raziskovanje v partnerskem odnosu.

Tudi Smith (2008: 13) razmišlja podobno, saj je mnenja, da morajo biti socialni delavci pripravljeni na nov razmislek o vlogi moči v socialnem delu in na spreminjanje razmerij moči v socialnem delu v interes uporabnikov storitev. Pomembno vlogo pri spreminjanju razmerij moči imajo ključna načela socialnega dela, kot sta npr. samostojnost uporabnika in možnost samoopredelitve, ki socialnim delavcem pomagajo, da prepoznajo pomembnost iskanja in prepoznavanja načinov, kako preoblikovati neenaka razmerja moči v medčloveških odnosih.

Pogoj za partnersko razmerje je enaka porazdelitev moči med akterji. Za razmerje med socialno delavko in njenim uporabnikom velja, da je moč partnersko razporejena takrat, ko imajo vsi vpleteni vsaj enako količino moči in zaradi tega noben udeleženec v interakciji ne more vsiliti svoje volje drugim. Vsi udeleženi v procesu pomoči imajo induktivno moč, ki omogoča participacijo vseh pri skupnih odločitvah, hkrati pa je vsak zmožen tudi rezistentnega delovanja za vzdrževanje lastne avtonomije. Tudi med partnerji so mogoča navzkrižna stališča, tekmovalno vedenje in konfliktna razmerja. Bistvo partnerstva ni harmonija med partnerji, ampak dejstvo, da navzkrižja presegajo s pogajanjem namesto z dominacijo (Dragoš 2005: 15).

Tudi teorije pomoči v socialnem delu ne moremo obravnavati brez navezave na vprašanje moči: kdo ima moč, kdo koga nadzoruje, kdo kaj prejema, kdo kaj opredeli, kdo o čem odloča itn. Moč je torej osrednjega pomena (Videmšek 2013: 89). O tem govori tudi Dragoš (2005: 11), ki meni, da imamo z močjo opraviti povsod, kjer obstaja verjetnost, da bodo ljudje delovali tako, kot kdo zahteva od njih. Ne nazadnje smo tudi v stroki socialnega dela iz nesorazmerja moči zaznali premik od medicinskega modela obravnave ljudi k socialnemu modelu (Videmšek 2013: 89).

Iz vsega navedenega izhaja, da se teme moči nanašajo na razmerja med ljudmi. Največji izziv v socialnem delu v povezavi s teorijo pomoči in sodobnim konceptom krepitev moči uporabnika je, kako se izogniti razmerjem nadzora med uporabniki storitev in strokovnjaki

in kako naj se osredotočimo na socialno delo, ki bo pomenilo sodelovanje z ljudmi, ne pa ukvarjanje z njimi (ibid.).

Za razumevanje koncepta moči v socialnem delu je pomembno tudi razumeti, kako se je skozi različne teorije/modele socialnega dela spreminjal odnos med socialnimi delavci in uporabniki. Najpogostejša delitev teorij oz. modelov socialnega dela je delitev glede na časovni razvoj, tj. tradicionalne, moderne in postmoderne teorije/modeli socialnega dela. V nadaljevanju po Humljan Urh (2013: 108–112) povzemam največje spremembe v odnosu med socialnim delavcem in uporabnikom glede na model oz. teorijo socialnega dela.

Tradicionalni model velja za prvi model socialnega dela. Odnos med socialnim delavcem in "klientom" je bil nevtralen. Zanj je bila značilna distanca, ki je izražala razmerje moči, ki je bilo v prid socialnim delavcem. Strokovnjak je veljal za tistega, ki lahko posamezniku pomaga, posameznik pa je bil od strokovnjaka odvisen. Komunikacija je bila enostranska, posameznik ni bil aktivni soudeleženec v procesu socialnega delovanja.

Med naslednji, moderni model socialnega dela, uvrščamo reformistični, radikalni in sistemsko-ekološki model. Z vidika koncepta moči je najpomembnejši radikalni model. Odnos med socialnim delavcem in uporabnikom ni več temeljil na distanci, temveč na sodelovanju, skupnem aktivizmu, saj so temeljni cilj radikalnega modela bile spremembe družbe in njenih institucij ter boljše družbene razmere.

Postmoderni model socialnega dela se je začel uveljavljati v 90. letih 20. stoletja. Značilnosti odnosa med socialnim delavcem in uporabnikom sta partnerstvo z uporabnikom ob upoštevanju njegove realnosti, ki jo pozna le on, in ustvarjanje situacij, v katerih uporabnik pridobiva moč. Zato je uporabnik v tem odnosu prepoznan kot največji strokovnjak, kot ekspert iz svojih izkušenj. Pomoči ne zagotavlja socialni delavec, temveč se proces pomoči razvija v medsebojnem partnerstvu in dialogu. Poglavitna značilnost postmoderne modela socialnega dela je perspektiva moči, ki temelji na pristopu, ki krepi avtonomnost in aktivno udeležbo uporabnikov v procesih socialnega sodelovanja.

Pregled teorij oziroma modelov socialnega dela pokaže spremembe, predvsem v odnosu med socialnimi delavci in uporabniki. Največje spremembe je možno opaziti predvsem v vlogi socialnih delavcev in odnosu do uporabnikov, ki iz distance med socialnim delavcem

in "klientom" prehaja v sodelovanje in v partnerski odnos med socialnim delavcem in uporabnikom, ki je v tem odnosu prepoznan kot strokovnjak.

1.3. Krepitev moči v socialnem delu

Moč v socialnem delu ni nekaj novega. Kaže se v vsakem odnosu. Ena od dejavnosti socialnega dela je namreč tudi prepoznavanje neenakih razmerij moči v družbi. Učinkovita in pomembna metoda pri delu z marginaliziranimi posamezniki in skupinami pa je krepitev moči. Gre za koncept, ki se nanaša na različne procese, aktivnosti in prakse, ki jim je skupen aktivizem za večjo socialno vključenost marginaliziranih posameznikov in skupin (Humljan Urh 2013: 103).

Tudi v socialnem delu s starimi ljudmi je metoda krepitev moči prepoznana kot pomembna metoda dela. Usmerjenost na krepitev moči starih ljudi in vseh udeleženi v odnosu z njimi, omogoča starim ljudem, da prevzamejo odgovornost za lastno življenje, pomaga jim pridobiti samospoštovanje in spoznati vrednost lastnih izkušenj, a tudi objektivno okrepi njihov položaj, saj jim omogoči vstop v različne cenjene vloge in uporabo različnih virov družbene moči v njihovo korist (Mali *et al.* 2011).

Krepitev moči je pomemben koncept v socialnem delu, h kateremu moramo zavestno pristopiti tako socialni delavci kot tudi uporabniki. Za krepitev moči se odločimo, saj se proces krepitev moči v delovnem odnosu ne zgodi spontano. Socialni delavci morajo ponotranjiti potrebo po spreminjanju neenakih struktur moči (Humljan Urh 2013: 117).

Koncept krepitev moči je za delovanje strokovnih delavcev pomemben zaradi več razlogov. Najpomembneje je, da je upoštevana perspektiva sogovornika, da mu je omogočeno pridobiti občutek o lastni vrednosti in občutek soudeleženi pri soustvarjanju in iskanju rešitev. Osnovna značilnost socialnega dela, ki izhaja iz krepitev moči, je, da izhaja iz dejanskih interesov uporabnika in iz pozicije, da je uporabnik delodajalec strokovnim delavcem in delavkam, pri tem pa gre že v temelju za obrnjeno vlogo moči (Videmšek 2013: 95).

Proces krepitev moči v socialnem delu s starimi ljudmi:

- vsebuje boj proti stereotipom o starih ljudeh;
- daje možnost odločitve in izbire v roke uporabnika;
- osredotoča se na izboljšanje samopodobe starega človeka in
- priznava obstoj zatiranja starih ljudi (Phillipson, Thompson 1996: 17).

Socialno delo s starimi ljudmi, ki temelji na načelu krepitev moči, je usmerjeno v podporo uporabniku, da pridobi kontrolo in vpliv nad svojim življenjem ter hkrati izboljša svojo samopodobo. Pomembno je aktivno vključiti stare ljudi kot enakovredne sogovornike pri sprejemanju odločitev, oblikovanju programov itn., saj njihovega sodelovanja ne odtehta noben strokovnjak. Socialno delo mora prispevati k vključevanju ljudi. Pomembno je, da se socialno delo kritično odzove na socialno izključenost starih ljudi v družbi in sodeluje v boju proti stereotipom o starih ljudeh.

1.3.1. Opredelitev krepitev moči

Opredelitev krepitev moči so tako raznolike, kot so tudi raznolika področja, na katerih se je uporaba koncepta uveljavila (Boškić 2005: 181). V nadaljevanju podajam nekaj različnih opredelitev in tipologij krepitev moči, ki jih najdemo v različnih literaturah.

Krepitev moči dobesedno pomeni "postati močen", ampak v socialnem delu pomeni veliko več kot le to. Koncept zajema tako teorijo krepitev kot tudi metode dela (Adams 2008: 17). Krepitev moči se lahko opredeli kot zmožnost posameznika, skupine ali skupnosti, da prevzamejo nadzor nad svojim življenjem, uveljavljajo svojo moč, dosega lastne cilje in hkrati tudi kot proces, skozi katerega so ljudje tako individualno kot kolektivno sposobni, da sebi in drugim zmorejo povečati kakovost svojega življenja (ibid.).

"Krepitev moči pomeni podpiranje posameznikov, skupin, družin, da v prvem koraku odkrijejo in v naslednjem razširijo svoje vire in orodja v sebi in okoli sebe. Odkrivamo moč posameznika, jo podpremo v skupnosti in tako posegamo v družbo. Odkrivamo slabosti sistema, lahko tudi institucije oziroma njenega delovanja. Strokovna naloga socialnega delavca pa je, da posameznika vključi, saj lahko le tako prispeva k njegovi moči" (Mali 2008: 72). Gre za to, da skupaj z uporabnikom v prvem koraku raziskujemo

njegove talente, znanja, sposobnosti ter ga sprašujemo po sanjah, željah in opori v skupnosti, nato pa skupaj z njimi načrtujemo, kako bodo uresničili svoje cilje in vizije.

Barnes in Bowl (2001: 15) navajata, da je ključna naloga koncepta krepitev moči premik v naravi razmerja med tistimi, ki socialne storitve ponujajo in tistimi, ki jih prejemajo. Strokovnjak odstopi od moči, ki mu ne pripada – od moči, da poseduje resnice in rešitve. Njegovo moč pa nadomesti skupno iskanje, raziskovanje, kjer je uporabnik ekspert iz izkušenj, socialni delavec pa njegov spoštljiv in odgovoren zaveznik na poti oblikovanja zelenih izidov.

Glede odnosa med socialnim delavcem in uporabnikom je v modelu krepitev moči poudarek na čim večji avtonomiji uporabnika. Koristno je vključiti tudi Dragoševo (2005) definicijo krepitev moči, ki pojasnjuje razmerja odvisnosti med strokovnjakom in uporabnikom. Dragoš namreč opredeli kot regulacijo razmerij odvisnosti v korist šibkejšega akterja. "Krepitev moči je regulacija razmerij odvisnosti, ne pa njihovo odpravljanje" (Dragoš 2005: 36).

Videmšek (2013: 89) kot poglobljeno zamisel koncepta krepitev moči vidi v tem, da se osebam v deprivilegiranem položaju zagotovi moč, glas in izbiro. V praksi socialnega dela to pomeni, da imajo uporabniki storitev priložnost izraziti svoje potrebe, namesto da jim govorijo, kaj je zanje najboljše in kakšne so njihove potrebe. Krepitev moči posamezniku omogoči, da razišče svoje potencialne vire moči in s tem prevzame nadzor nad svojim življenjem.

Dalrymple in Burke (2003: 50) pa krepitev moči definirata kot proces pomoči, v katerem se pripadnikom stigmatizirane skupine zagotavlja podporo, da razvijejo in povečajo lastne spretnosti, sposobnosti in s tem lasten vpliv.

Lee (2001: 32) navaja Solomon (1976), ki definira krepitev moči kot proces pomoči in pravi, da je krepitev moči proces, v katerem socialni delavec skupaj z uporabnikom sodeluje v aktivnostih, katerih namen je zmanjšati nemoč, ki je bila ustvarjena na podlagi negativnega vrednotenja posameznika in temelji na pripadnosti stigmatizirani skupini. Proces pomoči vključuje identifikacijo blokad moči, ki prispevajo k problemu, kot tudi

razvoj in izvajanje posebnih strategij, katerih cilj je bodisi zmanjšanje učinkov posrednih blokad moči ali zmanjšanje delovanja neposrednih blokad moči.

Krepitev moči je proces pomoči, ki ljudem omogoči, da prevzamejo odgovornost za lastna življenja, jim pomaga pridobiti samospoštovanje in spoznati vrednost lastnih izkušenj, a tudi objektivno okrepi njihov položaj, jim omogoči vstop v različne in cenjene vloge, jim pomaga uporabiti različne vire moči v njihovo korist in hkrati pripomore k pravičnejšim razmerjem moči (Flaker *et al.* 2007: 3).

Na pomen krepitev moči kot procesa pomoči opozori tudi Videmšek (2008: 215), ki piše, da moramo krepitev moči razumeti kot proces in ne kot izid. Krepitev moči je nikoli dokončan proces, saj se življenja in želje ljudi nenehno spreminjajo. Krepitev moči je proces za doseganje ciljev posameznika, ki pa nujno vključuje udeležnost posameznika.

Da je udeležnost posameznika v procesu krepitev moči pomembna, vidimo tudi v naslednjem zapisu. "Proces krepitev moči je refleksiven proces, proces, ki ga lahko sproži in vzdržuje le tisti, ki moč potrebuje. Drugi ljudje pa so posamezniku lahko le v pomoč in ga motivirajo tekom procesa. Proces krepitev moči torej izvira iz uporabnika in ne iz pomagajočega" (Lee 2001: 31).

Bistvo vseh opredelitev krepitev moči opiše definicija, ki jo poda Videmšek (2013: 97): "Bistvo koncepta krepitev moči uporabnikov je v predpostavki, da so spremembe možne, da imajo ljudje sami odgovore in rešitve in da je vloga strokovnega delavca, da vodi usmerja in podpira ljudi na poti iskanja možnih rešitev. Krepitev moči je tako proces za doseganje ciljev posameznika". Skupno vsem opredelitvam koncepta krepitev moči pa je tudi aktivna udeležba uporabnikov v delovnem odnosu in pri reševanju njihovih socialnih problemov, ki ga Humljan Urh (2013: 117) opredeli kot eno od pomembnih načel metode krepitev moči.

Krepitev moči pa ni le krepitev samozavesti, odločnosti, izrazne moči. V procesu krepitev moči je pomemben tudi družbeni položaj in družbena vloga človeka. Za socialnega delavca je v procesu načrtovanja ključno vprašanje, kakšen je formalni status uporabnika in kako ga izboljšati. Prav v tem, koliko se je spremenila družbena vloga človeka, lahko vidimo, koliko smo bili v procesu krepitev moči uspešni (Flaker *et al.* 2013: 42–45).

Ob vsem tem pa ne smemo pozabiti, da je človek družbeno bitje, kar pomeni, da je odvisen od drugih. Zato je popolna neodvisnost posameznika neuresničljiva in celo nepredstavljava. Zato pri krepitevi moči uporabnikov ne gre za odpravljanje odvisnosti nasploh, temveč za spreminjanje tipa ali stopnje konkretnih razmerij odvisnosti (Dragoš 2005: 36).

1.3.2. Ravni delovanja krepiteve moči

Krepitev moči je večplasten proces. Različni avtorji tako opredeljujejo koncept krepiteve moči tudi na različnih ravneh.

Darlymple in Burke (2003) govorita o dveh ravneh delovanja krepiteve moči in sicer o mikro- in makroravni delovanja krepiteve moči. "Na mikroravni pomeni proces krepiteve moči razvijanje osebnih občutkov moči, kontrole, ne da bi se osredotočali na spremembo obstoječih strukturnih razmer. Na makroravni pa pomeni krepitev moči povečevanje družbeno-političnega vpliva marginaliziranih ljudi. Obe ravni se lahko prepletata, tj. ko krepitev moči na osebni ravni vpliva na krepitev moči celotne skupnosti. In obrnjeno: večanje moči, večanje vpliva skupine in skupnosti spodbudno vpliva na večanje moči posameznikov" (Humljan Urh 2013: 117) .

Askheim (2003: 203) razmišlja podobno, saj navaja, da krepitev moči deluje na individualni in strukturni ravni. Na individualni ravni je cilj povečati uporabnikov nadzor nad svojim življenjem, izboljšati samopodobo ter pridobiti nova znanja in veščine. Na strukturni ravni pa krepitev moči pomeni delo na spremembah socialnih struktur, ovir in odnosov moči, ki zmanjšujejo uporabnikov vpliv (ibid.).

Tudi Videmšek (2008: 212) koncept krepiteve moči razdeli na dve ravni: kolektivno in individualno raven. Kolektivna krepitev moči je uporabljena takrat, ko gre za kršenje posameznikovih pravic, neenake možnosti in zatiranje nekaterih posebnih skupin. Krepitev moči na kolektivni ravni se tako kaže kot zaščita ljudi in zagovarjanje njihovih pravic (ibid.). Na individualni ravni pa se koncept krepiteve moči osredotoča na povečanje osebne moči posameznika in na njegove osebne značilnosti. Na individualni ravni posamezniki prepoznavaajo, kako so stigmatizirani, diskriminirani in zatirani. To prepoznavanje pa je nujno za načrtovanje dejavnosti in načinov za odpravo tega (Videmšek 2008: 214).

Humljan Urh (2013: 118) citira Thompson, Thomspen (2005), ki navajata teorijo, da se proces krepitev moči odvija na treh ravneh: osebni, kulturni in strukturni. Na osebni ravni socialni delavci posameznikom zagotavljajo podporo pri pridobivanju večje kontrole v svojem življenju na različne načine – npr. z večanjem samozaupanja, samozavesti, učenjem novih socialnih spretnosti, zagotavljanjem pozitivnih izkušenj. Na kulturni ravni se morajo socialni delavci spoprijeti z diskriminatorskimi predpostavkami in stereotipi, da bi lahko odpravili zatiranje v družbi. Krepitev moči se na tej ravni osredotoča na ozaveščanje o zatiralskih kulturnih ideologijah. Ker so razmerja moči del družbenih struktur, se na strukturni ravni proces krepitev moči osredotoča na preseganje in odpravljanje družbenih neenakosti. To od socialnih delavcev zahteva kolektivni boj za politične spremembe, ustvarjanje akcijskih programov za družbene spremembe ipd.

1.3.3. Načini in strategije krepitev moči

Krepitev moči v socialnem delu obsega:

- dajanje glasu ljudem, ki so marginalizirani (spodbujanje, da sami definirajo svoja čustva, želje, potrebe, izkušnje nemoči);
- partnerski odnos, ki ne spodbuja odvisnosti, temveč učenje socialnih spretnosti za samostojno in neodvisno življenje;
- krepitev samozavesti;
- podporo pri organiziranju tam, kjer imajo uporabniki skupne interese (npr. organizacija skupine v domu za stare);
- ozaveščanje o razsežnostih izključevanja in zatiranja (pomagati uporabnikom, da razumejo svoj položaj v širšem kontekstu) (Humljan Urh 2013: 116).

”Krepitev moči se osredotoča na zmožnosti in potencialne uporabnikov socialnega dela. Ljudje imajo namreč pogosto lastne vire moči, ki pa jih ne znajo uporabiti ali pa se jih niti ne zavedajo. Pristop krepitev moči omogoča oz. spodbuja, da uporabniki izrazijo svoje cilje, pri tem pa strokovnjak deluje v vlogi podpornika” (Humljan Urh 2013: 111). Krepitev moči omogoča, da so ljudje z manj družbenopolitične moči tako spodbujeni, da ponovno pridobijo moč in nadzor nad svojim življenjem. Prav tako pa omogoča, da razvijejo občutek kompetentnosti kot posamezniki in kot pripadniki skupnosti, ki ji pripadajo (Humljan Urh 2013: 116).

Med strategije krepitev moči uvrščamo:

- aktiviranje obstoječih virov;
- ustvarjanje novih virov;
- povečevanje dostopnosti do virov;
- redistribucijo virov in
- mediacijo (Dragoš 2005: 38).

Za aktiviranje obstoječih virov gre v primerih, ko povečamo moč z uporabo že obstoječih virov, ki so že prisotni v okolju uporabnika in jih je bilo treba le pretvoriti iz potencialne v aktualizirano obliko. Med načine aktiviranja obstoječih virov moči štejemo npr. aktiviranje sosedске ali sorodniške mreže za pomoč staremu človeku na domu. Glavno vprašanje pri tem načinu krepitev moči je, kako prepoznati obstoječe vire moči in kako delovati na njih. Naslednja strategija krepitev moči je kreiranje novih virov, katere primer je npr. priskrba denarne pomoči ali vključevanje v nove oblike pomoči (npr. skupina za samopomoč). Pri naslednji strategiji povečevanju dostopnosti do virov pa v nasprotju z aktiviranjem že obstoječih virov ne gre za problem detekcije niti aktivizacije, ampak predvsem za problem dosegljivosti virov. Oseba, ki bi lahko npr. svojo težavo rešila z denarno pomočjo, pogosto sama približno ve, kje se dobi denarna pomoč, a vseeno sama ne more do teh virov. Primeri povečanja dostopnosti do virov so urejanje dokumentov, odprava arhitektonskih ovir, izboljšanje dostopnosti in kakovosti socialnih storitev ipd. Primer naslednje strategije redistribucije virov je prenos pooblastil od strokovnjaka k uporabniku ali prenos namenskih sredstev iz proračuna iz enega fonda v drugega. Zadnja strategija krepitev moči je mediacija, ki je nepristransko posredovanje v sporu med družinskimi člani, v skupnosti, med organizacijami ipd. (Dragoš 2005: 38–40).

Zavedati pa se moramo, da čeprav poznamo razne veščine in spretnosti za krepitev osebne moči, je družbena struktura tista, ki določa našo moč. Če hočemo povečati ali sploh dobiti neko moč, moramo razumeti v katere odnose moči smo vpeti, v kaj naj investiramo, da bomo pridobili moč, na osebni ravni pa ostaja ključno vprašanje – kaj sploh je naša pogodbeno moč (Flaker *et al.* 2007: 42).

1.3.4. Povezanost drugih konceptov socialnega dela s konceptom krepitve moči

Koncept krepitve moči je povezan s številnimi drugimi koncepti, ki so vplivali na sooblikovanje sodobne teorije socialnega dela in skupaj pomenijo obsežen paradigmatški premik v odnosu med udeleženi v procesu ravnanja v socialnem delu (Videmšek 2013: 83).

Normalizacija

Normalizacija je koncept, ki vpliva na spremembo pogleda na ljudi s težavami z duševnim zdravjem. Je proces, v katerem skušamo ustvariti enake vzorce in razmere za življenje vsakega posameznika, tako za tiste, ki imajo težave z duševnim zdravjem, kot za tiste, ki jih nimajo. Gre za posameznikovo pravico, da lahko ne glede na stanje telesa ali duševno počutje živi kot vsi državljani. Znotraj socialnih služb je treba uporabnikom zagotoviti čim večjo kakovost življenja z omogočanjem različnih življenjskih izkušenj. Normalizacija tako vključuje tudi možnosti zmenkov, poroke, romance in spolne dejavnosti (Videmšek 2013: 84).

V procesu normalizacije je pomembnih pet prvin, ki vsaka na svoj način pomeni izboljšanje kakovosti življenja posameznikov:

- večanje izbire – vsakodnevna organizacija življenja mora biti vse bolj pod nadzorom stanovalca, da se čuti zmožnega obvladati svoj dan, s tem da se pritisk ustanove zmanjša in da ustanova nenehno širi možnost izbire;
- razvijanje udeležbe – pomeni biti vključen pri načrtovanju in odločanju v organizaciji, prevzemati pomembnejšo vlogo v družbi nasploh;
- poglobljanje odnosov – omogočati ljudem kvalitetne stike, ki se lahko poglobljajo v naklonjenost, ljubezen, spolnost... ;
- individualizacija razvoja – imeti možnost živeti čim polnejše življenje, možnost osebnega razvoja, možnost izražanja svoje individualnosti, upiranje skupinskim pritiskom prilagajanja;
- stopnjevanje druženja – druženja ne bi smela potekati samo v krogu sebi enakih, ampak čim bolj na široko (v skupnostnih prostorih), kar je pomembno tako za ene kot druge (Brandon, Brandon 1992: 13–16).

“V kontekstu krepitev moči uporabnika normalizacija pomeni v rešitev usmerjen pristop, ki posamezniku zagotavlja najboljši možni način življenja in pomeni izhajanje iz posameznikovega referenčnega okvirja. To socialni delavki, delavcu omogoča večjo fleksibilnost, kajti prav uporabnik poskrbi za kontekst pogovora in skupaj s strokovnim delavcem v nadaljevanju išče možne rešitve” (Videmšek 2013: 85).

Družbeno vrednotene vloge

Koncept družbeno vrednotenih vlog je nadgradnja koncepta normalizacije in jih je Wolfensberger (1977: 28) opredelil kot končni cilj normalizacije. Koncept družbeno vrednotenih vlog je za socialno delo pomemben, ker opozarja na načela strokovnega dela in temelji na vključenosti posameznikov ter spodbuja razvoj skupnostnih oblik podpore. Koncept vključuje spremembo družbenega položaja posameznika in prehajanje iz ene vloge v drugo. Vloga socialnega delavca in delavke je, da si prizadeva za to, da ljudje z izkušnjo duševne stiske prevzamejo več družbenih vlog, ki so cenjene in spoštovane (Videmšek 2013: 87).

Perspektiva moči

Perspektiva moči pomeni, da se kot strokovni delavci usmerimo k iskanju rešitev in se ne osredotočamo na probleme. Koncept perspektive moči je v stroko socialnega dela vpeljal Saleebey (1997: 1–2) in je delo iz perspektive moči opisal kot:

“Formula je preprosta: mobiliziraj moč uporabnikov (talente, znanja, sposobnosti, vire), tako da podpreš njihova prizadevanja, da dosežejo svoje cilje in vizije, in uporabniki bodo imeli bolj kakovostno življenje, tako, ki bo v skladu z njihovim konceptom kakovosti. Čeprav je recept preprost, zahteva trdo delo.”

Iz perspektive moči sprašujemo po zaželenih razpletih, po dobrih izidih, po sanjah in upanju; sprašujemo po virih, po opori v skupnosti, o dobrih izkušnjah iz preteklosti. Koncept pomoči, ki temelji na perspektivi moči, ubesedi sedanost na novo, in sicer tako, da se ubesedijo novi viri moči in smisla ter obnovijo stari (Čaćinovič Vogrinčič *et al.* 2009: 13).

Socialno delo iz perspektive moči odkriva posameznikove potenciale in temelji na prepričanju, da ima vsak posameznik spretnosti in darove, ki jih lahko razvija in na katerih lahko povečuje svojo moč, in je hkrati strokovna drža, ki si prizadeva za krepitev družbenega položaja posameznika. Krepitev moči, ki temelji na perspektivi moči, si prizadeva za doseganje višje ravni funkcioniranja posameznika in boljše izide v času reševanja njegove situacije (Videmšek 2013: 99).

Fast in Chapin (1997: 119) sta razvili model ravnanja iz perspektive moči s starejšimi odraslimi in ga opisujeta skozi 6 faktorjev, ki definirajo model (tabela 1).

Tabela 1: Model ravnanja iz perspektive moči

Faktor	Model ravnanja iz perspektiva moči
Vrednote	<ul style="list-style-type: none"> • človekovi potenciali za rast in razvoj; • človekova sposobnost, da identificira želje; • moč posameznika in okolja; • individualnost in edinstvenost posameznika
Fokus	<ul style="list-style-type: none"> • kombiniranje osebnih in okoljskih virov v ustvarjanju situacij, ki omogočajo doseganje osebnih ciljev.
Rešitve za probleme	<ul style="list-style-type: none"> • določajo jih uporabnik in okolje; • mobilizacija virov v skupnosti; • avtoriteta in investicija uporabnika.
Socialna in kulturna vloga	<ul style="list-style-type: none"> • uporabniki – "stari ljudje skrbijo zase".
Odnosi v izvirnih projektih pomoči	<ul style="list-style-type: none"> • uporabnik izbira in odloča; • razvija se odnos in zaupanje; • socialni delavec podpira in opogumlja; • če je možno, socialni delavec nadomesti sebe s pomočnikom iz naravne socialne mreže.
Naloge v izvirnih projektih pomoči	<ul style="list-style-type: none"> • identifikacija moči in virov; • obnoviti stare in ustvariti nove mreže pomočnikov; • razvijanje odnosov v vsakdanjem življenju

Želeni izidi	<ul style="list-style-type: none"> • vzajemna povezanost; • boljša kvaliteta življenja; • samoučinkovitost; • zadovoljstvo uporabnika.
---------------------	--

Vir: Fast, Chapin (1997)

Model ravnanja iz perspektive moči temelji na vrednotah, kot so človekovi potenciali za rast in razvoj, njegove sposobnosti in želje. Ravnanje iz perspektive moči upošteva individualnost in edinstvenost vsakega posameznika ter temelji na sprejemanju posebnosti človeka, ne glede na njegovo pripadnost ali katero koli osebno okoliščino. Fokus ravnanja iz perspektive moči je na kombiniranju osebnih in okoljskih virov v ustvarjanju situacij, ki omogočajo doseganje zelenih izidov, ki jih določi uporabnik sam. Uporabnik je tisti, ki izbira in odloča, socialni delavec pa je v odnosu do uporabnika njegov spoštljiv zaveznik na poti soustvarjanja rešitev, ki ga podpira in opogumlja. Cilj ravnanja iz perspektive moči je spodbuditi aktivnejše sodelovanje uporabnikov. Socialni delavec se pridruži uporabniku tukaj in zdaj, na točki, kjer se uporabnik nahaja in nato skupaj z njim v ravnanju iz perspektive moči prehaja na najvišjo možno raven uporabnikovega sodelovanja in odločanja (Fast, Chapin 1997: 121).

Zagovorništvo

Zagovorništvo pomeni braniti, podpirati, argumentirati za posameznika, skupino ali skupnost – torej govoriti v korist drugega. Gre za zavzemanje za koristi drugih, da bi se izboljšal njihov položaj ali da se ne bi spremenil. Posamezniki, ki so pripadniki marginaliziranih družbenih skupin, so pogosto v položaju, ko so jim kršene njihove pravice. Pri zagovorništvu gre za zaščito temeljnih pravic in dostojanstva, zastopanje interesov in zagotavljanje polnopravnosti. Zagovornik je pogosto edini, ki je na strani tistih, ki imajo manj moči in poskuša doseči udeležanje pravic (Humljan Urh 2013: 124).

Lamovec (1995: 254), ena prvih v Sloveniji, ki je razvila teorijo zagovorništva, pravi: "Cilj zagovorništva je v končni fazi povečati moč uporabnikov oziroma doseči njihovo emancipacijo. Eno polje delovanja zagovorništva je razvijanje strategij za neposredno pomoč uporabnikom. Njegov namen je podpirati individualna in kolektivna prizadevanja,

razumeti in razrešiti konkretne probleme vsakdanjega življenja v procesu izgradnje zaupanja, potrjevanja, podpore, spreminjanja samopodobe, spodbujanje samostojnosti in občutka lastnega nadzora ter zagotavljanje zakonske zaščite in pomoči pri izvedbi konkretnih nalog”.

Zaviršek *et al.* (2002: 83) kot temeljne naloge zagovorništva zapišejo:

- krepitev moči uporabnikov oz. skupine uporabnikov (informiranje, učenje spretnosti, pomoč pri uresničevanju pravic);
- zavzemanje za uporabniške cilje (ustanovitev stanovanjske skupine, odstranitev arhitektonskih ovir);
- spremembe v širšem okolju (odpravljanje diskriminatorskih praks, spremembe zakonodaje, spremembe javnega mnenja).

Poznamo različne vrste zagovorništva (individualno, kolektivno), ki obsegajo formalne oz. neformalne odnose oz. vloge zagovornikov. Vsem pa je skupnih šest načel zagovorništva:

1. delovanje v skladu z najboljšim interesom uporabnika.
2. delovanje v skladu z uporabnikovimi željami in navodili.
3. informiranost uporabnika.
4. kompetentno izvajanje navodil.
5. popolna vdanost, odkritost pri svetovanju.
6. spoštovanje zaupnosti (Bateman 2004: 26–41).

Pri socialnem delu s starimi ljudmi in še posebej pri delu s starimi ljudmi z demenco je zagovorništvo nepogrešljiv delovni koncept (Mali 2008: 73).

1.4. Institucionalno varstvo starih ljudi

Življenje ljudi v sodobni družbi je nenehno povezano z različnimi institucijami. V institucijah se zadržujemo v različnih obdobjih življenja. V nekatere institucije vstopamo občasno (denimo porodnišnico), druge obiskujemo določeno obdobje (vrtec, šolo). Naše življenje je lahko krajši ali daljši čas vezano na specifične institucije, ki jih zaznamuje poseben način življenja, saj v njih preživljamo dneve na enem mestu, v družbi bolj ali manj istih ljudi, pod eno oblastjo in na podlagi točno določenih pravil življenja. Zadnje

življenjsko obdobje je pogosto vezano prav na institucije s tovrstnimi značilnostmi – domovi za stare ljudi (Mali 2008: 9).

”Čeprav najdemo v svetu poleg domov za stare ljudi tudi različne druge oblike pomoči starim ljudem, je za Slovenijo značilna izrazito institucionalna usmeritev skrbi za stare ljudi. Dom za stare ljudi je institucija in institucije s svojim načinom delovanja vplivajo večplastno na vsa področja človekovega življenja. Obenem pa vsak posameznik vstopi v institucijo z že oblikovanimi osebnostnimi značilnostmi, določenim znanjem, sposobnostmi in navadami, se pravi s skupkom značilnosti, ki se lahko razlikuje od načina delovanja in pravil življenja v instituciji. Institucija ni v celoti prilagojena posameznikovi osebnosti in to je osnovni problem institucije” (Mali 2008: 133).

Institucionalno varstvo je dopolnilna oblika drugih funkcionalnih storitev varovanja in nege starih ljudi, ki najpogosteje stopi v ospredje, ko stari človek postane popolnoma odvisen od okolja. Odločujoč dejavnik za odhod v dom je pogosto slabo zdravstveno stanje starih ljudi, kar neredko pripelje do stanja, ko je strokovno delo v domovih maksimalno usmerjeno v rutinsko zadovoljevanje fizioloških potreb (Hojnik – Zupanc 1994: 12).

Hojnik – Zupanc (1999: 91) navaja Jary, Jary (1991), ki pravita, da je institucija oblika kolektivnega bivanja, ki ga določajo predpisane norme in pravila. Institucija, kot je dom za stare, maksimalno zadovoljuje osnovne življenjske potrebe: streho nad glavo, prehrano, pranje, ogrevanje, nego, zdravstveno varstvo, druženje. Institucionalna pomoč ima lahko začasen značaj, za večino pa institucionalna pomoč pomeni dosmrten način bivanja. Čeprav so institucije namenjene zelo majhnemu deležu starih ljudi, pomenijo v sistemu pomoči starim ljudem kompleksen podsistem z lastnimi značilnostmi delovanja (ibid.).

Slovenski domovi za stare ljudi so se v preteklih šestdesetih letih iz hiralnic razvili v zapletene institucionalne sheme, ki imajo pomembno vlogo na področju skrbi za stare ljudi. V današnjih domovih najdemo različne zaposlitvene dejavnosti, aktivnosti, skupinske oblike druženja in organizirane kulturne prireditve, s katerimi poskuša institucija nadomestiti izgubljeno domače okolje. Stanovalci lahko samostojno izbirajo med dejavnostmi, ki se odvijajo v domu (Mali, Milošević Arnold 2006: 180).

“Dom za stare ima svoj dnevni ritem, ki ga temeljno narekujejo dnevni obroki: zajtrk, kosilo in večerja. Čas med obroki zapolnijo različne dejavnosti, ki so na voljo v večini domov: fizioterapija, delovna terapija, v okviru katere se vrstijo različne delavnice, pevski zbor, bralni krožek. V domovih so na voljo tudi knjižnice za tiste, ki so raje sami s knjigo. Veliko domov uvaja v svoj tedenski ritem tudi skupine za samopomoč ali skupine za krepitev spomina. Mesečno praznujejo rojstne dneve vsi stanovalci, ki so v tekočem mesecu praznovali rojstni dan. Ob večjih verskih praznikih potekajo tudi verski obredi, nekatere domove pa duhovnik obiskuje tedensko. Vse leto se dogaja še veliko drugih dejavnosti: kulturne prireditve, izleti, pikniki, srečanja s svojci itd.” (Hojnik –Zupanc 1997: 128–129).

Na tem področju lahko institucija zagotavlja celo bolj kvalitetno življenje, kot ga sicer imajo mnogi stari ljudje v skupnosti. Večji problem je prepad med stanovalci in zaposlenimi, tam kjer je povečano zaposlovanje izobraženega medicinskega kadra. Problem ni v navzočnosti medicinskega kadra, temveč v tem, da je premalo pozornosti namenjeno socialni obravnavi in medsebojnemu odnosom. Pri tem pa ima pomembno vlogo socialno delo, saj socialni delavci s svojo naravnostjo pomembno prispevajo k uveljavljanju socialnih vidikov delovanja doma (Mali, Milošević Arnold 2006: 180).

Institucionalno varstvo starih ljudi v zadnjih dveh desetletjih spremljajo spremembe, ki so vidne tudi v številu in lastnostih domov za stare ter odnosu zaposlenih iz različnih strok do uporabnikov domov. Število domov za stare narašča (od 35 v letu 1967 do 98 v letu 2015), posledično se povečuje število prostih mest. Pestijo nas še težave zelo velikih domov za stare (v povprečju 213 mest) ter nezmožnost zagotavljanja standarda bivanja v enoposteljnih sobah (Hlebec 2009: 9–10).

Današnji domovi za stare so se v Sloveniji v večji meri gradili po letu 1970, ko se je predvsem vlagalo v gradnjo in obnovo domov za stare in dviganje strokovne ravni oskrbe v njih. Tedanji model oskrbe starih ljudi je izhajal iz bolnišničnega in gradili so se veliki domovi, kar pa je daleč od običajnega sožitja v domačem okolju. Take domove spremlja množica ljudi in stari ljudje se v njej pogosto počutijo izgubljeni, kot predmet obravnave številnih zaposlenih in strokovnjakov, ki se vrstijo ob njihovi postelji. Težavo pri obstoječem sistemu domov predstavlja tudi lociranost domov daleč od domačega okolja.

Težave, ki spremljajo institucionalno varstvo, se nanašajo tudi na ekonomske razmere, saj si veliko starih ljudi ne more privoščiti bivanja v domu za stare ljudi (Ramovš 2006: 22).

Pri institucionalnem varstvu starih ljudi ločimo socialno in medicinsko usmerjenost institucij oz. domov za stare. V praksi navedeni obliki usmerjenosti zavoda nista ločeni, ampak prihaja med njima do dinamičnih razmerij, izmenjav in povezovanj. Mali (2008: 156) meni, da je razumevanje dinamike usmerjenosti institucije ključno za definiranje vloge in pomena socialnega dela, saj je socialno delo pomemben dejavnik zagotavljanja socialne usmerjenosti institucije. Po drugi strani pa usmerjenost ustanove vpliva tudi na značilnosti in vlogo socialnega dela v domu.

Mali (ibid.) opisuje naslednje dimenzije usmerjenosti institucije:

- Splošne in strukturne značilnosti. Domovi za stare, ki so grajeni kot bolnišnice, z dolgimi hodniki, različnimi oddelki, ločenimi prostori za osebje in stanovalce, večposteljnimi sobami, več funkcionalnimi prostori imajo podobo medicinsko usmerjene institucije. Na socialno usmerjenost domov pa kažejo uporaba manjših prostorov, primerno poimenovanje prostorov, razlaga uporabnosti prostorov. V socialno usmerjenih domovih je bivanje prilagojeno posameznikovim potrebam in željam, saj star človek sam odloča o videzu sobe, opremi, čiščenju in pospravljanju.
- Medsebojni odnosi. V medicinsko usmerjeni instituciji sodelovanje, podpora in spontanost niso bistveni, medsebojni odnosi so porušeni, prevladujejo namreč medicinska doktrina, stroka in filozofija. Socialna usmeritev institucije pa nasprotno temelji na dimenziji medsebojnih odnosov, sodelovanja in podpore. V domovih s socialno usmerjenostjo so osebne značilnosti zaposlenih pomembna komponenta, saj je to lahko odločilen dejavnik pri izbiri delavcev z določeno kategorijo stanovalcev. Z vidika socialne usmerjenosti je v procesu pomoči in oskrbe starega človeka pomembna tudi aktivna vloga svojcev in njihovo sodelovanje.
- Osebni razvoj. V medicinsko usmerjenih institucijah je v ospredju doseganje in zadovoljevanje medicinskih ciljev oskrbe (hranjenje, kopanje, odvajanje), avtonomija starih ljudi je prezrta. Stari ljudje so obravnavani kot objekt medicinske obravnave. Posameznikove izkušnje in njegovo subjektivno doživljanje ni

pomembno. Osebe namreč stanovalce prepoznava po diagnozah, oddelkih bivanja, obliki skrbi, ne pa po sposobnostih in zmožnostih, ki jih še imajo. V socialno usmerjenih institucijah pa se poudarja individualnost in edinstvenost uporabnikov, kar zbuja odgovornost za samostojno in avtonomno delovanje ter sprejemanje odločitev in načrtovanje ciljev. Gre za proces, kjer je uporabniku podeljeno več moči pri odločanju o lastnem življenju, hkrati pa je nekaj moči odvzete tudi predstavnikom institucije.

- Ohranjanje in spreminjanje sistema. Prevlada institucionalnih pravil nad potrebami in željami stanovalcev kaže na medicinsko usmeritev doma, za institucije s socialno usmeritvijo pa je značilno vzpostavljanje ravnovesja med institucionalnimi zahtevami in potrebami stanovalcev. V socialno usmerjenih institucijah je delitev moči med strokovnjakom in uporabnikom drugačna. Izhaja iz paradigatskega premika v razmerju moči, ki ga poznamo v socialnem delu.

V socialno usmerjenih institucijah je delitev moči med socialnim delavcem in stanovalcem drugačna. Izhaja iz paradigatskega premika v razmerju moči, ki ga poznamo v socialnem delu. V socialno usmerjenih institucijah se socialni delavci zavzemajo za premik od skrbi za stare ljudi in odvisnosti starih ljudi od institucionalne oskrbe k taki, ki poudarja pravice, sodelovanje in medsebojno odvisnost obeh življenjskih svetov v instituciji (Mali 2008: 161).

1.5. Socialno delo s starimi ljudmi

Socialno delo s starimi ljudmi je specifično področje socialnega dela, ki ga tuji in domači avtorji socialnega dela pogosto povezujejo z gerontologijo. Povezovanje obeh ved pa v slovenskem okolju ustvarja precej nejasno sliko o predmetu socialnega dela s starimi ljudmi (Mali 2008: 60).

Socialno delo s starimi ljudmi je specifično področje socialnega dela, ki se ukvarja s starimi ljudmi in tveganji, povezanimi s starostjo. Usmerjeno je v povečevanje zmožnosti in sposobnosti starih ljudi za soočenje s težavami in njihovo reševanje problemov, obenem pa tudi v ozaveščanje in spodbujanje okolja za ohranjanje odnosnih mrež (Mali, Stritih 2007: 41).

Milošević Arnold (2003: 4) poudarja, da prav zaradi stresov in izgub, ki jih starost prinaša, stari ljudje pogosto potrebujejo strokovno pomoč socialnih delavcev. Oblike in pomoči morajo biti fleksibilne, prilagojene specifičnim potrebam starih ljudi kot skupine in tudi njihovim individualnim potrebam. To pa pomeni, da mora biti socialno delo s starimi specializirano področje strokovnega dela, ki zahteva poglobljena specifična znanja, primeren osebni odnos in senzibilnost za probleme starih ljudi, kakor tudi dosledno upoštevanje etičnih norm pri delu.

Socialni delavci potrebujejo za delo s starimi ljudmi znanja o procesu staranja, socialni politiki do starih ljudi, o različnih praktičnih pristopih in metodah. Potrebujejo tudi različne strokovne spretnosti, kot so sposobnosti komuniciranja, presojanja, sodelovanja v multidisciplinarnih timih, povezovanja različnih generacij ipd. (Mali 2008: 64).

“Vizija, ki bi jo lahko imeli za alternativni pristop k starosti – direktno socialno delo in boj za boljšo starost – bi morala odpreti možnosti, ki bi na ravni posameznika krepile moč starih ljudi, da bi lahko izbirali, kakšno pomoč ali podporo si želijo, da bi ta pomoč temeljila na njihovih osebnih željah in resničnih in konkretnih potrebah” (Flaker 2012: 225).

Star človek je namreč partner v procesu pomoči, zato je v ospredje postavljena njegova pravica do izbire različnih vrst pomoči in njegova aktivna vloga pri iskanju rešitev in soustvarjanju odgovorov s pomočjo strokovnjaka, socialnega delavca. Poudarek je torej v uveljavljanju uporabnika in na celostnem razumevanju človeka in njegovih potreb (Mali 2012: 128).

Čačinovič Vogrinčič (2000: 290) vidi temeljni prispevek socialnega dela na področju dela s starimi ljudmi v sprejemanju staranja kot skupnega družinskega projekta, v vzpostavljanju delovnega odnosa z družino, v varnem in skupnem raziskovanju kompleksnih problemov družine in skupnem iskanju rešitev, ko družina potrebuje pomoč socialnega delavca pri reorganizaciji življenja s starim človekom.

Socialno delo s starimi ljudmi deluje na mikro ravni (na ravni posameznika), na mezo ravni (ravni skupnosti in institucij) in na makro ravni (družbeni ravni). Za socialno delo na mikro ravni je pomembno spoznanje, da so stari ljudje izrazito heterogena skupina (Mali

2012: 128). Mali (2012: 129) v nadaljevanju navaja Mali (2008: 65), ki pravi, da je za socialno delo na mezo ravni pomembno, kako lahko v skupnosti okrepimo medgeneracijsko povezanost, kaj lahko za to storijo organizacije v skupnosti in kako lahko skupnost aktiviramo. Na makro ravni pa govorimo o povezanosti ukrepov države s prvima dvema ravnema. Naloga socialnih delavcev je pomagati pri oblikovanju takšnih političnih struktur, ki bodo temeljile na potrebah starih ljudi, krepile njihovo moč in položaj v družbi. Socialno delo s svojim specifičnim znanjem zato deluje na vseh treh ravneh in ga je nemogoče opravljati zgolj na eni ravni (ibid.).

1.5.1. Socialno delo v domovih za stare ljudi

Socialni delavci so v domovih prisotni že od samega začetka nastanka socialnega dela kot poklica, zato so pomembno vplivali na razvoj domskega varstva (Mali 2008: 82). Bistvo socialnega dela v domovih za stare Milošević Arnold (2003: 31) opredeli kot zagotavljanje vsega, kar stanovalce kot posameznike potrebuje za kvalitetno bivanje v domu, in to vse od svojega prihoda v dom do odhoda.

Konkretne vloge domskih socialnih delavcev so:

- pomoč pri reševanju problemov stanovalcev;
- delo s sistemi, ki bi ljudem zagotovili potrebne vire in storitve;
- povezovanje ljudi z ustreznimi sistemi, ki bi podpirali njihovo funkcioniranje (Milošević Arnold 2003: 32).

Socialni delavec v domu za stare je zlasti povezovalca med stanovalcem in okoljem, iz katerega je star človek prišel. V institucionalnem varstvu lahko socialni delavec opravlja praktično vse možne profesionalne vloge. Milošević Arnold (2000: 261) pa izpostavi dve vlogi kot pomembnejši med njimi – vlogo povezovalca ter vlogo zagovornika. Vloga povezovalca je pomembna v tem smislu, da je socialni delavec tisti, s katerim stanovalce najprej vzpostavi stik in socialni delavec mu predstavi dejavnosti v domu, ga motivira za vključitev ter ga poveže z drugimi stanovalci. Vloga zagovornika pa je pomembna predvsem zaradi prevlade medicinskega modela dela nad socialnim modelom dela. Socialni delavec mora vedno poudarjati preostale sposobnosti vsakega stanovalca posebej in vztrajati, da se te v domskem sistemu ohranijo. Zagovorništvo v širšem smislu pa pomeni skrb za dosledno spoštovanje dostojanstva vsakega stanovalca in spreminjanje

delovanja institucije, kadar se to ne upošteva. Mali (2008: 102) pa je mnenja, da med vsemi profesionalnimi vlogami izstopa mediatorska vloga socialnega delavca, saj se socialni delavec nenehno giblje med stanovalci, osebjem doma in svojci. Vloga socialnega delavca kot mediatorja je v tem, da opozarja osebe in svojce, da so pozorni na spremembe v vedenju in doživljanju stanovalca, jih vodi pri iskanju lastnih vzrokov za te spremembe ter jih tako preusmeri iz osredotočenosti zgolj na vedenje stanovalca. Socialni delavec pomaga zaposlenim in svojcem razumeti, da je spremenjeno vedenje starega človeka posledica določenih dejavnikov in frustracij (npr. inkontinenca, zmedenost, odvisnost od drugih ljudi) in jim pomaga pri definiranju novih pristopov in načinov ravnanja (ibid.).

“Socialni delavec v domu prihaja v stik s stanovalci doma v različnih časovnih intervalih. Socialni delavec je prisoten tako rekoč od prvega stika posameznika z institucijo do poslovilne faze, ko se posameznikov odnos z institucijo pretrga. Med prvo in zadnjo fazo je faza bivanja v domu, ki je od posameznika do posameznika različno dolga, kompleksna in zahtevna” (Mali 2008: 83).

Naloge in vloge socialnega delavca v domu glede na prej omenjene faze so naslednje:

- naloge socialnega delavca pred prihodom starega človeka v dom;
- naloge socialnega delavca v času bivanja starega človeka v domu;
- naloge socialnega delavca ob odhodu stanovalca iz doma;
- naloge socialnega delavca za zagotavljanje dobre klime v domu;
- naloge socialnega delavca kot spremljevalca institucionalnega življenja stanovalcev (ibid.).

Naloge socialnega delavca so v fazi pred prihodom stanovalca v dom običajno vezane na urejanje formalnosti, povezanih s prihodom v dom. V tej situaciji se socialni delavec pogosto znajde v dvojni vlogi, saj z odločanjem o sprejemu v dom zdrzne v vlogo nadzornika, ta pa je v nasprotju z vlogo pomočnika, ki naj bi jo socialni delavec opravljal v temelju, saj bi mu le-ta omogočala pristnejši odnos s starim človekom tudi po prihodu v dom (Milošević Arnold 2003: 33).

Najpomembnejše funkcije socialnega dela pred sprejemom posameznika v dom so naslednje (Mali 2008: 84–85):

- Sodelovanje z bodočim stanovalcem. V tej fazi socialni delavec naveže stik z bodočim stanovalcem in njegovimi svojci, lahko tudi s prijatelji, znanci. Pomembno bi bilo, da socialni delavci pred samim sprejemom obišejo starega človeka na domu ter tako dobijo boljši uvid v njegovo življenjsko situacijo.
- Sodelovanje z drugimi strokovnjaki. Socialni delavec sodeluje s strokovnjaki iz drugih institucij (bolnišnica, CSD), da bi s pridobljenimi informacijami dopolnil življenjsko zgodbo starega človeka, ki prihaja v dom.
- Sodelovanje s svojci. V skupnem dogovarjanju s starim človekom in njegovimi svojci socialni delavec ugotavlja resnično pripravljenost starega človeka v dom. Prav tako lahko svojci s svojimi informacijami dopolnijo življenjsko zgodbo starega človeka, posebej je to pomembno pri ljudeh z demenco.
- Informiranje. Socialni delavec že pred prihodom v dom bodočega stanovalca seznanja z čim več informacijami, ki se nanašajo na življenje v domu (hišni red, dejavnosti v domu, prehrana, možnosti plačevanja ipd.).

V času bivanja stanovalca v domu socialni delavec zagotavlja takšne pogoje, da se lahko star človek čim prej vživi v novo življenjsko okolje, hkrati pa ohrani stike z okoljem, iz katerega prihaja. Ob vsem tem pa socialni delavec ob morebitnem nezadovoljstvu starega človeka reagira z mobilizacijo virov moči in oblik pomoči v novem okolju ali v socialni mreži starega človeka in tako vstopa tudi na področje izven institucionalne skrbi (Mali 2008: 86).

Milošević Arnold (2003: 35) navaja naslednje naloge socialnega delavca v času bivanja stanovalca v domu:

- podpora stanovalcem v procesu prilaganja na življenje v domu;
- podpora svojcem in njihovo angažiranje za sodelovanje pri dejavnostih doma;
- posredovanje v konfliktnih situacijah med stanovalci in med stanovalci in delavci;
- razvijanje prostovoljnega dela;
- sodelovanje pri organizaciji različnih dejavnosti in prireditvev.

Socialni delavec ima pomembno vlogo tudi v fazi odhoda stanovalca iz doma, saj stanovalcu pomaga in uredi vse potrebno v zvezi s prenehanjem bivanja v domu. Naloge socialnega delavca se v fazi odhoda iz doma nanašajo predvsem na (Mali 2008: 87):

- Priprava odpusta stanovalca. Stanovalec se lahko vrne v domače okolje, lahko odide v nov doma za stare ali pa si uredi življenje v novem okolju.
- Obravnavanje predloga za premestitev stanovalca v drugo institucijo. Socialni delavec prevzame vlogo stanovalčevega zagovornika in predlaga predložitev sklepa in hkrati vlogo svetovalca, da bi mu pomagal, da bi bolje sprejel institucionalne norme.
- Urejanje prenehanja bivanja stanovalca zaradi smrti. Socialni delavec obvešča svojce o smrti, jih informira o zadevah povezanih s smrtjo stanovalca ter v domu organizira slovo od pokojnika.

Naloge socialnega delavca pokažejo, da socialni delavci usmerjajo veliko energije v delo s stanovalci in njihovimi svojci. Pomembno področje socialnega dela v domu pa je namenjeno tudi zagotavljanju dobrih odnosov med vsemi sistemi, ki se v domovih prepletajo, medsebojno srečujejo in povezujejo. To so stanovalci, svojci in delavci v domu (Mali 2008: 88).

Vloga socialnega dela v domu je prepletena z različnimi področji. Socialni delavec v domu ustvarja in ohranja ravnovesje med potrebami stanovalcev in zahtevami ustanove. Institucija, kakršna je dom za stare, že v osnovi ni namenjena posamezniku, saj je njen cilj skrbeti za množico starih ljudi. V takih razmerah ni prostora za posameznikove individualne potrebe, želje in interese. Prav tu pa ima pomembno vlogo socialni delavec, ker je usmerjen v posameznika, v njegovo doživljanje ter pozoren na njegovo prilaganje na institucionalni način življenja. Socialni delavec v domu izhaja iz potreb, želja in interesov stanovalcev hkrati pa upošteva tudi zahteve ustanove, zlasti osebja, mnenja svojcev in posreduje pri usklajevanju vseh udeleženi v življenju starega človeka. Močno pa na vlogo socialnega delavca vplivajo institucionalne značilnosti domov (Mali 2008: 89–103).

Krepitev moči starih ljudi lahko socialni delavec v domu izvaja skozi različne naloge pred, med in po bivanju starega človeka v domu, ki jih navajam v prejšnjih poglavjih. Prvi korak h krepitvi moči starega človeka je identifikacija virov moči starega človeka, nato sledi zasnova osebnega načrta, kako krepiti moč starega človeka skozi doseganje njegovih ciljev

in želja. V proces krepitve moči je pomembno vključiti tudi socialno mrežo starega človeka, ki jo ima že iz časa pred prihodom v dom (sorodnike, znance, sosede). Če pa aktivacija njegove socialne mreže ni možna oziroma je star človek nima, pa je naloga socialnega delavca in ostalih zaposlenih v domu, da staremu človeku nudijo podporo in pomoči vključitvi v skupnost v domu in pri ustvarjanju nove socialne mreže. Krepitev moči starega človeka je projekt vseh udeležениh, zato je nujno sodelovanje in soustvarjanje vseh udeležениh, tj. starega človeka, zaposlenih v domu, njegove socialne mreže in zunanjih strokovnjakov.

2. PROBLEM

V času študija sem tekom opravljanja prostovoljnega dela in praktičnega usposabljanja na področju dela s starimi ljudmi metodo krepitev moči prepoznala kot pomembno metodo dela v socialnem delu s starimi ljudmi. Tudi Mali *et al.* (2011) pravijo, da usmerjenost na krepitev moči starih ljudi in vseh udeleženi v odnosu z njimi, omogoča starim ljudem, da prevzamejo odgovornost za lastno življenje, pomaga jim pridobiti samospoštovanje in spoznati vrednost lastnih izkušenj, a tudi objektivno okrepi njihov položaj, saj jim omogoči vstop v različne cenjene vloge in uporabo različnih virov družbene moči v njihovo korist.

Zato me zanima, kako socialni delavci, ki delajo s starimi ljudmi v domovih za stare ljudi, opredeljujejo koncept krepitev moči in ali krepitev moči prepoznajo kot pomemben koncept v socialnem delu s starimi ljudmi. Zanima me, kakšni so načini oziroma metode izvajanja krepitev moči pri delu s starimi ljudmi, kaj prinaša izvajanje krepitev moči in s kakšnimi morebitnimi težavami se srečujejo pri izvajanju krepitev moči pri delu s starimi ljudmi. Izvedeti želim še, kaj bi socialni delavci potrebovali, da bi bilo izvajanje krepitev moči bolj uporabno ali bolj učinkovito, kaj bi potrebovali za odpravo morebitnih težav, ki se pojavljajo pri izvajanju krepitev moči v praksi.

Če pa želimo dosledno upoštevati koncept krepitev moči starih ljudi v praksi in omogočiti prenos moči od strokovnih delavcev k uporabnikom in zagotoviti vključenost uporabnikov v celotnem procesu dela, je nujno, da omogočimo udeležnost starih ljudi tudi pri sami opredelitvi krepitev moči (Videmšek 2013: 95). Zato bom v raziskavo vključila tudi stare ljudi, ki bodo odgovarjali na ista raziskovalna vprašanja kot socialni delavci.

Področje socialnega dela s starimi ljudmi je področje socialnega dela, ki se še razvija in oblikuje. Skrb za stare ljudi je v Sloveniji usmerjena izrazito institucionalno, skupnostne oblike skrbi pa se uveljavljajo zelo počasi. Socialni delavci so v domovih prisotni že od samega začetka nastanka socialnega dela kot poklica, zato so pomembno vplivali na razvoj domskega varstva in na razvoj socialnega dela s starimi ljudmi (Mali 2008: 82). Zaradi tega bom uporabo koncepta krepitev moči v socialnem delu s starimi ljudmi raziskovala v domovih za stare, ker sem mnenja, da je področje socialnega dela s starimi ljudmi najbolj razvito in prisotno prav v domovih za stare ljudi.

Raziskovalna vprašanja:

- Kako socialni delavci definirajo krepitev moči?
- Kako stari ljudje definirajo krepitev moči?
- Kateri so načini, metode izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi?
- Kakšne so prednosti izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi?
- S katerimi težavami se srečujejo pri izvajanju krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi? Kako se soočajo z njimi?
- Kaj bi še potrebovali, da bi bilo izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi lažje ali bolj učinkovito?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Moja raziskava je kvalitativna in deskriptivna. Raziskava je kvalitativna, ker sem zbirala besedne opise, ki se nanašajo na raziskovani pojav. Zanima me uporaba koncepta krepitev moči v socialnem delu s starimi ljudmi. Osnovno izkustveno gradivo moje raziskave sestavljajo besedni opisi, ki sem jih sestavila na osnovi pogovorov (intervjujev) s socialnimi delavkami ali delavci zaposlenimi v domovih za stare ljudi ter s starimi ljudmi, ki bivajo v domovih za stare. Raziskava je deskriptivna, ker sem opredelila osnovne značilnosti raziskovanega pojava.

3.2. Merski instrument in viri podatkov

Za raziskavo sem kot merski instrument uporabila polstrukturirani ali polstandardizirani intervju. Vnaprej sem imela pripravljene teme in okvirna vprašanja. Po potrebi sem med intervjuvanjem podajala dodatna pojasnila in postavljala dodatna vprašanja na vsako temo glede na odgovore intervjuvancev.

Vprašalnika zajemata naslednje teme:

- opredelitev krepitev moči;
- načini in metode izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi;
- prednosti izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi;
- težave pri izvajanju krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi;
- potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi.

Vprašalnika prilagam v Prilogi št. 1.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo moje raziskave sestavljajo vsi socialni delavci v domovih za stare ljudi, zaposleni v mesecu januarju 2016 ter vsi stanovalci domov za stare ljudi v mesecu januarju

2016. Vzorec, ki sem ga vključila v raziskavo, je neslučajnostni priročni vzorec. Vzorec šteje 10 ljudi. V vzorec socialnih delavcev je bilo vključenih 5 ljudi, 1 moški in 4 ženske, z delovno dobo v domu za stare v razponu od 6 mesecev do 9 let. Tudi v vzorec starih ljudi je bilo vključenih 5 ljudi, 1 moški in 4 ženske. Stari so od 67 do 85 let, njihova povprečna starost pa je 79 let. V domu za stare živijo v razponu od 6 mesecev do 8 let. V raziskavo so bili vključeni socialni delavci in stanovalci domov za stare ljudi, ki so mi najbolj dostopni, in sicer socialni delavci, ki so zaposleni v domovih za stare ljudi v Prekmurju in stari ljudje, ki stanujejo v domovih za stare ljudi v Prekmurju. V vzorec je bilo vključenih 5 domov za stare ljudi na območju Prekmurja, ki so vsi zasebni domovi s koncesijo. Dva izmed domov se nahajata v mestu, ostali trije pa se nahajajo na podeželju. Število stanovalcev v domovih zajetih v vzorec se giblje v razponu od 64 do 150 stanovalcev, v povprečju v njih živi 99 ljudi.

3.4. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala v času od 10. 2. 2016 do 21. 3. 2016. V več domov za stare ljudi v Prekmurju sem v januarju 2016 poslala vabilo za sodelovanje v raziskavi. V vabilu sem jim predstavila idejo in namen raziskovalne naloge. Povabilu se je odzvalo 5 socialnih delavcev iz 5 domov za stare ljudi. Z vsakim od socialnih delavcev sem se dogovorila za kraj in čas intervjuvanja. Stari ljudje, ki sem jih vključila v raziskavo, so bili izbrani po predlogu socialnega delavca in po predhodnem dogovoru s socialnim delavcem ter s stanovalcem. Vsi intervjuji so potekali individualno v domovih za stare. Intervjuji s socialnimi delavci so potekali v njihovih pisarnah, intervjuji s starimi ljudmi pa v njihovih sobah. Intervjuji so trajali različno dolgo, od pol ure pa do ene ure in pol. Najprej sem jim pojasnila namen intervjuja in jih seznanila z osnovnimi temami, o katerih sem se želela pogovarjati. Nato sem jih z opisom posamezne teme povabila k pripovedovanju. Po potrebi sem jim med intervjuvanjem postavljala dodatna vprašanja glede na odgovore intervjuvancev ali še bolj podrobno opisala posamezno temo. Pogovore sem si med intervjuvanjem sproti zapisovala, nato pa sem jih doma prepisala in dopolnila. Prednost tovrstnega zbiranja podatkov je, da sem lahko že ob samem intervjuvanju preverila svoje razumevanje in ob skromnosti odgovorov sem jih lahko z dodatno razlago teme ali vprašanjem povabila k dopolnitvi. Kot oviro svojega raziskovanja pa vidim v tem, da mi večina vprašanih ni dovolila snemanja pogovorov, zato sem si potem vse intervjuje zapisovala in mogoče nisem bila vedno pozorna na vse povedano.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatke sem obdelala po metodi kvalitativne analize po Mescu. Po opravljenih intervjujih sem pogovore najprej prepisala in uredila. Sledil je izbor relevantnih delov besedila. Nato sem jim pripisala kode, izjave uredila po kodah, jih združila v sorodne pojme in pa definirala najbolj relevantne pojme.

Prikaz kvalitativne analize podatkov:

Zapis zgodbe in izbor relevantnih delov besedila

Intervju C

1. Opredelitev krepitev moči

/Krepitev moči je proces večanja moči osebe in njenega vpliva na drugo osebo na takšen način, da spoštuje drugega. / **55. večanje moči posameznika in njegovega vpliva – proces prenosa moči – opredelitev krepitev moči** / S pristopom krepitev moči sprožiš, da se nekaj premakne naprej, da se problem reši tako, da je rešitev dobra za vse soudeležene. / **56. rešitev, ki je dobra za vse soudeležene – proces iskanja rešitev – opredelitev krepitev moči** /

Odprto kodiranje

Opredelitev krepitev moči:

- C55. večanje moči posameznika in njegovega vpliva – proces prenosa moči;
- C56. rešitev, ki je dobra za vse soudeležene – proces iskanja rešitev.

Osno ali aksialno kodiranje

Opredelitev krepitev moči

Proces prenosa moči:

- večanje moči posameznika in njegovega vpliva (C55).

Proces iskanja rešitev:

- rešitev, ki je dobra za vse soudeležene (C56).

4. REZULTATI

4.1. Opredelitev krepitev moči

Krepitev moči socialni delavci opredeljujejo kot sodelovanje in soustvarjanje, kar pomeni, da krepitev moči opisujejo kot delo skupaj s starimi ljudmi, ki se začne na točki, kjer se nahaja star človek. Pri delu iz krepitev moči to pomeni, da se socialni delavec približa staremu človeku tam, kjer star človek je. Krepitev moči opisujejo kot proces, ki vključuje prenos moči, spodbujanje uporabnikov, iskanje virov moči, iskanje rešitev, ki so dobre za vse soudeležene v delovnem odnosu ter aktiviranje in širjenje socialne mreže posameznika. V procesu krepitev moči socialni delavci staremu človeku nudijo podporo in pomoč pri doseganju njihovih ciljev in pri uresničevanju njihovih želja. Krepitev moči obsega tudi krepitev samozavesti starega človeka. Ena izmed socialnih delavk je krepitev moči opredelila takole: *"Krepitev moči je proces spodbujanja uporabnikov, da iščejo stvari, ki jih še zmorejo in so jih še večji opravljati. Je spodbujanje uporabnikov, da sami urejajo stvari in je iskanje resursov moči, ki jih še imajo".(B31)*

Stari ljudje pa krepitev moči opredeljujejo kot krepitev fizične moči in fizičnega zdravja. Poleg opredelitve krepitev moči kot krepitev fizične moči pa nekateri izmed njih krepitev moči opredeljujejo tudi kot krepitev psihične/umske moči in zdravja. Krepitev fizične moči in zdravja zajema krepitev moči z delom, gibanjem, dobro hrano, telovadbo in vključevanje v aktivnosti v domu. Krepitev psihične/umske moči in zdravja pa zajema razmišljanje in načrtovanje dela, krepitev uma in krepitev spomina. Le ena izmed starih ljudi še nikoli ni slišala za pojem krepitev moči, je pa moč opredelila kot pomembno. Povedala je: *"Moč je pomembna, moč zame pomeni, da še zmoreš poskrbeti zase, da nisi popolnoma odvisen".(H22)*

Stari ljudje prepoznavajo mnoge vire moči, iz katerih črpajo moč. Vsi med vire moči uvrščajo razna fizična in druga opravila in sicer, ročne spretnosti in ročna dela (delo z lesom, delanje trganek in kvačkanje), opravljanje gospodinjskih opravil (lupljenje krompirja, čiščenje solate), branje ter udejstvovanje v aktivnostih doma (pevski zbor, literarni krožek). Dvema izmed vprašanih pa vir moči predstavljajo tudi dobri odnosi v domu, dobro vzdušje v domu ter nudenje pomoči drugim. Ena izmed vprašanih pa kot vir moči navaja tudi svojo socialno mrežo, in sicer zaposlene v domu, kar opiše tako: *"Moč mi*

dajejo tudi zaposleni v domu, ki so me spodbujali in mi pomagali, da sem ponovno shodila in da sem lahko vsaj delno samostojna".(I38) Druga sogovornica pa kot pomemben vir moči navaja tudi hrano.

4.2. Načini in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

Socialni delavci navajajo različne načine in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi. Kot pomembni metodi dela so izpostavili socialno delo s posameznikom in socialno delo s skupino. Socialno delo s posameznikom vključuje pogovor s starim človekom in izdelavo individualnega načrta, kjer socialni delavec skupaj s starim človekom opredeli in zapiše želje, potrebe in cilje ter načine uresničitve le-teh. Kot prednosti dela s posameznikom ena izmed socialnih delavk navaja večjo sproščenost in večje zaupanje starega človeka, kar opiše tako: *"Ko s stanovalcem delam individualno, se ne počuti izpostavljenega, je bolj sproščen, mi bolj zaupa in mi več pove. Krepitev moči je lažje izvajati tekom individualnega dela s posameznikom".(C59)*

Kot primere socialnega dela v skupini sogovorniki izpostavljajo koncept gospodinjskih skupnosti in družinsko srečanje. Družinsko srečanje je sogovornica opredelila tako: *"V domu smo uvedli tako imenovana družinska srečanja, kjer se zberemo stanovalci, njegovi sorodniki, socialna delavka, delovna terapevtka, glavna medicinska sestra, zdravstveni tehnik ali bolničar in vedno tudi direktorica. Prvo naše srečanje je po navadi v roku dveh mesecev po prihodu stanovalca v dom, kasneje se sestajamo vsaj enkrat na leto ali več. Družinska srečanja so podlaga za izdelavo individualnega načrta".(B36)* Le ena izmed socialnih delavk navaja primer družinskega srečanja kot primer krepitve moči starega človeka. Krepitev moči starih ljudi na tak način v drugih domovih niso opredelili. Družinsko srečanje je primer dobre prakse, kako vključiti v krepitev moči starega človeka vse udeležene v procesu pomoči. Drug primer izvajanja krepitve moči skozi skupinsko delo s starimi ljudmi pa je življenje v gospodinjski skupnosti, ki ga sogovornica opiše tako: *"V domu imamo oblikovanih 5 gospodinjskih skupnosti, ki jih sestavlja povprečno 12 stanovalcev. V okviru gospodinjskih skupnosti stanovalci pripravljajo zajtrke v čajnih kuhinji, dvakrat na teden pripravljajo tudi popoldanske malice po izbiri (npr. pomfri, langaš, zavitki ipd.). Pri pripravi obrokov sodelujejo tisti stanovalci, ki to želijo. Ostale pa spodbujamo, da so vsaj prisotni, da kaj okušajo, vonjajo ipd. Ves čas priprave se tudi pogovarjamo o tem, kaj delamo. Pri pripravi obrokov stanovalci sodelujejo od začetka do*

konca, se pravi pri pripravi hrane, mize, pospravljanju, pomivanju posode".(D81) Iz navedenega je razvidno, kako poteka življenje v gospodinjski skupnosti. Gospodinjsko skupnost sestavlja manjše število stanovalcev, sogovornica pa kot pomembno dejavnost izpostavi sodelovanje stanovalcev pri pripravi obrokov, kar je tudi eden izmed načinov krepitev moči starih ljudi, saj so soudeleženi v procesu priprave in imajo možnost izražanja želja in potreb. Socialno delo v skupini druga sogovornica opiše kot težje zaradi večje izpostavljenosti starih ljudi: "Delo v skupini je težje, ker se stanovalci počutijo izpostavljene, ne želijo govoriti pred večjo skupino, se posmehujejo en drugemu".(C58)

Krepitev moči starih ljudi se izvaja tudi skozi različne načine dela. Kot najpogostejše navajajo spodbujanje in motiviranje starih ljudi pri vključevanju v dejavnosti v domu in pri izražanju želja in potreb, uresničevanje želja starih ljudi, podporo in pomoč, spremljanje na dogodke, vključevanje starih ljudi v organizacijo dogodkov in aktivnosti ter proslavljanje napredka. Socialni delavci spodbujajo in motivirajo stare ljudi, da izražajo želje in potrebe, da urejajo sobe po svojih željah, da samostojno opravljajo vsakodnevne dejavnosti in da se vključujejo v aktivnosti in skupine v domu. Spodbujanje in motiviranje starih ljudi, da izražajo svoje želje in potrebe sta pomembna načina dela tudi v paliativni oskrbi in pri delu z ljudmi z demenco. Krepitev moči starega človeka v paliativni oskrbi je sogovornica opisala tako: *"Krepitev moči uporabljamo tudi v paliativni oskrbi. Stanovalec je tisti, ki pove, kaj si želi ob napredovanju svoje bolezni, kakšna bo njegova nega in oskrba. Spodbujamo jih, da izrazijo kakršnekoli želje, ne glede na to ali so drugačne od želja njihovih sorodnikov".(B35)* Pri delu z ljudmi z demenco pa gre predvsem za spodbujanje ljudi k večji samostojnosti in k samostojnemu sprejemanju odločitev skozi samostojno hranjenje in oblačenje, izbiranje oblačil ipd. Podporo in pomoč socialni delavci in drugi zaposleni staremu človeku zagotavljajo pri opravljanju stvari, ki jih star človek še zmore, pri samostojnem iskanju informacij, pri informiranju ter pri samostojnem hranjenju in gibanju. Krepitev moči starega človeka ob podpori in pomoči socialnega delavca predstavi naslednji primer: *"Kot primer krepitev moči lahko navedem zgodbo stanovalca, ki je še popolnoma samostojen, vendar občasno malo zmeden. Gospod si je moral urediti neke stvari na banki. Dogovorila sva se, da bo na banko šel sam. Pred tem sva skupaj na listek papirja napisala oporne točke, kako in kaj mora vse urediti in vprašati. Gospod si je potem vse stvari uredil sam". (E108)* Socialna delavka je skupaj s starim človekom raziskala njegove vire moči, pripravila sta načrt izvedbe, socialna delavka pa mu je bila ves čas v podporo. Listek papirja z opornimi točkami lahko vidimo kot vir moči stanovalca pri

urejanju zadev na banki. Pogosto se namreč dogaja, da zadeve starih ljudi s pooblastilom urejajo druge osebe, sami stari ljudje pa niso vključeni.

Krepitev moči starih ljudi v domu za stare se izvaja tudi preko vključevanja v različne aktivnosti in dogodke v domu. Kot primera vključevanja sogovornika navajata vključenost starih ljudi v organizacijo dogodkov, npr. organizacijo izleta in vključenost starih ljudi v sestavo jedilnikov in v pripravo obrokov. Socialni delavec se v procesu krepitve moči pogosto znajde tudi v vlogi zagovornika starega človeka. Pri tem gre predvsem za sporočanje potreb starega človeka njegovim sorodnikom in za postavitev starega človeka v ospredje.

Pri krepitvi starega človeka pa v domu za stare poleg socialnega delavca sodelujejo tudi drugi profili, in sicer medicinsko osebje, kuharsko osebje, delovni terapevt in fizioterapevt. Prispevek kuharskega osebja pri krepitvi moči starih ljudi zajema pripravo obroka po želji stanovalca, prilagajanje jedilnika stanovalcem, pomoč pri hranjenju, vključenost starih ljudi v sestavo jedilnikov in vključenost starih ljudi v pripravi hrane. Prispevek kuharskega osebja prinaša na področju krepitve moči upoštevanje in uresničevanje želja stanovalcev, hkrati pa imajo stanovalci možnost odločanja in vplivanja na življenje v domu. S tem dobijo občutek pomembnosti in upoštevanosti. Prispevek medicinskega osebja zajema spodbujanje starih ljudi in starih ljudi z demenco k večji samostojnosti pri skrbi za samega sebe, prikaz načinov za olajšanje nege (kako se lažje obleči, umiti ipd., da lahko stanovalci to počnejo samostojno), pomoč pri vsakodnevnih dejavnostih na način, da so stari ljudje vključeni, namesto da bi zaposleni vse naredili namesto njih ter uresničevanje želja stanovalcev. Po mnenju sogovornikov ima pri krepitvi moči starih ljudi pomembno vlogo tudi delovni terapevt. Delovni terapevt krepi moč starih ljudi skozi izvajanje in vodenje delavnic po željah stanovalcev in jim na ta način omogoča, da ohranjajo oziroma pridobivajo spretnosti in sposobnosti, obenem pa je to tudi prostor za ohranjanje in širjenje socialne mreže starega človeka. Potem delovni terapevt krepi moč starih ljudi tudi skozi organizacijo dogodkov skupaj s starimi ljudmi, skozi spodbujanje stanovalcev k gibanju in prikaz tehnik hoje ter skozi pogovor s starim človekom. Tudi delovni terapevt tako kot socialni delavec v nasprotju z medicinskim osebjem pogosto nastopa v vlogi zagovornika potreb in želja starih ljudi. Prispevek fizioterapevta pa je viden predvsem v pomoči pri gibanju starih ljudi in pri ponovnem osvajanju hoje, da lahko znova postanejo gibalno samostojni in na ta način krepijo tako svojo samozavest kot tudi fizično moč.

Stari ljudje opisujejo podobne načine in metode krepitev moči kot socialni delavci. Kot najpogostejša načine krepitev svoje moči omenjajo udeležbo na aktivnostih v domu, kot so obisk prireditelj, delo na vrtu, telovadba, plesna skupina in opravljanje gospodinjskih in vsakodnevnih dejavnosti, kot so kuhanje kave, pomivanje posode, samostojno oblačenje in presedanje na voziček. Ena izmed sogovornic je kot način krepitev svoje moči navedla tudi kvalitetno prehranjevanje. Poleg naštetih so nekateri sogovorniki izpostavili tudi pogovor z zaposlenimi, sporočanje želja zaposlenim, vztrajanje pri uresničitvi svojih želja, sodelovanje na sestanku stanovalcev in zaposlenih, kjer imajo stari ljudje možnost izražanja svojih želja in težav, sodelovanje v razpravah na radiu ter sodelovanje na posvetih z vodstvom.

Stari ljudje opozarjajo tudi na prispevek sorodnikov in zaposlenih v domu h krepitevi njihove moči. Prispevek zaposlenih stari ljudje opisujejo podobno kot socialni delavci in zajema dva načina krepitev moči, in sicer upoštevanje in uresničitev želja starih ljudi ter pomoč pri vsakodnevnih opravilih. Ena izmed sogovornic je prispevek zaposlenih h krepitevi njene moči opisala tako: *"Moč sem imela takrat, ko so upoštevali moje želje. Jaz vse povem. Lani decembra skoraj ves mesec za kosilo nismo dobili zelene solate, ki jo jaz najraje jem. Ker mi to ni bilo všeč, sem šla do kuharic in jim povedala, da želim, da za kosilo večkrat dobimo zeleno solato. In od takrat je zelena solata na jedilniku vsak teden. Zaposleni pri krepitevi moči sodelujejo tako, da upoštevajo moje želje ter mi pomagajo pri vsakodnevnih opravilih. Prej so mi morali pomagati pri vsem, sedaj pa pomoč potrebujem samo še pri kopanju. Z njihovo pomočjo sem se fizično zelo okrepila in zelo napredovala".* (141) Iz besed sogovornice je razvidno, da se njena moč krepi takrat, ko so upoštevane njene želje in ko ima možnost vpliva na oblikovanje jedilnika ter s tem posledično vpliv na življenje v domu. Zelo pomembna ji je tudi fizična samostojnost, kar vpliva na večanje njene samozavesti. Pri krepitevi moči večine starih ljudi pa sodelujejo tudi njihovi sorodniki. Sogovorniki pravijo, da sorodniki krepijo njihovo moč tako, da podpirajo njihovo izbiro doma za stare, da se družijo z njimi ob nedeljah in praznikih, da skupaj praznujejo rojstne dni in da upoštevajo njihove želje in potrebe.

4.3. Prednosti izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

Socialni delavci navajajo različne prednosti izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi. Prednosti sem glede na njihovo pripovedovanje razdelila v tri skupine: pozitivne spremembe na osebni ravni, pozitivne spremembe na skupinski ravni in pozitivne spremembe na delovni ravni oz. ravni organizacije.

Pozitivne spremembe na osebni ravni zajemajo večje zaupanje starih ljudi v delo zaposlenih, večjo odprtost starih ljudi, občutek pomembnosti pri starih ljudeh in večjo samozavest, zadovoljstvo starih ljudi, stari ljudje postanejo bolj optimistični in se boljše počutijo. S krepitevjo moči stari ljudje ohranjajo svoje sposobnosti, obenem pa tudi povečujejo svojo samostojnost in aktivnost.

Pozitivne spremembe na skupinski ravni zajemajo boljše sodelovanje, dogovarjanje in komunikacijo s starimi ljudmi, več pogovorov s starimi ljudmi, bolj sproščeni so tudi odnosi med stanovalci in med stanovalci in zaposlenimi, posledično pa je manj konfliktov in v domu se izboljša klima ter kvaliteta življenja.

Pogled socialnega delavca na prednosti, ki jih prinaša izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi prepoznamo v naslednji izjavi: *"Krepitev moči prinaša večje zaupanje stanovalcev v naše delo in v nas same in potem lažje sodelujemo. Ker imajo stanovalci več vpliva, več moči odločanja, se tudi bolj odprejo, nam več povejo. Posledično lažje sodelujemo in tudi stanovalci so na splošno bolj samostojni. To jim daje občutek, da so pomembni". (A17, A18, A19, A20)*

Ena izmed sogovornic pa je opozorila tudi na prednosti, ki jih krepitev moči starih ljudi prinaša za delo zaposlenih oziroma za organizacijo, kjer so zaposleni. Pozitivno spremembo izvajanja krepitev moči na delovni ravni oz. ravni organizacije opiše tako: *"S krepitevjo moči stari ljudje ohranjajo svoje sposobnosti in obenem smo na ta način tudi zaposleni manj obremenjeni". (E117)* Socialna delavka tako opozarja na to, da se s krepitevjo moči starih ljudi manjša tudi obremenjenost zaposlenih v domu za stare.

Tudi vsi stari ljudje krepitev moči doživljajo kot pozitivno. Ob krepitev moči so doživljali pozitivne občutke, kot so zadovoljstvo, veselje, občutek pomembnosti in občutek, da si

koristen. Ena izmed sogovornic doživljanje krepitev moči opiše kot: *"Sem zelo zadovoljna. Ko te upoštevajo, imaš občutek, da si še potreben in da si koristen"*.(J55) Kot pozitivno spremembo na osebni ravni ena izmed sogovornic omenja višjo samozavest, druga sogovornica pa pravi, da krepitev moči prinaša tudi pozitivne spremembe na skupinski ravni, in sicer boljše medosebne odnose.

4.4. Težave pri izvajanju krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

Socialni delavci so se tekom izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi srečali s težavami na različnih področjih dela. Največ težav navajajo na področju dela s starimi ljudmi, na področju dela s sorodniki in na področju sodelovanja z medicinskim osebjem.

Najpogostejša težava, s katero se srečujejo na področju dela s starimi ljudmi je nepripravljenost za sodelovanje in neudeležba starega človeka v procesu krepitev moči. Stari ljudje so pogosto nepripravljeni za sodelovanje, čutijo odpor do načina dela iz perspektive moči in mnogi so mnenja, da njim v domu ni potrebno več nič delati. Sogovornik v naslednji izjavi opiše, kako prepričanja starih ljudi ovirajo proces krepitev moči: *"Tudi mnogi stari ljudje so mnenja, da če si plačujejo storitve v domu, katerih cena ni nizka, jim ni potrebno nič delati. Pogosto slišim vprašanje: Zakaj bi pa jaz to delal, če jaz to storitev vam plačujem?"*.(A24) Sogovornik v nadaljevanju pove tudi, da ga pri izvajanju krepitev moči starih ljudi ovirajo tudi pričakovanja starih ljudi. Iz primera v nadaljevanju je razvidno, kakšna so pričakovanja starih ljudi: *"Krepitev moči se trudim v praksi uporabljati pogosto, vendar včasih preprosto tudi ne gre. Ljudje še vedno prihajajo s pričakovanji, da boš ti vse uredil in naredil namesto njih. En takšen primer so na primer denarno socialne pomoči. Prosijo, da jim izpolniš vlogo. Ko jim ponudim, da bi jo izpolnili skupaj, pravijo, da ne razumejo vlog, da težko pišejo, da ne vidijo ipd."*. (A2, A3) Iz opisanega lahko vidimo, da se sogovornik sooča z nepripravljenostjo starih ljudi za sodelovanje in z vsesplošnim prepričanjem ljudi, da smo socialni delavci tisti, ki posedujemo rešitve in odgovore, kar navaja kot težavo pri izvajanju krepitev moči. Udeleženos starega človeka v procesu krepitev moči je namreč pomembna. Ena izmed sogovornic je izpostavila pomemben vidik dela s starimi ljudmi – komunikacijo. Kot težavo pri izvajanju krepitev moči navaja oteženo komunikacijo s starimi ljudmi. Nekateri stari ljudje zaradi bolezni ali drugih okoliščin ne morejo več govoriti in govorno izražati

svojih potreb in želja. V ospredje zato stopi neverbalna komunikacija. Druga izmed sogovornic pa je kot težavo izpostavila nezadostno poznavanje življenjske zgodbe starega človeka, kar je opisala tako: *"Pogosto nam stari ljudje in sorodniki tudi ne povedo vsega, zato ne poznamo celotne življenjske zgodbe (pomembno predvsem pri ljudeh z demenco) in včasih posegamo na področja posameznikovega življenja, kjer odpiramo bolečine, pa tega niti ne vemo"*. (B51)

Tudi na področju dela s sorodniki podobno kot na področju dela s starimi ljudmi socialni delavci kot najpogostejšo težavo navajajo nepripravljenost nekaterih sorodnikov za sodelovanje in njihovo neudeležnost v procesu krepitev moči. Najpogostejši vzroki za nepripravljenost za sodelovanje so občutki krivde sorodnikov, ne prepoznavanje potreb starega človeka in previsoka pričakovanja sorodnikov glede na zmožnosti starega človeka. Na drugi strani pa sogovornik pravi, da je večina sorodnikov njihovih stanovalcev zelo naklonjena njihovem načinu dela, vendar že takoj ob napaki izgubijo njihovo podporo in zaupanje. Sogovornik je to opisal tako: *"Sorodniki pa so po navadi zelo naklonjeni našemu načinu dela, delu s perspektive moči, spodbujajo samostojnost človeka, pomembna jim je njegova svoboda. Ko pa gre kaj narobe (npr. stanovalec, ki ima demenco, odtava) se pa njihovo mnenje hitro spremeni. Takrat pa vsa odgovornost pristane na nas, mi smo krivi, ker ne skrbimo dovolj za varnost, ker stanovalcev dovolj ne zaščitimo, ker jih ne zaklenemo ipd. Takrat pa naš način dela izgubi s strani sorodnikov vso podporo, vso zaupanje. Ljudje se premalo zavedajo, da institucija ni vsemogočna"*.(A25)

Tretje področje dela, kjer se socialni delavci srečujejo s težavami izvajanja krepitev moči, pa je področje sodelovanja z medicinskim osebjem. Tudi tu se podobno kot prej večina socialnih delavcev največkrat sreča z nepripravljenostjo medicinskega osebja za sodelovanje. Vzroki za to so različni. Socialni delavci navajajo naslednje vzroke: medicinsko osebje razume krepitev moči kot napor, medicinsko osebje pravi, da nima časa za delo krepitev moči in za delo s posameznikom, medicinsko osebje striktno upošteva medicinsko doktrino, ne pozna koncepta krepitev moči oziroma jim je koncept težko približati, ker ni zanimanja. Ena izmed sogovornic težave na področju sodelovanja z medicinskim osebjem opiše tako: *"Naslednja težava s katero se srečujemo, je tudi kader, ki ne vidi smisla v krepitev moči in se mu krepitev moči zdi izguba časa. Medicinsko osebje bi sobe stanovalcev urejalo kar samo, ker to zahteva manj časa. Vendar je urejanje sobe brez stanovalca neprimerno, v tem ni njegovega prispevka, to je vdiranje v zasebnost*

stanovalca. Njim je težko približati koncept, potem pravijo, da si ta socialna spet nekaj izmišlja".(B47, B48)

Poleg navedenih težav se pa posamezni sogovorniki soočajo še z naslednjimi težavami pri izvajanju krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi: nepoznavanje koncepta krepitev moči v širši javnosti, neprimerna izobrazba direktorjev domov za stare, ki vpliva na usmerjenost institucije ter nezadostno poznavanje koncepta krepitev moči s strani socialnega delavca. Nezadostno poznavanje konceptov je sogovornica opredelila tako: *"Včasih se zgodi tudi, da po zaključku fakultete, pozabiš določene koncepte. V praksi jih sicer uporabljaš, ampak nimaš besed za njih, jih ne znaš predstaviti in opisati".(E125)*

V nasprotju s socialnimi delavci pa večina starih ljudi navaja, da nima nobenih posebnih težav. Večina jih pravi, da so njihove želje upoštevane in da se vse da dogovoriti in uskladiti. Le ena izmed sogovornic kot težavo navaja premalo stikov s sorodniki. So pa stari ljudje opredelili načine reševanja težav, če bi imeli težave. Vsem opredeljenim načinom je skupen pogovor in sicer pogovor z dotično osebo, na katero se nanaša težava, bodisi je to drug stanovalec, socialna delavka ali drugi zaposleni. Ena izmed sogovornic je povedala, da težave rešujejo tako, da usklajujejo želje in predloge vseh sodelujočih.

4.5. Potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

Socialni delavci so izrazili različne potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi. Na področju dela s starimi ljudmi si želijo, da bi bili ljudje bolj pripravljeni za sodelovanje in za dialog ter da bi bili bolj potrpežljivi in razumevajoči. Tudi od sorodnikov starih ljudi si želijo, da bi se več posvetovali z njimi in da bi v sodelovanje vstopali bolj sproščeni. Prav tako pa od vseh sodelujočih v procesu krepitev moči pričakujejo vzajemno zaupanje. Ena izmed sogovornic je povedala, da si v prihodnje želi pridobiti več življenjskih zgodb starih ljudi, kar bi ji olajšalo delo iz krepitev moči. Svoje razmišljanje opiše v naslednji izjavi: *"S strani starih ljudi pa bi potrebovali več njihovih življenjskih zgodb, da bi pripovedovali o navadah, običajih, ki jih poznajo, kako so živeli v domačem okolju, da bi jim potem tudi v domu lahko pripravili dogodke na njim ljube teme in obudili kakšne stare običaje".(D101)*

Naslednje potrebe socialnih delavcev se nanašajo na sodelovanje s sodelavci in ostalimi strokovnjaki ter na organizacijo, kjer so zaposleni. Eden izmed vprašanih meni, da bi bilo potrebno na področju socialnega dela v domovih za stare vsaj delno kadrovsko uravnovežiti socialno stroko z medicinsko stroko, kar pomeni, da bi bilo potrebno zaposliti več socialnih delavcev. Prav tako je mnenja, da na delo socialnega delavca in na usmerjenost doma za stare v veliki meri vpliva izobrazba direktorja doma za stare. Svoje mnenje je opredelil tako: *"Problem je tudi v tem, da je vse manj direktorjev domov za stare, ki so socialni delavci. Direktorji postajajo pravniki in ekonomisti in posledično se pogosto spremeni tudi sama usmerjenost institucije. Kot sem omenil že prej, bi direktor doma moral biti socialni delavec, ker sicer delo v domu zelo trpi"*.(A27) Tudi druga izmed sogovornic pravi, da je podpora vodstva in zaupanje direktorja v delo socialnega delavca, zelo pomembno. Sogovornik pa v nadaljevanju še pove, da bi potrebovali večjo kooperativnost s strani sodelavcev in zunanjih strokovnjakov, s katerimi sodelujejo. Ena izmed sogovornic pa opozori na pomembnost izvajanja supervizije v socialnem delu s starimi ljudmi, ki je v mnogih domovih še ne izvajajo: *"V našem domu bi potrebovali supervizijo, ki je sedaj še nimamo, da bi lahko skupaj reševali težave. Potrebno bi bilo tudi večkratno srečevanje socialnih delavcev, ki delamo v domu, da bi lahko delili svoje izkušnje. Več bi se morali povezovati tudi z zunanjimi strokovnimi delavci, tistimi, ki delajo na centrih ipd."*. (C72, C73)

Večina vprašanih je izrazila tudi potrebe po dodatnem izobraževanju. Mnenja so, da bi morali osvežiti znanja iz področja socialnega dela in da bi bilo potrebno večkrat organizirati seminarje oziroma izobraževanja na temo socialnega dela s starimi ljudmi, ki bi bili namenjeni tudi drugim zaposlenim v domu. Na ta način bi lahko tudi medicinskemu in drugemu osebju približali koncept krepitve moči. Ena izmed vprašanih meni, da bi morali v domu organizirati izobraževanje na temo krepitve moči, ker do sedaj o tem še niso govorili. Sogovornik pa je svoje mnenje o izobraževanjih izrazil tako: *"Socialni delavci, ki delamo v domovih za stare, smo pogosto prepuščeni sami sebi, informacije o novostih moramo iskati sami, smo slabo podkrepljeni z informacijami, izobraževanja so preslabo organizirana, organizirana vedno v istih regijah in predaleč"*.(A30) Sogovornik s povedanim opozarja na nepovezanost socialnih delavcev, na pomanjkanje sodelovanja med socialnimi delavci in med socialnimi delavci ter stroko socialnega dela.

Naslednje izražene potrebe socialnih delavcev se nanašajo na stroko socialnega dela. Dva izmed vprašanih sta mnenja, da socialni delavci zaposleni v domovih za stare s strani stroke socialnega dela dobijo premalo informacij, da niso upoštevani in slišani. Sogovornica je to opisala tako: *"Stroka socialnega dela pa bi nas morala bolj upoštevati, saj je socialno delo s starimi ljudmi potisnjeno v ozadje, smo nekako izpodrinjeni, smo zelo neupoštevani, nimamo dovolj glasu. Zelo neupoštevani smo tudi s strani ministrstva".(C76)*

Sogovorniki so izpostavili še naslednje potrebe, časovne, prostorske in potrebe po medgeneracijskem sodelovanju. Dve izmed vprašanih menita, da bi potrebovali več časa za delo na osebni ravni, za delo s posamezniki. Ena izmed vprašanih pa pravi, da v domu potrebujejo dodaten zunanji prostor, kjer bi lahko izvajali kakšne dogodke ali pa bi bil prostor namenjen zgolj druženju. Druga izmed sogovornic pa je opozorila na pomanjkanje mladih prostovoljcev in izrazila potrebo po medgeneracijskem sodelovanju: *"Potrebovali bi pa tudi več prostovoljstva s strani mladih ljudi, da bi bilo več medgeneracijskega sodelovanja, saj v povprečju med prostovoljci prevladuje starejša populacija. Je potrebno razmisliti, kako jih pritegniti".(E130)*

V nasprotju s socialnimi delavci pa stari ljudje niso izrazili dosti potreb. Trije izmed vprašanih so povedali, da nimajo nobenih potreb, želijo si le, da vse ostane tako še naprej. Večina jih je namreč prepričanja, da imajo vse kar potrebujejo. Sogovornik je svoje mnenje izrazil tako: *"Imam vse kar potrebujem, nimam več kaj zahtevati. V domu nas je veliko, ne moremo si vsi nekaj izmišljevati".(F10)* Dve izmed vprašanih pa sta izrazili potrebo po več stikih s sorodniki, obe si namreč želita večkrat videti svojega sina.

5. RAZPRAVA

Vsi sogovorniki – socialni delavci koncept krepitev moči prepoznavajo kot pomemben koncept pri socialnem delu s starimi ljudmi in ga prav tako na različne načine udeležujejo tudi v praksi. Krepitev moči socialni delavci opredeljujejo kot sodelovanje in soustvarjanje, kar pomeni, da krepitev moči opisujejo kot delo skupaj s starimi ljudmi, ki se začne na točki, kjer se nahaja star človek. Tudi Mali (2012: 128) pravi, da je star človek v procesu pomoči partner socialnemu delavcu, zato je v ospredje postavljena njegova pravica do izbire različnih vrst pomoči in njegova aktivna vloga pri iskanju rešitev in soustvarjanju odgovorov. Strokovna naloga socialnega delavca pa je, da posameznika vključi, saj lahko le tako prispeva k njegovi moči (Mali 2008: 72). Krepitev moči socialni delavci opisujejo kot proces, ki vključuje prenos moči, spodbujanje uporabnikov, iskanje virov moči, iskanje rešitev, ki so dobre za vse soudeležene v delovnem odnosu ter aktiviranje in širjenje socialne mreže posameznika. V procesu krepitev moči socialni delavci staremu človeku zagotavljajo podporo in pomoč pri doseganju njihovih ciljev in pri uresničevanju njihovih želja. Tudi Dalrymple in Burke (2003: 50) krepitev moči definirata kot proces, v katerem se uporabnikom zagotavlja podporo, da razvijejo in povečajo lastne sposobnosti in s tem lasten vpliv. Podobno tudi Mali (2008: 72) pravi, da krepitev moči pomeni podpiranje posameznikov, skupin, družin, da v prvem koraku odkrijejo in v naslednjem razširijo svoje vire in orodja v sebi in okoli sebe.

Kot sem pričakovala, pa stari ljudje besedo moč povezujejo s hrano, z gibanjem, s fizično močjo in z zdravjem. Sogovorniki namreč krepitev moči opredeljujejo kot krepitev fizične moči in fizičnega zdravja, nekateri izmed njih pa krepitev moči opredeljujejo tudi kot krepitev psihične/umske moči in zdravja. V socialnem delu pa besedo moč razumemo v smislu trdnosti, kreposti, kongruentnosti ter kot medosebno razmerje, katerega smisel je krepitev moči uporabnikov (Zaviršek *et al.* 2002: 63). Ena izmed starih ljudi pa še nikoli ni slišala za pojem krepitev moči, je pa moč opredelila kot pomembno. Na opredelitev moči opozarjajo tudi Flaker *et al.* (2007: 2), ki zapišejo, da se pojem moči uporablja na mnogih področjih našega življenja, zato je prva težava pri krepitev moči že sama opredelitev moči. Tudi iz moje raziskave je razvidno, da socialni delavci in stari ljudje različno opredeljujejo moč. Socialni delavci namreč moč povezujejo s sodelovanjem in z aktivno udeležbo starih ljudi v procesu podpore in pomoči, medtem ko stari ljudje večinoma moč povezujejo s hrano, z gibanjem in z zdravjem.

Pomembno vprašanje pri uporabi koncepta krepitev moči v socialnem delu s starimi ljudmi pa je tudi, kako prepoznati obstoječe vire moči starih ljudi, ne da bi prehitro zapadli v tradicionalno skrbstveno pozicijo, kjer socialni delavci sami najdemo rešitev za nekoga drugega. Krepitev moči se osredotoča na zmožnosti in potencialne uporabnikov socialnega dela. Ljudje imajo namreč pogosto lastne vire moči, ki pa jih ne znajo uporabiti ali pa se jih niti ne zavedajo. Pristop krepitev moči omogoča oziroma spodbuja, da uporabniki izrazijo svoje cilje, pri tem pa strokovnjak deluje v vlogi podpornika (Humljan Urh 2013: 111–119). Stari ljudje prepoznavajo mnoge vire moči, iz katerih črpajo moč. Vsi med vire moči uvrščajo razna fizična in druga opravila in sicer, ročne spretnosti in ročna dela, opravljanje gospodinjskih opravil, branje, znanje ter udejstvovanje v aktivnostih doma. Dvema izmed vprašanih pa vir moči predstavljajo tudi dobri odnosi v domu, dobro vzdušje v domu ter nudenje pomoči drugim. Ena izmed vprašanih pa kot vir moči navaja tudi svojo socialno mrežo, in sicer zaposlene v domu. Dragoš (2005: 18–22) meni, da so v socialnem delu pomembnejši personalni viri moči, kamor spadajo znanje, osebne lastnosti in socialna omrežja posameznika. Tudi stari ljudje so kot najpomembnejše vire moči opredelili personalne vire moči.

Krepitev moči se izvaja skozi različne načine in metode. Socialni delavci so kot pomembni metodi dela izpostavili socialno delo s posameznikom in socialno delo s skupino. Socialno delo s posameznikom vključuje pogovor s starim človekom in izdelavo individualnega načrta, kjer socialni delavec skupaj s starim človekom opredeli in zapiše želje, potrebe in cilje ter načine uresničitve le-teh. Kot primere socialnega dela v skupini pa sogovorniki izpostavljajo koncept gospodinjskih skupnosti in družinsko srečanje. Krepitev moči starih ljudi se izvaja tudi skozi različne načine dela. Kot najpogostejše navajajo spodbujanje in motiviranje starih ljudi, uresničevanje želja starih ljudi, podporo in pomoč, spremljanje, vključevanje starih ljudi v organizacijo dogodkov in aktivnosti ter proslavljanje napredka. Načine dela, ki jih navajajo socialni delavci lahko prepoznamo tudi iz besed Phillipsona in Thomsona (1996: 17), ki pravita, da je socialno delo s starimi ljudmi, ki temelji na načelu krepitev moči, usmerjeno v podporo in spodbujanje uporabnikov, da pridobijo kontrolo in vpliv nad svojim življenjem. Hkrati pa tako kot sogovorniki poudarjata pomen vključevanja starih ljudi, ki jih je pomembno aktivno vključiti pri sprejemanju odločitev. Socialno delo namreč mora prispevati k vključevanju ljudi.

Stari ljudje opisujejo podobne načine in metode krepitev moči kot socialni delavci. Kot najpogostejša načine krepitev svoje moči omenjajo udeležbo na aktivnostih v domu in opravljanje gospodinjskih in vsakodnevnih dejavnosti. Ena izmed sogovornic je kot način krepitev svoje moči navedla tudi kvalitetno prehranjevanje. Poleg naštetih so nekateri sogovorniki izpostavili tudi pogovor z zaposlenimi, sporočanje želja zaposlenim, vztrajanje pri uresničitvi svojih želja, sodelovanje na sestanku stanovalcev in zaposlenih, kjer imajo stari ljudje možnost izražanja svojih želja in težav, sodelovanje v razpravah na radiu ter sodelovanje na posvetih z vodstvom. Iz naštetih načinov krepitev moči starih ljudi vidimo, da je starim ljudem zelo pomembno, da so vključeni oziroma včlanjeni v različne posvete, sestanke, razprave. Pri včlanjenosti gre za spoštovanje človekove potrebe, da je državljan, da je odgovoren in cenjen član skupnosti. Če star človek nima socialne mreže, če nima kje biti in komu pripadati, potem je strokovna naloga socialnih delavcev, da ga vključijo. To je varen prvi korak k moči, v socialnem delu obvezen in zelo težak (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2009: 13).

Iz opredeljenih metod in načinov izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi lahko prepoznamo načela krepitev moči, ki jih navaja Humljan Urh (2013: 116):

- dajanje glasu ljudem, ki so marginalizirani (spodbujanje, da sami definirajo svoja čustva, želje, potrebe, izkušnje nemoči);
- partnerski odnos, ki ne spodbuja odvisnosti, temveč učenje socialnih spretnosti za samostojno in neodvisno življenje;
- krepitev samozavesti.

Pri krepitev starega človeka v domu za stare po besedah socialnih delavcev poleg socialnega delavca sodelujejo tudi drugi profili, in sicer medicinsko osebje, kuharsko osebje, delovni terapevt in fizioterapevt. Tudi stari ljudje opozarjajo na prispevek zaposlenih v domu in njihovih sorodnikov h krepitev njihove moči. Prispevek zaposlenih stari ljudje opisujejo podobno kot socialni delavci in zajema dva načina krepitev moči, in sicer upoštevanje in uresničenje želja starih ljudi ter pomoč pri vsakodnevnih opravilih. Sorodniki sogovornikov pa h krepitev moči starih ljudi prispevajo tako, da podpirajo njihovo izbiro doma za stare, da se družijo z njimi ob nedeljah in praznikih, da skupaj praznujejo rojstne dni in da upoštevajo njihove želje in potrebe. Ob tem je pomembno spomniti na vlogo socialnega delavca kot zagovornika. Milošević Arnold (2002: 61) trdi, da mora socialni delavec v vlogi zagovornika vedno poudarjati preostale sposobnosti

vsakega stanovalca posebej in vztrajati, da se te v domskem sistemu ohranijo. Zato je pomembno, da tudi ostali zaposleni v domovih za stare sodelujejo v procesu krepitev moči in tako prispevajo k večji samostojnosti in slišnosti starih ljudi. Socialni delavci so povedali, da v vlogi zagovornika najpogosteje sporočajo potrebe starega človeka njegovim sorodnikom. Poleg socialnega delavca pa vlogo zagovornika starih ljudi pogosto prevzame tudi delovni terapevt.

Krepitev moči je večplasten proces in se dogaja na več ravneh. Prednosti, ki jih navajajo socialni delavci, se nanašajo na tri ravni delovanja: osebno raven, skupinsko raven in delovno raven oz. raven organizacije. Ravni delovanja se lahko med seboj prepletajo, tj. ko krepitev moči na osebni ravni vpliva na krepitev moči celotne skupnosti. In obrnjeno: večanje moči, večanje vpliva skupine na krepitev moči celotne skupnosti (Darlymple, Burke 2003). Tudi iz pripovedovanj socialnih delavcev je razvidno, da je krepitev moči na osebni ravni vplivala na krepitev moči celotne skupine starih ljudi v domu.

Pozitivne spremembe na osebni ravni zajemajo večje zaupanje starih ljudi v delo zaposlenih, večjo odprtost starih ljudi, občutek pomembnosti pri starih ljudeh in večjo samozavest, zadovoljstvo starih ljudi, stari ljudje postanejo bolj optimistični in se boljše počutijo. S krepitvijo moči stari ljudje ohranjajo svoje sposobnosti, obenem pa tudi povečujejo svojo samostojnost in aktivnost. Pozitivne spremembe na skupinski ravni pa zajemajo boljše sodelovanje, dogovarjanje in komunikacijo s starimi ljudmi, več pogovorov s starimi ljudmi, bolj sproščeni so tudi odnosi med stanovalci in med stanovalci in zaposlenimi, posledično pa je manj konfliktov in v domu se izboljša klima ter kvaliteta življenja.

Socialni delavci so se tekom izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi srečali s težavami na naslednjih področjih dela: na področju dela s starimi ljudmi, na področju dela s sorodniki in na področju sodelovanja z medicinskim osebjem. Najpogostejša težava, s katero se srečujejo na področju dela s starimi ljudmi, je nepripravljenost za sodelovanje in neudeležba starega človeka v procesu krepitev moči. Stari ljudje so pogosto nepripravljeni za sodelovanje, čutijo odpor do načina dela iz perspektive moči in mnogi so mnenja, da njim v domu ni potrebno več nič delati. Pogosto stari ljudje do socialnega delavca pristopijo tudi s pričakovanji, da bo socialni delavec uredil vse namesto njih. Da je udeležnost posameznika v procesu krepitev moči

pomembna, vidimo iz zapisa Lee (2011: 31), ki meni, da je proces krepitev moči refleksiven proces, ki ga lahko sproži in vzdržuje le tisti, ki moč potrebuje. Drugi ljudje pa so posamezniku lahko le v pomoč in ga motivirajo tekom procesa. Proces krepitev moči torej izvira iz uporabnika in ne iz pomagajočega. Tudi Humljan Urh (2013: 117) opredeli aktivno udeležbo uporabnikov v delovnem odnosu in pri reševanju njihovih socialnih problemov kot eno od pomembnih načel metode krepitev moči. Kot težavo pri izvajanju krepitev moči socialna delavka navaja tudi oteženo komunikacijo s starimi ljudmi. Nekateri stari ljudje namreč zaradi bolezni ali drugih okoliščin ne morejo več govoriti in govorno izražati svojih potreb in želja. V ospredje zato stopi neverbalna komunikacija. Druga izmed sogovornic pa je kot težavo izpostavila nezadostno poznavanje življenjske zgodbe starega človeka.

Tudi na področju dela s sorodniki podobno kot na področju dela s starimi ljudmi socialni delavci kot najpogostejšo težavo navajajo nepripravljenost nekaterih sorodnikov za sodelovanje in njihovo neudeleženo v procesu krepitev moči. Najpogostejši vzroki za nepripravljenost za sodelovanje so občutki krivde sorodnikov, ne prepoznavanje potreb starega človeka in previsoka pričakovanja sorodnikov glede na zmožnosti starega človeka.

Tretje področje dela, kjer se socialni delavci srečujejo s težavami izvajanja krepitev moči, pa je področje sodelovanja z medicinskim osebjem. Tudi tu se podobno kot prej večina socialnih delavcev največkrat sreča z nepripravljenostjo medicinskega osebja za sodelovanje. Vzroki za to so različni. Socialni delavci navajajo naslednje vzroke: medicinsko osebje razume krepitev moči kot napor, medicinsko osebje pravi, da nima časa za delo s krepitev moči in za delo s posameznikom, medicinsko osebje striktno upošteva medicinsko doktrino, ne pozna koncepta krepitev moči oziroma jim je koncept težko približati, ker ni zanimanja.

Poleg navedenih težav se posamezni sogovorniki soočajo še z naslednjimi težavami pri izvajanju krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi: nepoznavanje koncepta krepitev moči v širši javnosti, neprimerna izobrazba direktorjev domov za stare, ki vpliva na usmerjenost institucije ter nezadostno poznavanje koncepta krepitev moči s strani socialnega delavca.

Iz navedenih težav, s katerimi se srečujejo socialni delavci v domovih za stare, vidimo, da je pomembno področje socialnega dela v domu namenjeno tudi zagotavljanju dobrih odnosov med vsemi sistemi, ki se v domovih srečujejo. Socialni delavec v domu ustvarja in ohranja ravnovesje med potrebami in željami stanovalcev na eni strani in med zahtevami ustanove ter potrebami svojcev na drugi strani. Socialni delavec v domu izhaja iz potreb, želja in interesov stanovalcev hkrati pa upošteva tudi zahteve ustanove, zlasti osebja, mnenja svojcev in posreduje pri usklajevanju vseh udeleženih v življenju starega človeka. Močno pa na vlogo socialnega delavca vplivajo tudi institucionalne značilnosti domov (Mali 2008: 88). Za zagotavljanje dobre in želene oskrbe starih ljudi je potrebno sodelovanje in soustvarjanje vseh udeleženih v procesu pomoči starim ljudem, tj. od vodstva doma do zaposlenih, sorodnikov in vseh, ki na kakršen koli način prihajajo v stik s starim človekom.

Ob tem pa velja opozoriti tudi na to, kar pravijo Čačinovič Vogrinčič *et al.* (2009: 15), da v socialnem delu ne smemo biti brez besed. Tekom raziskovanja sem namreč opazila, da socialni delavci pogosto nimajo besed, da bi z uporabniki in z drugimi podelili koncepte, ki definirajo socialno delovno ravnanje. Socialni delavec mora znati podeliti strokovno znanje z uporabniki v procesu soustvarjanja in jim dobesedno pojasniti naše koncepte dela in tako omogočiti prevajanje v osebni jezik in nazaj v jezik stroke (*ibid.*). Prav tako je pomembno, da tudi v sodelovanju z drugimi strokami ne ostanemo brez besed in da znamo v procesu socialnega dela naše znanje pretvoriti v akcijo.

V nasprotju s socialnimi delavci pa večina starih ljudi navaja, da nima nobenih posebnih težav. Večina jih pravi, da so njihove želje upoštevane in da se vse da dogovoriti in uskladiti. Le ena izmed sogovornic kot težavo navaja premalo stikov s sorodniki. So pa stari ljudje opredelili načine reševanja težav, če bi imeli težave. Vsem opredeljenim načinom je skupen pogovor, in sicer z dotično osebo, na katero se nanaša težava, bodisi je to drug stanovalec, socialna delavka ali drugi zaposleni. Ena izmed sogovornic je povedala, da težave rešujejo tako, da usklajujejo želje in predloge vseh sodelujočih.

Za izboljšanje izvajanja krepitve moči v praksi socialnega dela s starimi ljudmi pa je potrebno opredeliti tudi potrebe socialnih delavcev in starih ljudi. Socialni delavci so izrazili različne potrebe na različnih področjih socialnega dela s starimi ljudmi. Na področju dela s starimi ljudmi si želijo, da bi bili ljudje bolj pripravljeni za sodelovanje in

za dialog ter da bi bili bolj potrpežljivi in razumevajoči. Tudi od sorodnikov starih ljudi si želijo, da bi se več posvetovali z njimi in da bi v sodelovanje vstopali bolj sproščeni. Prav tako pa od vseh sodelujočih v procesu krepitev moči pričakujejo vzajemno zaupanje. Ena izmed sogovornic je povedala, da si v prihodnje želi pridobiti več življenjskih zgodb starih ljudi, kar bi ji olajšalo delo iz krepitev moči. Mali (2008: 84–85) kot pomembne funkcije socialnega dela pred sprejemom posameznika v dom opiše sodelovanje z bodočim stanovalcem, sodelovanje z drugimi strokovnjaki in sodelovanje s svojci. V skupnem dogovarjanju s starim človekom, njegovimi sorodniki in ostalimi strokovnjaki socialni delavec pridobiva informacije in boljši uvid v življenjsko situacijo starega človeka ter tako dopolni njegovo življenjsko zgodbo. Tudi sogovornica z izraženo potrebo prepoznava pomembnost poznavanja življenjske zgodbe starega človeka za soustvarjanje oskrbe po meri starega človeka.

Naslednje potrebe socialnih delavcev se nanašajo na sodelovanje s sodelavci in ostalimi strokovnjaki ter na organizacijo, kjer so zaposleni. Eden izmed vprašanih meni, da bi bilo potrebno na področju socialnega dela v domovih za stare vsaj delno kadrovsko uravnovežiti socialno stroko z medicinsko stroko, kar pomeni, da bi bilo potrebno zaposliti več socialnih delavcev. Druga izmed sogovornic pa opozori na pomembnost izvajanja supervizije v socialnem delu s starimi ljudmi.

Večina vprašanih je izrazila tudi potrebe po dodatnem izobraževanju. Mnenja so, da bi morali osvežiti znanja s področja socialnega dela in da bi bilo potrebno večkrat organizirati seminarje oziroma izobraževanja na temo socialnega dela s starimi ljudmi, ki bi bili namenjeni tudi drugim zaposlenim v domu. Na ta način bi lahko tudi medicinskemu in drugemu osebju približali koncept krepitev moči. Socialni delavci so naklonjeni tudi raziskavam s področja socialnega dela, saj tudi na ta način obnavljajo in širijo svoje znanje, hkrati pa jim raziskave nudijo nov vpogled v njihovo delo.

Naslednje izražene potrebe socialnih delavcev se nanašajo na stroko socialnega dela. Dva izmed vprašanih sta mnenja, da socialni delavci zaposleni v domovih za stare s strani stroke socialnega dela dobijo premalo informacij. Sogovorniki si želijo, da bi socialno delo s starimi ljudmi bilo bolj slišano in upoštevano. Področje socialnega dela s starimi ljudmi je področje socialnega dela, ki se še razvija in oblikuje. Staranje prebivalstva in s tem povezano naraščanje in spreminjanje potreb starejše generacije so problemi, ki v zadnjih

letih pestijo strokovnjake na različnih področjih. Populacija starih ljudi bo v prihodnosti zahtevala uveljavljanje svojega mnenja, izbire, odločitev in kontrole nad svojim življenjem. Temu pa sedanja družba in razvite oblike pomoči za stare ljudi ne bodo kos (Mali 2008: 76). Staranje populacije zato tudi za socialno delo pomeni soočanje s številnimi novimi izzivi in hkrati priložnost za razvijanje novih oblik pomoči, kjer bodo pomembne posebnosti vsakega posameznika, njegove potrebe, želje in interesi. Zato bo ključno sodelovanje vseh, tako stroke, kot tudi socialnih delavcev, ki socialno delovno ravnanje prenašajo v prakso.

Sogovorniki so izpostavili še časovne, prostorske in potrebe po medgeneracijskem sodelovanju. Dve izmed vprašanih menita, da bi potrebovali več časa za delo na osebni ravni, za delo s posamezniki. Ena izmed vprašanih pa pravi, da v domu potrebujejo dodaten zunanji prostor, kjer bi lahko izvajali kakšne dogodke ali pa bi bil prostor namenjen zgolj druženju. Druga izmed sogovornic pa je opozorila na pomanjkanje mladih prostovoljcev in izrazila potrebo po medgeneracijskem sodelovanju.

V nasprotju s socialnimi delavci pa stari ljudje niso izrazili dosti potreb. Trije izmed vprašanih so povedali, da nimajo nobenih potreb, želijo si le, da vse ostane tako še naprej. Večina jih je namreč prepričanja, da imajo vse kar potrebujejo. Dve izmed vprašanih pa sta izrazili potrebo po več stikih s sorodniki.

6. SKLEPI

- Krepitev moči socialni delavci opredeljujejo kot proces sodelovanja in soustvarjanja, ki obsega prenos moči, spodbujanje uporabnikov, iskanje virov moči, podporo in pomoč staremu človeku pri doseganju ciljev in pri uresničevanju želja, krepitev samozavesti starega človeka ter iskanje rešitev, ki so dobre za vse soudeležene v delovnem odnosu ter aktiviranje in širjenje socialne mreže posameznika.
- Stari ljudje krepitev moči opredeljujejo kot krepitev fizične moči in zdravja oziroma kot krepitev psihične/umske moči in zdravja. Krepitev fizične moči in zdravja zajema krepitev moči z delom, gibanjem, dobro hrano, telovadbo in vključevanje v aktivnosti v domu. Krepitev psihične/umske moči in zdravja pa zajema razmišljanje in načrtovanje dela, krepitev uma in krepitev spomina.
- Stari ljudje prepoznavajo naslednje vire moči: fizična in druga opravila, opravljanje gospodinjskih opravil, udejstvovanje v aktivnostih doma, dobri odnosi v domu, nudenje pomoči drugim in socialna mreža.
- Metode in načini izvajanja krepitve moči, ki jih socialni delavci uporabljajo pri socialnem delu s starimi ljudmi so: socialno delo s posameznikom, socialno delo s skupino, spodbujanje in motiviranje starih ljudi, uresničevanje želja starih ljudi, podporo in pomoč, spremljanje, vključevanje starih ljudi v organizacijo dogodkov in aktivnosti ter proslavljanje napredka.
- Stari ljudje kot najpogostejša načine krepitve svoje moči navajajo udeležbo na aktivnostih v domu in opravljanje gospodinjskih in vsakodnevnih dejavnosti. Poleg teh dveh omenjajo še kvalitetno prehranjevanje, pogovor z zaposlenimi, sporočanje želja zaposlenim, vztrajanje pri uresnitvi svojih želja, sodelovanje na sestankih stanovalcev in zaposlenih, sodelovanje v razpravah na radiu ter sodelovanje na posvetih z vodstvom.

- Pri krepitvi starega človeka v domu za stare poleg socialnega delavca sodelujejo tudi drugi profili, in sicer medicinsko osebje, kuharsko osebje, delovni terapevt in fizioterapevt.
- Tudi stari ljudje opozarjajo na prispevek sorodnikov in zaposlenih v domu h krepitvi njihove moči. Prispevek zaposlenih zajema upoštevanje in uresničitev želja starih ljudi ter pomoč pri vsakodnevnih opravilih. Pri krepitvi moči večine starih ljudi pa sodelujejo tudi njihovi sorodniki, ki krepijo njihovo moč tako, da podpirajo njihovo izbiro doma za stare, da se družijo z njimi ob nedeljah in praznikih, da skupaj praznujejo rojstne dni in da upoštevajo njihove želje in potrebe.
- Socialni delavci navajajo prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi na različnih ravneh: pozitivne spremembe na osebni ravni, pozitivne spremembe na skupinski ravni in pozitivne spremembe na delovni ravni oz. ravni organizacije.
- Tudi stari ljudje krepitve moči doživljajo kot pozitivno. Ob krepitvi moči so doživljali pozitivne občutke, kot so zadovoljstvo, veselje, občutek pomembnosti in občutek, da si koristni.
- Socialni delavci največ težav pri izvajanju krepitve moči navajajo na področju dela s starimi ljudmi, na področju dela s sorodniki in na področju sodelovanja z medicinskim osebjem. Na vseh treh področjih je najpogostejša težava, s katero se srečujejo, nepripravljenost ljudi za sodelovanje in neudeležnost v procesu krepitve moči.
- Stari ljudje se pri izvajanju krepitve moči ne srečujejo s težavami. Večina starih ljudi namreč pravi, da nimajo nobenih posebnih težav, ker so vse njihove želje upoštevane. Le ena izmed sogovornikov kot težavo navaja premalo stikov s sorodniki.
- Socialni delavci imajo različne potrebe za lažje ali boljše izvajanje krepitve moči. Največ potreb navajajo na naslednjih področjih: na področju dela s starimi ljudmi, na področju dela s sorodniki, potrebe, ki se nanašajo na sodelovanje s sodelavci in

strokovnjaki, potrebe glede organizacije, kjer so zaposleni, potrebe po dodatnem izobraževanju, potrebe, ki se nanašajo na stroko socialnega dela, časovne potrebe, prostorske potrebe in potrebe po medgeneracijskem sodelovanju.

- Večina starih ljudi ni izrazila nobenih potreb, saj sta le dve izmed sogovornikov izrazili potrebo po več stikih s sorodniki. Iz navedenega je razvidna skromna drža starih ljudi in prepričanje, da zaradi svoje starosti nimajo pravice več kaj zahtevati in si želeli.

7. PREDLOGI

- Naloga socialnega delavca pred prihodom in ob prihodu stanovalca v dom je, da ga seznanimo s čim več informacijami, ki se nanašajo na življenje v domu. Poleg teh informacij bi moral socialni delavec staremu človeku predstaviti tudi koncepte dela, na katerih temelji socialno delo s starimi ljudmi v domu za stare. Gre za to, da staremu človeku dobesedno predstavi socialno delovno ravnanje in da zna podeliti svoje strokovno znanje z uporabniki. Na ta način bi tudi starim ljudem predstavili in približali koncepte socialnega dela, da bi potem z večjim zaupanjem vstopali v delovni odnos.
- Pred prihodom starega človeka v dom bi socialni delavec moral starega človeka vsaj enkrat obiskati v njegovem življenjskem okolju, da bi dobil boljši uvid v njegovo življenjsko situacijo. Obisku bi moral prisostvovati tudi nekdo izmed zdravstvenega oziroma strežnega osebja. Ta oseba bi potem bila ključna oseba oziroma tista oseba, ki bi starega človeka spremljala ob prihodu v dom in bi mu poleg socialnega delavca pomagala v procesu prilagajanja na življenje v domu.
- Socialni delavci bi morali zapisati biografijo oziroma življenjsko zgodbo starega človeka. Življenjski zgodbi lahko dodajo tudi fotografije. Zgodba bi morala biti na voljo vsem zaposlenim v domu za stare. Če si star človek tega želi, jo lahko s pomočjo socialnega delavca zapiše tudi sam. Z vidika krepitve moči nam je biografija starega človeka lahko v pomoč pri prepoznavanju njegovih virov moči – znanj, sposobnosti, talentov. S pomočjo biografije tudi spoznamo, kaj je človek imel rad in kaj je rad počel in na ta način potem lažje sooblikujemo njegovo bivanje v domu.
- Organizacija dogodkov in aktivnosti v domu bi morala biti prilagojena tudi potrebam sorodnikov stanovalcev, da bi se lahko udeležili prireditev v domu (npr. organizacija v popoldanskih urah, organizacija dogodkov po želji svojcev). Z vidika krepitve moči starih ljudi je to pomembno zaradi ohranjanja stikov oziroma širjenja njihove socialne mreže, saj lahko sorodniki predstavljajo pomemben vir moči. Predlog izhaja tudi iz izražene potrebe starih ljudi po več stikih s sorodniki.

- V domovih za stare bi morali organizirati tudi izobraževanja oziroma delavnice na temo krepite moči pri delu s starimi ljudmi. Izobraževanja bi morala potekati na bolj interaktiven način, ki spodbuja k bolj aktivni vlogi občinstva in ne zgolj v obliki predavanj, ki so mnogokrat nezanimiva za poslušalce. En primer takšnega izobraževanja je npr. igra vlog.
- Socialni delavci bi morali k sodelovanju povabiti tudi več mladih prostovoljcev. To bi lahko storili na tak način, da bi se povezali s srednjimi šolami v okolici in mladim v okviru interesnih dejavnosti ponudili program prostovoljstva v njihovem domu za stare. Prostovoljci bi lahko pri krepite moči starih ljudi sodelovali na različne načine: družabništvo, spremljanje na dogodke, kot posredniki med stanovalcem in zaposlenimi za izražanje želja starega človeka ipd.
- Domovi za stare ljudi bi morali poskrbeti tudi za promocijo doma za stare v skupnosti. Skupnost in širšo javnost je potrebno ozaveščati o načinih dela in o konceptih, ki jih socialni delavci uporabljajo pri socialnem delu s starimi ljudmi in tako življenje v domu za stare približati javnosti. Predstavniki doma za stare (stanovalci, zaposleni, sorodniki, prostovoljci) bi se lahko udeležili kakšnega festivala (npr. Festival za tretje življenjsko obdobje) oziroma drugega dogodka v svoji skupnosti, kjer bi se predstavili.
- Stare ljudi in socialne delavce bi morali vključiti že v samo načrtovanje, zasnovano in gradnjo doma za stare, da bi z načrtovalci podelili svoje potrebe in želje, saj se tekom kasnejšega življenja v domu pogosto izkaže, da je zasnova doma za stare neprimerna in neuporabna za izvajanje dogodkov po željah stanovalcev (npr. pomanjkanje primerne zunanje prostora oziroma terase).
- S svojo raziskavo sem glede na uporabljen metodologijo zadovoljna, saj sem uspela pridobiti vpogled v stanje na področju uporabe krepite moči pri socialnem delu s starimi ljudmi v domovih za stare na področju Pomurja. Sem pa že tekom raziskovanja med spoznavanjem domov za stare opazila, da se domovi glede na način dela med seboj zelo razlikujejo. Zato sem mnenja, da bi z metodo opazovanja dobila še bolj konkretne podatke o uporabi koncepta krepite moči v praksi. Dobljeni rezultati, ki jih predstavljam v nalogi, so odraz mišljenja socialnih

delavcev in starih ljudi, z uporabo metode opazovanja pa bi v raziskavi zajela celotno sliko delovanja doma za stare.

8. SEZNAM VIROV

Adams, R. (2008), *Empowerment, participation and social work*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Askheim, O. P. (2003), Empowerment as guidance for professional social work: An act of balancing on a slack rope. *European Journal of social Work*, 6, 3: 229–240.

Barnes, M., Bowl, R. (2001), *Taking over the asylum: empowerment and mental health*. New York: Palgrave.

Bateman, N. (2004), *Advocacy skills: a handbook for human service professionals*. Aldershot, Burlington: Ashgate.

Boškić, R. (2005), Krepitev moči – kritična presoja koncepta. *Družboslovne razprave*, XXI, 48: 117–194.

Brandon, D., Brandon, A. (1992), *Praktični priročnik za osebe v službah za ljudi s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, Pedagoška fakulteta.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2000), Družina in star človek. *Socialno delo*, 39, 4–5: 287–292.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2009), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Dalrymple, J., Burke, B. (2003), *Anti-oppressive practice. Social care and the law*. Maidenhead, Philadelphia: Open University Press.

Dragoš, S. (2005), *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Fast, B., Chapin, R. (2007) The Strength Model with Older Adults: Critical Practice Components. In: Saleebey, D. *The Strength Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman (115–131).

Flaker, V. @ Boj za (2012), *Direktno socialno delo*. Ljubljana: */ cf.

Flaker, V., Cigoj-Kuzma, N., Grebenc, V., Kodele, T., Kranjc, B., Pirnat, T., Smole, A., Urek, M., Videmšek, P., Žnidarec Demšar, S. (2007), *Krepitev moči v teoriji in praksi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Flaker, V., Nagode, M., Rafaelič, A., Udovič, N. (2011), *Nastajanje dolgotrajne oskrbe: ljudje in procesi – eksperiment in sistem*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Flaker, V., Mali, J., Rafaelič, A., Ratajc, S. (2013), *Osebno načrtovanje in izvajanje storitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Hlebec, V. (ur.) (2009), *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej

Hojnik – Zupanc, I. (1994), *Institucionalno bivanje starih ljudi*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.

- (1997), *Dodajmo življenje letom: Nekaj spoznanj in nasvetov, kako se smiselno in zdravo pripravljati na starost in jo tako tudi živeti*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.

- (1999), *Samostojnost starega človeka v družbeno – prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Humljan Urh, Š. (2013), *Kulturno kompetentno socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Lamovec, T. (1995), *Ko rešitev postane problem in zdravilo postane strup: nove oblike skrbi za osebe v duševni krizi*. Ljubljana: Lumi.

Lee, Judith A.B. (2001), *The empowerment approach to social work practice: building the beloved community*. New York: Columbia University Press.

Mali, J. (2008), *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- (2012), Socialno delo s starimi ljudmi in nova socialna zakonodaja. *Čas. krit. znan.*, 39, 250: 128–137.

Mali, J., Miloševič-Arnold, V. (2006) Nekatere značilnosti razvoja domov za stare ljudi v Sloveniji po drugi svetovni vojni. *Socialno delo*, 45, 3–5: 169–181.

Mali, J., Stritih, B. (2007), *Socialno delo kot odgovor na tveganja, ki so povezana s starostjo*. V: Mali, J., *Študijsko gradivo za predmet medgeneracijski odnosi v programu podiplomskega izobraževanja Socialno delo v vojski v okviru specialističnega študija Management v socialnem delu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (41–52).

Mali, J., Mešl, N., Rihter, L. (2011) *Socialno delo z osebami z demenco: raziskovanje potreb oseb z demenco in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Miloševič-Arnold, V. (2000), Profesionalne vloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi. *Socialno delo*, 39, 4–5: 253–262.

- (2003), *Socialno delo s starimi ljudmi (izbrani članki in referati): študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, B. (2006), Očarani z močjo. *Socialno delo*, 45, 3–5: 235–247.

Phillipson, C., Thompson, N. (1996) The Social Construction of Old Age: New Perspectives on the Theory and Practice of Social Work with Older People. In: Bland, R. (ed.), *Developing Services for Older People and Their Families*. London: Jessica Kingsley Publishers (13–26).

Ramovš, J. (2006), *Kakovostno staranje in sožitje generacij v Komendi*. Komenda: Občina.

Saleebey, D. (1997), *The Strength Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman.

Smith, R. (2008), *Social work and power*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

Videmšek, P. (2008), Krepitev moči kot temeljno orodje socialnega dela. *Socialno delo*, 47, 3/6: 209–217.

- (2013), *Iz institucij v skupnost: stanovanjske skupine nevladnih organizacij na področju duševnega zdravja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002), *Inovativne metode v socialnem delu. Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje*. Ljubljana: Študentska založba.

Wolfensberger, W. (1977), *The principle of normalization in human services*. Toronto: National Institute on Mental Retardation.

9. PRILOGE

PRILOGA 1: Vprašalnik

SMERNICE ZA INTERVJU S SOCIALNIMI DELAVCI

1. Definicija krepiteve moči

- Kako bi definirali koncept krepiteve moči?
- Kje in kako ste se seznanili s konceptom krepiteve moči?

2. Načini in metode izvajanja krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- Kako uporabljate koncept krepiteve moči v praksi socialnega dela s starimi ljudmi?
- Kakšni so načini in metode izvajanja? Opišite primer!
- Kako pri izvajanju krepiteve moči pri delu s starimi ljudmi v praksi sodelujejo tudi drugi zaposleni v domu (medicinsko osebje, strežniki, kuharsko osebje..)? Opišite primere (za vsak profil posebej)!

3. Prednosti izvajanja krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- Kakšne pozitivne spremembe (prednosti) prinaša izvajanje krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi? Opišite primere!

4. Težave pri izvajanju krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- S kakšnimi težavami se srečujete pri izvajanju krepiteve moči v praksi (npr. nezadostno poznavanje koncepta; z nepripravljenostjo za sodelovanje starih ljudi, drugih zaposlenih v domu, sorodnikov; težave pri identifikaciji virov moči ipd.)?
- Kako se soočate s posameznimi težavami? Kako jih rešujete?
- Kakšen je prispevek drugih zaposlenih v domu pri reševanju težav pri izvajanju krepiteve moči? Kakšen je prispevek sorodnikov pri reševanju težav?

5. Potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- Kaj bi še potrebovali, da bi bilo izvajanje krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi lažje ali bolj učinkovito?
- Kaj bi potrebovali s strani organizacije, kjer ste zaposleni?
- Kaj bi potrebovali s strani sodelavcev ter s strani strokovnjakov, s katerimi sodelujete?
- Kaj bi potrebovali s strani sorodnikov?
- Kaj bi potrebovali s strani starih ljudi?
- Kaj bi potrebovali s strani stroke socialnega dela?

SMERNICE ZA INTERVJU S STARIMI LJUDMI

1. Definicija krepitev moči

- Na kaj pomislite ob pojmu krepitev moči? Kako bi ga opredelili?
- Kaj za vas pomeni imeti moč? Kaj so vaši viri moči (katera znanja, spretnosti, izkušnje, ljudje)? Kaj vam daje moč?

2. Načini in metode izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- Kako krepite (večate) svojo moč?
- Opišite situacijo, za katero menite, da ste v njej imeli moč!
- Kako h krepitevi (večanju) vaše moči prispevajo zaposleni v domu, vaši sorodniki ali drugi ljudje? Kako sodelujejo pri krepitevi vaše moči?

3. Prednosti izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- Kako se počutite, ko zaposleni in ostali v domu upoštevajo vaše želje, odločitve, ko imate nadzor nad svojim življenjem? Kaj je takrat drugače? Kakšne pozitivne spremembe prinaša to?

4. Težave pri izvajanju krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- S kakšnimi težavami se srečujete, ko želite uveljaviti svojo moč oz. izraziti svoje želje in odločitve?
- Kako rešujete posamezne težave?
- Kako pri reševanju težav sodelujejo zaposleni v domu (socialni delavci in ostali)?

5. Potrebe za lažje ali boljše izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- Kaj bi še potrebovali, da bi imeli moč oz. da bi jo lahko uveljavljali?
- Kaj bi potrebovali s strani zaposlenih v domu (socialnih delavcev in drugih)?
- Kaj bi potrebovali s strani sorodnikov?
- Kaj bi potrebovali s strani sostanovalcev v domu?

PRILOGA 2: Zapis intervjujev in kvalitativna analiza

INTERVJUJI S SOCIALNIMI DELAVCI

INTERVJU A (M, 8 let dela v domu)

1. Opredelitev krepitve moči

/Krepitev moči bi opredelil kot delo skupaj z uporabniki, ne namesto njih /**1. delo skupaj z uporabniki – sodelovanje - opredelitev krepitve moči**/

2. Načini in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Krepitev moči se trudim v praksi uporabljati pogosto, vendar včasih preprosto tudi ne gre. Ljudje še vedno prihajajo s pričakovanji, da boš ti vse uredil in naredil namesto njih./ **2. socialni delavec bo vse sam uredil - pričakovanja starih ljudi – težave pri izvajanju krepitve moči**/ En takšen primer so na primer denarno socialne pomoči. Prosijo, da jim izpolniš vlogo. Ko jim ponudim, da bi jo izpolnili skupaj, pravijo, da ne razumejo vlog, da težko pišejo, da ne vidijo ipd. Je pa res, da so ti obrazci včasih težko razumljivi že za strokovnjake, kaj šele za starega človeka./ **3. nerazumljivost vlog - izpolnjevanje vlog za denarne prejemke – težave pri izvajanju krepitve moči**/ Se pa potem trudim, da jih opominjam, da sami zbirajo npr. dokazila o porabi denarja pri izrednih denarnih socialnih pomočeh, da sami brskajo za podatki ipd. Da vseeno sodelujejo v samem postopku pridobitve./ **4. zbiranje dokazil o porabi denarja – spodbujanje za sodelovanje v postopku pridobitve denarne socialne pomoči – načini in metode**/ Krepitev moči zame pomeni to, da se približamo staremu človeku tam kjer je, da gremo za njimi, da se njim približamo v njihovem jeziku ipd., da delamo skupaj z njimi./**5. približati se staremu človeku tam, kjer je – sodelovanje - opredelitev krepitve moči**/ Ljudje imajo različne želje in v našem domu stremimo k temu, da jih poskušamo uresničiti. Stanovalci po svoji želji čistijo sneg pred domom, si likajo svoje perilo, spremljajo druge stanovalce k zdravniku, zobozdravniku, po drugih opravkih./ **6. čiščenje snega, likanje perila – uresničevanje želja stanovalcev – načini in metode**/ Imamo par stanovalcev, ki so izrazili željo, da bi svoja oblačila še naprej prali doma in ne v domski pralnici. In tako odhajajo ob vikendih domov in tam postorijo vse, kar si želijo./ **7. pranje perila doma – uresničevanje želja stanovalcev – načini in metode**/ Vsako leto se zbere tudi skupina stanovalcev, ki želijo iti na morje in potem skupaj z njimi organiziramo dopust, izberemo lokacijo po njihovi želji, v domu pa jim omogočimo prevoz./ **8. organizacija izleta – vključenost starih ljudi v organizacijo dogodkov - načini in metode**/ V kuhinji h krepitvi moči stanovalcev v domu prispevajo tako, da prisluhnejo njihovim željam glede obrokov. Če si kdo zaželi npr. jajce na oko, mu ustrezemo./ **9. priprava obroka po želji stanovalca – prispevek kuhinjskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih** / Pogosto kdo želi, da npr. zajtrk pripravimo na oddelku, da lahko sodeluje, da malo zadiši. Tudi temu ustrezemo./**10. priprava obroka v oddelčni kuhinji – vključenost starih ljudi v pripravo obrokov – načini in metode**/ Kar se pa tiče medicinskega osebja, njih pa je težko premakniti k delu s perspektive moči. Bojijo se odgovornosti, za njih to predstavlja velik napor./ **11. razumevanje krepitve moči kot napor – nepripravljenost medicinskega osebja za sodelovanje – težave pri izvajanju**/ V medicini mora biti vse merljivo, kar pa delo s krepitve moči ni in včasih zahteva veliko časa. V medicini pa časa ni./ **12. ni časa za delo s krepitve moči – nepripravljenost medicinskega osebja za sodelovanje – težave pri izvajanju**/ Za medicinsko osebje je pomembno le to, kar pove doktor in kar piše v zakonu. Za njih vmesnih nians ni./ **13. striktno upoštevanje medicinske doktrine - nepripravljenost medicinskega osebja za sodelovanje – težave pri izvajanju**/ Je pa res, da delo s krepitve moči pride pri medicinskem osebju najbolj do izraza pri delu z ljudmi z demenco. / **14. krepitev moči starih ljudi z demenco – prispevek medicinskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih**/ Tam se nekako še najbolj trudijo, da stanovalci ohranijo čim več samostojnosti./ **15. spodbujanje starih ljudi z demenco k večji samostojnosti – prispevek medicinskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih** npr. da še vedno sami jedo, se sami oblačijo, sami izbirajo

oblačila, jim omogočijo sprehode po mestu ipd./**16. samostojno hranjenje, oblačenje, izbiranje oblačil - spodbujanje starih ljudi z demenco k večji samostojnosti in k samostojnemu sprejemanju odločitev – načini in metode /**

3. Prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Krepitev moči prinaša večje zaupanje stanovalcev v naše delo in v nas same in potem lažje sodelujemo/ **17. večje zaupanje starih ljudi v delo zaposlenih, boljše sodelovanje s starimi ljudmi – pozitivne spremembe na osebni in skupinski ravni - prednosti izvajanja krepitve moči/** Ker imajo stanovalci več vpliva, več moči odločanja, se tudi bolj odprejo, nam več povejo./**18. večja odprtost stanovalcev, več pogovorov s starimi ljudmi – pozitivne spremembe na osebni in skupinski ravni - prednosti izvajanja krepitve moči/** Posledično lažje sodelujemo in tudi stanovalci so na splošno bolj samostojni./**19. boljše sodelovanje s starimi ljudmi – pozitivne spremembe na skupinski ravni - prednosti izvajanja krepitve moči/** To jim daje občutek, da so pomembni./ **20. občutek pomembnosti pri starih ljudeh – pozitivne spremembe na osebni ravni – prednosti izvajanja krepitve moči/**

4. Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Največja težava s katero se srečujemo pri izvajanja krepitve moči, je vsekakor nepoznavanje koncepta s strani medicinskega kadra. V medicinskih krogih ni zanimanja za delo s krepitve moči. Večkrat imamo tudi kakšna izobraževanja na to tematiko, vendar učinka ni. Osebe ni zainteresirano in ne odnese nič. /**21. ni zanimanja za delo s krepitve moči – nepoznavanje koncepta krepitve moči s strani medicinskega osebja – težave pri izvajanju/** Menim, da bi bilo potrebno več pozornosti temu posvetiti tudi v medijih, saj se o tem v javnosti premalo govori./**22. temi krepitve moči je v medijih posvečene premalo pozornosti – nepoznavanje koncepta v širši javnosti- težave pri izvajanju/** Problem je tudi v tem, da je vse manj direktorjev domov za stare, ki so socialni delavci. Direktorji postajajo pravniki in ekonomisti in posledično se pogosto spremeni tudi sama usmerjenost institucije./ **23. izobrazba direktorjev domov za stare – usmerjenost institucije – težave pri izvajanju/** Tudi mnogi stari ljudje so mnenja, da če si plačujejo storitve v domu, katerih cena ni nizka, jim ni potrebno nič delati. Pogosto slišim vprašanje: Zakaj bi pa jaz to delal, če jaz to storitev vam plačujem?/ **24. plačevanje storitev v domu – prepričanje starih ljudi – težave pri izvajanju/** Sorodniki pa so po navadi zelo naklonjeni našemu načinu dela, delu s perspektive moči, spodbujajo samostojnost človeka, pomembna jim je njegova svoboda./ Ko pa gre kaj narobe (npr. stanovalec, ki ima demenco, odtava) se pa njihovo mnenje hitro spremeni. Takrat pa vsa odgovornost pristane na nas, mi smo krivi, ker ne skrbimo dovolj za varnost, ker stanovalcev dovolj ne zaščitimo, ker jih ne zaklenemo ipd. Takrat pa naš način dela izgubi s strani sorodnikov vso podporo, vso zaupanje. Ljudje se premalo zavedajo, da institucija ni vsemogočna./ **25. težave pri oskrbi – takojšnja izguba naklonjenosti delu s perspektive moči s strani sorodnikov – težave pri izvajanju/**

5. Potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitve moči bi bila potrebna večja prisotnost socialne stroke v domu, lahko bi rekel, da bi socialna stroka morala biti uravnotežena z medicinsko stroko./ **26. več zaposlenih socialnih delavcev v domu – večja kadrovska uravnoteženost socialne stroke z medicinsko – potrebe/** Kot sem omenil že prej, bi direktor doma moral biti socialni delavec, ker sicer delo v domu zelo trpi./ **27. direktor, ki je socialni delavec - primerno vodstvo doma – potrebe/** Potrebovali pa bi tudi večjo kooperativnost s strani sodelavcev ter s strani zunanjih strokovnjakov./**28. sodelavci in zunanji strokovnjaki - večja kooperativnost – potrebe/** Pomembno pa je tudi vzajemno zaupanje, tako s sodelavci, kot s starimi ljudmi, njihovimi sorodniki in drugimi./ **29. stari ljudje, sorodniki, sodelavci – vzajemno zaupanje – potrebe/** S strani stroke socialnega dela pa bi potrebovali več informacij. Socialni delavci, ki delamo v domovih za stare, smo pogosto prepuščeni sami sebi, informacije o novostih moramo iskati sebi, smo slabo podkrepjeni z informacijami, izobraževanja so preslabo organizirana, organizirana

vedno v istih regijah in predaleč./**30. stroka socialnega dela - več informacij, več sodelovanja – potrebe/**

INTERVJU B (Ž, 9 let dela v domu)

1. Opredelitev krepitev moči

/Krepitev moči je proces spodbujanja uporabnikov, da iščejo stvari, ki jih še zmorejo in so jih še večji opravljati. Je spodbujanje uporabnikov, da sami urejajo stvari./**31. iskati stvari, ki jih stari ljudje še zmorejo - proces spodbujanja uporabnikov – opredelitev krepitev moči/** Je iskanje resursov moči, ki jih še imajo./ **32. iskanje virov moči starih ljudi - proces – opredelitev krepitev moči/**

2. Načini in metode izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Krepitev moči v praksi uporabljamo tako, da stanovalce spodbujamo k temu, da izrazijo, kar želijo, da izrazijo svoje želje in potrebe./ **33. izražanje želja in potreb – spodbujanje starih ljudi – načini in metode/** Mi pa jim nudimo podporo pri tem, da sami delajo to, kar še zmorejo./ **34. opravljanje stvari, ki jih star človek še zmore - podpora staremu človeku – načini in metode/** Krepitev moči uporabljamo tudi v paliativni oskrbi. Stanovalec je tisti, ki pove, kaj si želi ob napredovanju svoje bolezni, kakšna bo njegova nega in oskrba. Spodbujamo jih, da izrazijo kakršnekoli želje, ne glede na to ali so drugačne od želja njihovih sorodnikov./**35. izražanje želja in potreb starega človeka v paliativni oskrbi – spodbujanje starih ljudi – načini in metode/** V domu smo uvedli tako imenovana družinska srečanja, kjer se zberemo stanovalec, njegovi sorodniki, socialna delavka, delovna terapevtka, glavna medicinska sestra, zdravstveni tehnik ali bolničar in direktorica. Prvo naše srečanje je po navadi v roku dveh mesecev po prihodu stanovalca v dom, kasneje se sestajamo vsaj 1x na leto. Družinska srečanja so podlaga za izdelavo individualnega načrta./ **36. srečanje vseh udeleženi v delovnem odnosu - družinsko srečanje – načini in metode/** Kot primer krepitev moči lahko navedem zgodbe dveh stanovalcev s parkinsonovo boleznijo. Oba imata vse obroke v glavni jedilnici doma, kjer ni prisotnega toliko zdravstvenega kadra, kot ga je prisotnega v etažnih jedilnicah. Oba spodbujamo, da sama jesta, če ne gre z vilico, pa gre z žlico. Podporo in pomoč jima nudimo toliko, kolikor sama želita, npr. razrežemo meso. Pri tem jima pomaga kdorkoli v jedilnici, bodisi jaz, bodisi administrativno osebje ali kuharsko osebje. Kdorkoli je pač v tistem času v jedilnici./ **37. samostojno hranjenje in gibanje – podpora in pomoč stanovalcem pri vsakodnevni opravilih – načini in metode/** Kuharsko osebje je tako pri krepitev moči najbolj prisotno v glavni jedilnici doma, kjer pomagajo stanovalcem, da samostojno jedo (npr. namažejo kruh, razrežejo meso ipd.). Prav tako prisluhnejo željam stanovalcev glede hrane./**38.pomoč pri hranjenju in uresničitev želja glede hrane - prispevek kuhinjskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih/** Zelo močna točka pri izvajanju krepitev moči je delovna terapevtka. V domu imamo stanovalko, ki ima težave s hojo. Kljub temu še vedno hodi jest v glavno jedilnico doma, čeprav za hojo do jedilnice porabi vsaj pol ure. Pri tem ji pomaga delovna terapevtka, ki jo spodbuja, da hodi. Pokazala ji je tudi primerne tehnike ipd./ **39. spodbujanje stanovalke k hoji, prikaz tehnik hoje – prispevek delovne terapevtke – sodelovanje drugih zaposlenih/** V nasprotju z delovno terapevtko je medicinski kader že bil odločen, da bo gospa jedla v etažni jedilnici, ker za njeno hojo ne gre izgubljati časa./ **40. ni časa za delo s posameznikom - nepripravljenost medicinskega osebja za sodelovanje - težave pri izvajanju/** Tako je delovna terapevtka mnogokrat tudi zagovornik stanovalčevih želja in potreb./ **41. delovna terapevtka kot zagovornica potreb in želja starih ljudi – prispevek delovne terapevtke – sodelovanje drugih zaposlenih v domu/** Zdravstveni kader pa je pri krepitev moči razdeljen na dva pola, nekateri vidijo smisel v tem, spet drugi vedno iščejo najkrajšo možno pot./**42. delitev na dva pola (eni vidijo smisel, drugi ne) – prispevek medicinskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih/**

3. Prednosti izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Krepitev moči prinaša zadovoljstvo uporabnikov, boljše samozavest, s krepitev moči dobijo potrditev, da še zmorejo./**43. zadovoljstvo uporabnikov, boljše samozavest –pozitivne**

spremembe na osebni ravni- prednosti izvajanja/ Če je stanovalec zadovoljen, tudi lažje sodelujemo in se lažje dogovarjamo./ **44. lažje sodelovanje in dogovarjanje – pozitivne spremembe na skupinski ravni – prednosti izvajanja/** Na splošno postanejo stanovalci bolj optimistični in se boljše počutijo./**45. stari ljudje so bolj optimistični, boljše počutje – pozitivne spremembe na osebni ravni– prednosti izvajanja/**

4. Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Težko je krepiti moč ljudem, ki pridejo v dom in so vdani v usodo in le govorijo, da nič ne morejo. Z njimi težko poiščеш njihove vire moči in tisto točko, na kateri bi začel delati, ker so nepripravljeni sodelovati./ **46. nepripravljenost za sodelovanje – neudeležnost starega človeka v procesu krepitve moči – težave pri izvajanju/** /Naslednja težava s katero se srečujemo, je tudi kader, ki ne vidi smisla v krepitvi moči in se mu krepitev moči zdi izguba časa. Medicinsko osebje bi sobe stanovalcev urejalo kar samo, ker to zahteva manj časa./ **47. nepripravljenost za sodelovanje, ni smisla - neudeležba medicinskega osebja v procesu krepitve moči – težave pri izvajanju/** Vendar je urejanje sobe brez stanovalca neprimerno, v tem ni njegovega prispevka, to je vdiranje v zasebnost stanovalca. Njim je težko približati koncept, potem pravijo, da si ta socialna spet nekaj izmišlja./ **48. ni zanimanja- težko je približati koncept medicinskemu osebju – težave pri izvajanju/** Dostikrat se tudi sorodnikom stanovalcev ne zdi sprejemljivo, če najdejo svojega svojca pozno dopoldne še neurejenega, zato ker smo ga mi spodbujali, da naj si sam izbere oblačila, se obleče in uredi. Menijo, da je to naše delo. Potem jim poskušam razložiti, kakšen je naš način dela./ **49. drugačna oskrba od pričakovane – nenaklonjenost načinu dela s krepitve moči s strani sorodnikov – težave pri izvajanju/** Sorodniki imajo pogosto tudi slabo vest, bodisi zaradi tega, ker so dali svojega očeta ali mamo v dom ali zaradi nerazrešenih težav v preteklosti in so potem bolj nezadovoljni z našim delom, vedno iščejo pomanjkljivosti./ **50. občutki krivde, nerazrešene težave v preteklosti - nenaklonjenost načinu dela s krepitve moči s strani sorodnikov – težave pri izvajanju/** Pogosto nam sorodniki tudi ne povedo vsega, zato ne poznamo celotne življenjske zgodbe (pomembno predvsem pri ljudeh z demenco) in včasih posegamo na področja posameznikovega življenja, kjer odpiramo bolečine, pa tega niti ne vemo./ **51. stari ljudje in sorodniki ne povedo vsega - nepoznavanje življenjske zgodbe starega človeka – težave pri izvajanju/** Tu so potem pomembna družinska srečanja, kjer pridobivamo zaupanje sorodnikov, ki se nam potem tudi lažje odprejo. V domu biva stanovalka, ki ima 8 otrok. V preteklosti sem komaj dobila 2 od otrok, da sta se udeležila srečanja. Na zadnjem družinskem srečanju pa so bili prisotni vsi otroci, kar me je pozitivno presenetilo. To mi potrjuje, da delamo v dobri smeri, da vzpostavljamo dober delovni odnos in medsebojno zaupanje./ **52. neudeležba na družinskih srečanjih - neudeležnost sorodnikov v procesu krepitve moči – težave pri izvajanju/**

5. Potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Tekom dela pogosto pozabimo na teorijo, stvari znamo uporabljati v praksi, vendar jih ne znamo poimenovati, ubesediti. Večkrat bi potrebovali kakšne seminarje oziroma izobraževanja na to temo, da bi ponovili in osvežili svoje znanje./ **53. osvežitev znanja – organizacija izobraževanj, predavanja – potrebe/** Sama sem se s krepitvijo moči srečala kasneje in ne tekom izobraževanja in nekaterih stvari ne znam ubesediti. Sama imam tudi srečo, da imam zaupanje direktorice, ki verjame v moje delo. To se mi zdi pomembno, da te direktor podpira in verjame vate./ **54. zaupanje direktorja – podpora vodstva – potrebe/**

INTERVJU C (Ž, 9 let dela v domu)

1. Opredelitev krepitve moči

/Krepitev moči je proces večanja moči osebe in njenega vpliva na drugo osebo na takšen način, da spoštuje drugega./ **55. večanje moči posameznika in njegovega vpliva – proces prenosa moči – opredelitev krepitve moči/** S pristopom krepitve moči sprožiš, da se nekaj premakne naprej, da se problem reši tako, da je rešitev dobra za vse soudeležene./ **56. rešitev, ki je dobra za vse soudeležene – proces iskanja rešitev – opredelitev krepitve moči/**

2. Načini in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Krepitev moči je lažje izvajati tekom individualnega dela s posameznikom./ **57. delo s posameznikom – načini in metode/** Delo v skupini je težje, ker se stanovalci počutijo izpostavljeni, ne želijo govoriti pred večjo skupino, se posmehujejo en drugemu./ **58. težje delo, večja izpostavljenost starih ljudi - delo v skupini – načini in metode/** Ko pa s stanovalcem delam individualno, se ne počuti izpostavljenega, je bolj sproščen, mi bolj zaupa, več pove./ **59. sproščenost, zaupanje – delo s posameznikom – načini in metode/** Stanovalce že ob prihodu v dom spodbudim in podprem pri tem, da sami povedo, kje bodo sedeli ob obrokih, kdo jih lahko obišče, kaj si želijo v domu ipd./ **60. izražanje svojih želja – spodbujanje in motiviranje starih ljudi – načini in metode/** Stari ljudje namreč pogosto mislijo, da s prihodom v dom ne bodo imeli več pravice odločati o ničemer in nekako potem to tudi ponotranjijo./ **61. nezmožnost odločanja in vplivanja tekom bivanja v domu - prepričanje starih ljudi – težave pri izvajanju/** Stanovalci tudi vedno dobijo podporo v obliki spremljanja, če to potrebujejo in želijo. To je lahko kdorkoli izmed sstanovalcev, zaposlenih ali kdo drug./ **62. drug stanovalec, zaposlen itd. - spremljanje in podpora starega človeka – načini in metode/** V preteklem tednu sem npr. sama obiskala enega izmed naših stanovalcev, ki je v bolnišnici. Iz bolnišnice so nam sporočili, da odklanja operacijo. Odločila sem se, da ga bom obiskala in se pogovorila z njim. Tekom najinega pogovora sva preletela tako pozitivne kot negativne strani operacije, se pogovorila o tem, kaj bo operacija prinesla za prihodnost. Stanovalec mi je povedal, da sedaj razume, kaj operacija pomeni zanj in da se po najinem pogovoru počuti bolj močnega. Zahvalil se mi je za razlago in za podporo ob odločitvi za operacijo. Ob tem vidim, da je včasih dovolj že pogovor in že to, da si nekdo vzame čas zate in ti prisluhne./ **63. pogovor s starim človekom – delo s posameznikom – načini in metode/** Imamo tudi stanovalca, ki mu je bila odvzeta poslovna sposobnost, sedaj pa je v postopku vrnitve le-te. Stanovalca podpiram v tem, da sam išče informacije in je v tem tudi zelo večšč./ **64. samostojno iskanje informacij – podpora staremu človeku pri opravljanju različnih dejavnosti – načini in metode/** Sama mu nudim podporo tako, da sem podala mnenje na pristojni center za socialno delo, kjer opisujem, zakaj bi bilo pomembno, da se stanovalcu vrne odvzeta poslovna sposobnost./ Pomembna je tudi pohvala stanovalca, da pohvalimo vsak napredek, vsak majhen korak, ki je narejen v smeri zelenega cilja./ **65. pohvala napredka – proslavljanje – načini in metode/**

3. Prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Kot pozitivne spremembe bi navedla boljše funkcioniranje stanovalcev, večja samostojnost./ **66. večja samostojnost starih ljudi – pozitivne spremembe na osebni ravni – prednosti izvajanja/** bolj sproščeni odnosi med stanovalci in tudi med stanovalci in zaposlenimi./ **67. bolj sproščeni odnosi med stanovalci in med stanovalci in zaposlenimi – pozitivne spremembe na skupinski ravni – prednosti izvajanja/** Stanovalci se boljše počutijo, so bolj zadovoljni in posledično je manj konfliktov tako med stanovalci kot med stanovalci in zaposlenimi./ **68. manj konfliktov med stanovalci in med stanovalci in zaposlenimi – pozitivne spremembe na skupinski ravni - prednosti izvajanja/**

4. Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Najbolj pogrešam sodelovanje sorodnikov, ki ga je občutno premalo. Ljudje imajo pogosto slabo vest, ker je njihov sorodnik v domu in se potem še bolj odtujijo, ker nočejo biti prizadeti. Težko jih je privabiti k sodelovanju. Sama jih večkrat pokličem, povabim na domske prireditve ipd. Nekateri se odzovejo, spet drugi ne./ **69. občutki krivde sorodnikov – nepripravljenost sorodnikov za sodelovanje – težave pri izvajanju/** Potem pogosta težava je tudi to, da stari ljudje ne poznajo svojih pravic./ **70. nepoznavanje svojih pravic – neinformiranost starih ljudi – težave pri izvajanju/** Sama se jih trudim informirati oziroma jih spodbujam k temu, da se informirajo sami, kolikor se lahko. Podpiram jih v tem, da izražajo svoje želje, da povedo, kaj si mislijo./ **71. informiranje starih ljudi – podpora in pomoč – načini in metode/**

5. Potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/V našem domu bi potrebovali supervizijo, ki je sedaj še nimamo, da bi lahko skupaj reševali težave./ **72. skupno reševanje težav – supervizija v domu – potrebe/** Potrebno bi bilo tudi večkratno srečevanje socialnih delavcev, ki delamo v domu, da bi lahko delili svoje izkušnje. Več bi se morali povezovati tudi z zunanjimi strokovnimi delavci, tistimi, ki delajo na centrih ipd./ **73. srečanje z drugimi socialnimi delavci in z zunanjimi strokovnjaki – supervizija zunaj doma – potrebe/** Vsekakor je v socialnem delu še vedno preveč birokracije, pogrešam delo na osebni ravni, delo s človekom./ **74. manj birokracije – več časa za delo na osebni ravni – potrebe/** S strani sorodnikov si potem želim bolj sproščeno sodelovanje, več posvetovanja./ **75. več sproščenosti sorodnikov, več posvetovanja s sorodniki - sodelovanje s sorodniki – potrebe/** Stroka socialnega dela pa bi nas mogla bolj upoštevati, saj je socialno delo s starimi ljudmi potisnjeno v ozadje, smo nekako izpodrinjeni, smo zelo neupoštevani, nimamo dovolj glasu. Zelo neupoštevani smo tudi s strani ministrstva./ **76. upoštevanje soc. dela s starimi ljudmi - večja slišnost socialnega dela s starimi ljudmi – potrebe/** Vedno bolj v ospredje prihajajo socialni gerontologi in bojim se, da bo socialno delo izpodrinjeno iz institucionalnega varstva starih ljudi./

INTERVJU D (Ž, 10 mesecev dela v domu)

1. Opredelitev krepitve moči

/krepitev moči je podpora in pomoč ljudem pri doseganju njihovih ciljev in želja./ **77. doseganje ciljev in želja starih ljudi – podpora in pomoč starim ljudem – opredelitev krepitve moči/** hkrati pa je krepitev moči tudi krepitev njihove samozavesti./ **78. krepitev samozavesti – krepitev posameznikove moči – opredelitev krepitve moči/** S procesom krepitve moči sem se prvič srečala v času študija, v praksi pa sem krepitev moči spoznala tekom pripravništva na centru za socialno delo./

2. Načini in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Krepitev moči se izvaja skozi individualno delo s starim človekom, npr. tak primer je pogovor ali pa izdelava in izvajanje individualnega načrta./ **79. pogovor, individualni načrt – delo s posameznikom – načini in metode/** Potem se krepitev moči izvaja tudi skozi skupinsko delo s starimi ljudmi. V našem domu je izvajanje najbolj prisotno preko koncepta gospodinjskih skupnosti./ **80. koncept gospodinjskih skupnosti – delo v skupini – načini in metode/** V domu imamo oblikovanih 5 gospodinjskih skupnosti, ki jih sestavlja povprečno 12 stanovalcev. V okviru gospodinjskih skupnosti stanovalci pripravljajo zajtrke v čajnih kuhinji, 2x na teden pripravljajo tudi popoldanske malice po izbiri (npr. pomfri, langaš, zavitki ipd.). Pri pripravi obrokov sodelujejo tisti stanovalci, ki to želijo. Ostale pa spodbujamo, da so vsaj prisotni, da kaj okušajo, vonjajo ipd. Ves čas priprave se tudi pogovarjamo o tem, kaj delamo. Pri pripravi obrokov stanovalci sodelujejo od začetka do konca, se pravi pri pripravi hrane, mize, pospravljanju, pomivanju posode./ **81. vsakodnevne dejavnosti – življenje v gospodinjski skupnosti – načini metode/** Stanovalce v domu tudi spodbujamo, da si sami uredijo sobe, prinesejo svoje pohištvo, slike. Nekatere stanovalke si tudi posadijo rože na balkonu./ **82. urejanje sob po svojih željah - spodbujanje in motivacija – načini in metode/** Kot primer krepitve moči lahko povem tudi primer stanovalca, ki zelo slabo sliši, hkrati pa zelo rad gleda televizijo. Skupaj smo iskali rešitev, da bi gospodu lahko omogočili gledanje televizije. Kupili smo posebne slušalke, ki mu omogočajo, da lahko sliši televizijo./ **83. uresničitev želja posameznikov - krepitev moči na osebni ravni – načini in metode/** Kuharsko osebje pri krepitvi moči sodeluje tako, da upošteva želje stanovalcev glede hrane. Šef kuhinje gre tudi večkrat do stanovalcev in jih povpraša po željah in predlogih. Pred kratkim smo zato tudi spremenili in dopolnili naš jedilnik./ **84. prilagajanje jedilnika stanovalcem – prispevek kuharskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih/** Medicinsko osebje pri krepitvi moči sodeluje tako, da stanovalce spodbuja k večji samostojnosti, da se zmorejo sami prestaviti na voziček, da sami jedo, da gredo sami na stranišče ipd./ **85. pomoč pri vsakodnevnih dejavnostih – prispevek medicinskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih/** Pomembno vlogo imajo tudi pri uresničevanju želja stanovalcev, npr., nekateri se želijo kopati

samo 1x na teden, spet drugi vsaki dan, pa se jim potem to omogoči./ **86. uresničevanje želja stanovalcev – prispevek medicinskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih/** Pomembno vlogo pri krepitvi moči ima delovna terapevtka, ki izvaja delavnice, organizira razne dogodke (odhod na bratvo, pobiranje krompirja pri kmetu, čiščenje buč), ki so stanovalcem blizu, saj so mnogi prej imeli kmetije in vodi pogovorne skupine./ **87. izvajanje delavnic, organizacija dogodkov – prispevek delovne terapevtke – sodelovanje drugih zaposlenih/**

3. Prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Krepitev moči stanovalcev prinaša boljše in lažjo komunikacijo, večje zaupanje stanovalcev do zaposlenih in v naše delo./ **88. boljša in lažja komunikacija, večje zaupanje – pozitivne spremembe na osebni in skupinski ravni – prednosti izvajanja/** stanovalci postanejo tudi bolj odprti, bolj samozavestni./ **89. večja odprtost, samozavestnost starih ljudi – pozitivne spremembe na osebni ravni – prednosti izvajanja/** Izboljšajo se tudi odnosi med samimi stanovalci, je manj konfliktov./ **90. boljši odnosi, manj konfliktov – pozitivne spremembe na skupinski ravni – prednosti izvajanja/**

4. Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Pogosto stari ljudje nočejo sodelovati, so nezainteresirani, pravijo, da so že doma dosti delali in da ne bodo sedaj še tu./ **91. nepripravljenost za sodelovanje – neudeležnost starega človeka v procesu krepitve moči – težave pri izvajanju/** Težava se pojavlja tudi pri stanovalcih, ki zaradi napredovale demence ali drugih bolezni ne zmorejo povedati svojih želja oziroma jih mi pogosto tudi ne znamo prepoznati, si jih razložiti. V teh primerih si pomagamo z neverbalno komunikacijo, z dotiki./ **92. nezmožnost izražanja potreb in želja - otežena komunikacija s starimi ljudmi – težave pri izvajanju/** Medicinsko osebje kot težavo navaja pomanjkanje časa./ **93. pomanjkanje časa – težave medicinskega osebja – težave pri izvajanju/** Medicinsko osebje pogosto koncepta tudi ne pozna, če pa jim razložiš koncept po domače, potem že vedo, o čem govoriš./ **94. nepoznavanje koncepta – težave medicinskega osebja – težave izvajanja/** Tudi nekateri sorodniki ne želijo sodelovati, pravijo, da nimajo časa. Pogosto tudi sorodniki na prvo mesto postavljajo sebe in svoje potrebe, ne upoštevajo in ne vidijo pa potreb in želja starega človeka./ **95. ne prepoznavanje potreb starega človeka – nepripravljenost sorodnikov za sodelovanje – težave pri izvajanju/** Moja vloga je potem, da jih opomnim na to, da postavim starega človeka v ospredje./ **96. sporočanje potreb starega človeka njegovim sorodnikom - socialni delavec kot zagovornik – načini in metode/**

5. Potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Vsekakor bi potrebovali več časa za delo z ljudmi, preveč je birokracije./ **97. več časa za delo z ljudmi – časovne potrebe – potrebe/** Želim si tudi, da bi bili ljudje bolj pripravljeni na sodelovanje in na dialog z mano./ **98. pripravljenost za sodelovanje – dialog - potrebe/** V primeru našega doma bi potrebovali tudi več zunanjšega prostora, nek skupni prostor, kjer bi se lahko družili in delali kaj skupaj s stanovalci. Na žalost je naš dom postavljen na zelo majhni parceli in nam primanjkuje zunanjšega prostora. To so večkrat izrazili že tudi stanovalci./ **99. dodaten zunanji prostor – prostorske potrebe – potrebe/** Lahko bi bilo tudi več seminarjev oz. podobnih predavanj, kjer bi nam predstavili primere dobre prakse, da bi videli, kaj se da in kako. Premalo tega je posvečenega samo tematiki socialnega dela s starimi ljudmi, čutim, da smo kar zapostavljeni./ **100. več seminarjev, izobraževanj na temo soc. dela s starimi ljudmi – izobraževalne potrebe – potrebe/** S strani starih ljudi pa bi potrebovali več njihovih življenjskih zgodb, da bi pripovedovali o navadah, običajih, ki jih poznajo, kako so živeli v domačem okolju, da bi jim potem tudi v domu lahko pripravili dogodke na njim ljube teme in obudili kakšne stare običaje./ **101.- poznavanje običajev, navad - več zbiranja življenjskih zgodb starih ljudi – potrebe/**

INTERVJU E (Ž, 8 let dela v domu)

1. Opredelitev krepitve moči

/Krepitev moči je spodbujanje starih ljudi, da še skrbijo zase in da sami ob podpori urejajo svoje stvari./ **102. skrb zase in urejanje svojih stvari – spodbujanje in podpora starih ljudi – opredelitev krepitve moči/** Gre za delo skupaj z njimi, ne namesto njih./ **103. delo skupaj s starimi ljudmi – sodelovanje, soustvarjanje – opredelitev krepitve moči/** Krepitev moči posameznika je tudi proces aktiviranja in širjenja njegove socialne mreže./**104. socialna mreža – proces aktiviranja in širjenja – opredelitev krepitve moči/**

2. Načini in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Moč stanovalcev krepimo tako, da jih spodbujamo in motiviramo pri samostojnem opravljanju vsakodnevnih aktivnosti (hranjenje, oblačenje, umivanje)./ **105. samostojno opravljanje vsakodnevnih dejavnosti – spodbujanje in motiviranje starih ljudi – načini in metode/** Spodbujamo jih tudi, da se vključujejo v aktivnosti in skupine v domu z namenom ohranjanja svojih sposobnosti (okupacijske dejavnosti, telovadba)./ **106. vključevanje v aktivnosti in skupine v domu – spodbujanje in motiviranje – načini in metode/** Zelo pomemben je tudi pogovor z njimi. Z vsakim od stanovalcev naredimo tudi individualni načrt, kjer opredeli svoje želje, potrebe in cilje ter kako jih uresničiti./ **107. opredelitev želja, potreb in ciljev – pogovor in izdelava individualnega načrta pomoči – načini in metode/** Kot primer krepitve moči lahko navedem zgodbo stanovalca, ki je še popolnoma samostojen, vendar občasno malo zmeden. Gospod si je moral urediti neke stvari na banki. Dogovorila sva se, da bo na banko šel sam. Pred tem sva skupaj na listek papirja napisala oporne točke, kako in kaj mora vse urediti in vprašati. Gospod si je potem vse stvari uredil sam./ **108. zapis poteka urejanja - podpora in pomoč pri urejanje osebnih stvari – načini in metode/** Medicinsko osebje pri krepitvi moči stanovalcev sodeluje tako, da spodbuja stanovalce pri skrbi za samega sebe, jim pokaže možne načine, kako si lahko olajšajo nego in jo zmorejo še sami./ **109. spodbujanje starih ljudi pri skrbi za samega sebe, prikaz načinov za olajšanje nege – prispevek medicinskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih/** Pomembno vlogo imata pri tem tudi fizioterapevt in delovni terapevt. Mnogi stanovalci pridejo iz bolnišnice povsem nepokretni. Skozi procese fizioterapije stanovalci postajajo bolj samostojni in se mnogi znova postavijo na noge./ **110. pomoč pri gibanju, ponovno osvajanje hoje – prispevek fizioterapevta – sodelovanje drugih zaposlenih/** Mnogi stanovalci so povsem brez volje in ne želijo sodelovati. Fizioterapevt in delovni terapevt jim potem skozi pogovor predstavi proces dela in kakšne so prednosti in jih tako spodbujata, da začnejo sodelovati./ **111. pogovor s starim človekom – prispevek fizioterapevta in delovnega terapevta – sodelovanje drugih zaposlenih/** Delovni terapevt vodi tudi delavnice in organizira različne dogodke po želji stanovalcev (izdelava venčkov, peka peciva, peka kruha). Pri organizaciji sodelujejo tudi stari ljudje./ **112. vodenje delavnic in organizacija dogodkov skupaj s starimi ljudmi – prispevek delovnega terapevta – sodelovanje drugih zaposlenih/** V domu stanovalci skupaj z delovnim terapevtom obdelujejo tudi vrt ter sadovnjak./**113. obdelovanje vrta in sadovnjaka s starimi ljudmi – prispevek delovnega terapevta – sodelovanje drugih zaposlenih/** Potem kuharsko osebje pri krepitvi moči stanovalcev sodeluje tako, da upošteva želje stanovalcev glede prehrane v domu. Predstavniki stanovalcev npr. sodelujejo pri pripravi jedilnikov./ **114. upoštevanje želja starih ljudi glede prehrane in vključenost starih ljudi v sestavo jedilnikov – prispevek kuharskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih/** Stanovalci so v delo kuhinje vključeni tudi tako, da pomagajo pri pripravi hrane, npr. lupijo krompir, čistijo solato, lupijo jabolka ipd./ **115. vključenost starih ljudi v pripravo hrane – prispevek kuharskega osebja – sodelovanje drugih zaposlenih/**

3. Prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/S krepitvijo moči stari ljudje ohranjajo svoje sposobnosti/ **116. ohranjanje sposobnosti starih ljudi – prednosti na osebni ravni – prednosti izvajanja/** in obenem smo na ta način tudi zaposleni manj obremenjeni./ **117. manjša obremenjenost zaposlenih – prednosti na delovni ravni – prednosti/** Stanovalci so tudi bolj zadovoljni, bolj aktivni, bolj veseli. / **118. večja zadovoljnost, aktivnost, veselje starih ljudi – pozitivne spremembe na osebni ravni –**

prednosti izvajanja/ /Čutijo se pomembne, ker soustvarjajo življenje v domu./ 119. krepitev samozavesti – pozitivne spremembe na osebni ravni – prednosti izvajanja/ Tudi klima v domu je bolj pozitivna in s krepitvijo moči starih ljudi se izboljša tudi kvaliteta življenja in dela v domu./ 120. bolj pozitivna klima v domu in boljša kvaliteta življenja – pozitivne spremembe na skupinski ravni – prednosti izvajanja/

4. Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Največkrat se srečujemo z odporom in nepripravljenostjo stanovalca za sodelovanje./ **121. odpor in nepripravljenost starega človeka za sodelovanje – neudeležba starega človeka v procesu krepitve moči – težave pri izvajanju/** Mnogi, ki pridejo v dom, ne želijo nič več delati, ker menijo, da niso za to v domu. Nikogar ne silimo v nič./ **122. prepričanje starih ljudi – neudeležba starega človeka v procesu krepitve moči – težave pri izvajanju/** S stanovalcem se pogovorimo, mu predstavimo njegove možnosti in mu dajemo možnost, da se sam odloči. Večkrat ga povabimo in spodbujamo k sodelovanju./ **123. pogovor, predstavitev možnosti udejstvovanja v domu – povabilo in spodbujanje – načini in metode/** Težave se pojavljajo tudi pri sodelovanju s svojci. Čeprav je naše sodelovanje načeloma dobro, se včasih zgodi, da svojci pričakujejo in zahtevajo čudeže. Njihova pričakovanja so prevelika glede na zmožnosti stanovalca, ne prisluhnejo potrebam starega človeka. Pomembne so jim le njihove potrebe, pogosto je v ospredju tudi krivda, ker so dali mamo/očeta v dom./ **124. previsoka pričakovanja sorodnikov glede na zmožnosti starega človeka – sodelovanje s svojci – težave pri izvajanju/** Včasih se zgodi tudi, da po zaključku fakultete, pozabiš določene koncepte. V praksi jih sicer uporabljaš, ampak nimaš besed za njih, jih ne znaš predstaviti./ **125. nezmožnost predstavitve in opisa konceptov - nepoznavanje konceptov socialnega dela s strani socialnega delavca – težave pri izvajanju/**

5. Potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Za bolj učinkovito izvajanje krepitve moči bi bila potrebna večja potrpežljivost in večje razumevanje s strani vseh udeleženih (star človek, sorodnik, svojec)/ **126. večja potrpežljivost in večje razumevanje - sodelovanje vseh udeleženih – potrebe/** Stvari se namreč ne zgodijo čez noč, pomembni so tudi mali koraki, mali napredki, ki pa so pogosto spregledani./ **127. upoštevanje malih korakov, napredkov – proslavljanje – potrebe/** V našem domu bi bilo dobro organizirati tudi izobraževanje na temo krepitve moči za vse zaposlene, ker o tem do zdaj še nismo govorili./ **128. organizacija izobraževanja na temo krepitve moči – izobraževalne potrebe – potrebe/** Dobrodošle so pa tudi razne raziskave, ki jih izvajate študentje, saj nas ta način opominjate na koncepte socialnega dela, da jih ponovno znamo strokovno opredeliti in opisati, da tudi preberemo kakšno literaturo na to temo./ **129. izvajanje raziskav – izobraževalne potrebe – potrebe/** Potrebovali bi pa tudi več prostovoljstva s strani mladih ljudi, da bi bilo več medgeneracijskega sodelovanja, saj v povprečju med prostovoljci prevladuje starejša populacija. Je potrebno razmisliti, kako jih pritegniti./ **130. več mladih prostovoljcev – več medgeneracijskega sodelovanja – potrebe/**

ODPRTO KODIRANJE

Opredelitev krepitve moči

- A1. delo skupaj z uporabniki – sodelovanje
- A5. približati se staremu človeku tam, kjer je - sodelovanje
- B31. iskati stvari, ki jih stari ljudje še zmorejo - proces spodbujanja uporabnikov
- B32. iskanje virov moči starih ljudi - proces
- C55. večanje moči posameznika in njegovega vpliva – proces prenosa moči
- C56. rešitev, ki je dobra za vse soudeležene – proces iskanja rešitev
- D77. doseganje ciljev in želja starih ljudi – podpora in pomoč starim ljudem

- D78. krepitev samozavesti – krepitev posameznikove moči
- E102. skrb zase in urejanje svojih stvari – spodbujanje in podpora starih ljudi
- E103. delo skupaj s starimi ljudmi – sodelovanje, soustvarjanje
- E104. socialna mreža – proces aktiviranja in širjenja

Načini in metode izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- A4. zbiranje dokazil o porabi denarja – spodbujanje za sodelovanje v postopku pridobitve denarne socialne pomoči
- A6. čiščenje snega, likanje perila – uresničevanje želja stanovalcev
- A7. pranje perila doma – uresničevanje želja stanovalcev
- A8. organizacija izleta – vključenost starih ljudi v organizacijo dogodkov
- A9. priprava obroka po želji stanovalca – prispevek kuhinjskega osebja
- A10. priprava obroka v oddelčni kuhinji – vključenost starih ljudi v pripravo obrokov
- A14. krepitev moči starih ljudi z demenco – prispevek medicinskega osebja
- A15. spodbujanje starih ljudi z demenco k večji samostojnosti – prispevek medicinskega osebja
- A16. samostojno hranjenje, oblačenje, izbiranje oblačil - spodbujanje starih ljudi z demenco k večji samostojnosti in k samostojnemu sprejemanju odločitev
- B33. izražanje želja in potreb – spodbujanje starih ljudi
- B34. opravljanje stvari, ki jih star človek še zmore - podpora staremu človeku
- B35. izražanje želja in potreb starega človeka v paliativni oskrbi – spodbujanje starih ljudi
- B36. srečanje vseh udeleženi v delovnem odnosu - družinsko srečanje
- B37. samostojno hranjenje in gibanje – podpora in pomoč stanovalcem pri vsakodnevni opravilih
- B38. pomoč pri hranjenju in uresničitvi želja glede hrane - prispevek kuhinjskega osebja
- B39. spodbujanje stanovalke k hoji, prikaz tehnik hoje – prispevek delovne terapevte
- B41. delovna terapevtka kot zagovornica potreb in želja starih ljudi – prispevek delovne terapevte
- B42. delitev na dva pola (eni vidijo smisel, drugi ne) – prispevek medicinskega osebja
- C57. delo s posameznikom
- C58. težje delo, večja izpostavljenost starih ljudi - delo v skupini
- C59. sproščenost, zaupanje – delo s posameznikom
- C60. izražanje svojih želja – spodbujanje in motiviranje starih ljudi
- C62. drug stanovalec, zaposlen itd. - spremljanje in podpora starega človeka
- C63. pogovor s starim človekom – delo s posameznikom
- C64. samostojno iskanje informacij – podpora staremu človeku pri opravljanju različnih dejavnosti
- C65. pohvala napredka – proslavljanje
- C71. informiranje starih ljudi – podpora in pomoč
- D79. pogovor, individualni načrt – delo s posameznikom
- D80. koncept gospodinjskih skupnosti – delo v skupini
- D81. vsakodnevne dejavnosti – življenje v gospodinjski skupnosti
- D82. urejanje sob po svojih željah - spodbujanje in motivacija
- D83. uresničitvi želja posameznikov - krepitev moči na osebni ravni
- D84. prilagajanje jedilnika stanovalcem – prispevek kuharskega osebja
- D85. pomoč pri vsakodnevni dejavnosti – prispevek medicinskega osebja
- D86. uresničevanje želja stanovalcev – prispevek medicinskega osebja
- D87. izvajanje delavnic, organizacija dogodkov – prispevek delovne terapevte
- D96. sporočanje potreb starega človeka njegovim sorodnikom - socialni delavec kot zagovornik

- E105. samostojno opravljanje vsakodnevnih dejavnosti – spodbujanje in motiviranje starih ljudi
- E106. vključevanje v aktivnosti in skupine v domu – spodbujanje in motiviranje
- E107. opredelitev želja, potreb in ciljev – pogovor in izdelava individualnega načrta pomoči
- E108. zapis poteka urejanja - podpora in pomoč pri urejanje osebnih stvari
- E109. spodbujanje starih ljudi pri skrbi za samega sebe, prikaz načinov za olajšanje nege – prispevek medicinskega osebja
- E110. pomoč pri gibanju, ponovno osvajanje hoje – prispevek fizioterapevta
- E111. pogovor s starim človekom – prispevek fizioterapevta in delovnega terapevta
- E112. vodenje delavnic in organizacija dogodkov skupaj s starimi ljudmi – prispevek delovnega terapevta
- E113. obdelovanje vrta in sadovnjaka s starimi ljudmi – prispevek delovnega terapevta
- E114. upoštevanje želja starih ljudi glede prehrane in vključenost starih ljudi v sestavo jedilnikov
- E115. vključenost starih ljudi v pripravo hrane – prispevek kuharskega osebja
- E123. pogovor, predstavitev možnosti udejstvovanja v domu – povabilo in spodbujanje

Prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- A17. večje zaupanje starih ljudi v delo zaposlenih, boljše sodelovanje s starimi ljudmi – pozitivne spremembe na osebni in skupinski ravni
- A18. večja odprtost stanovalcev, več pogovorov s starimi ljudmi – pozitivne spremembe na osebni in skupinski ravni
- A19. boljše sodelovanje s starimi ljudmi – pozitivne spremembe na skupinski ravni
- A20. občutek pomembnosti pri starih ljudeh – pozitivne spremembe na osebni ravni
- B43. zadovoljstvo uporabnikov, boljša samozavest – pozitivne spremembe na osebni ravni
- B44. lažje sodelovanje in dogovarjanje – pozitivne spremembe na skupinski ravni
- B45. stari ljudje so bolj optimistični, boljše počutje – pozitivne spremembe na osebni ravni
- C66. večja samostojnost starih ljudi – pozitivne spremembe na osebni ravni
- C67. bolj sproščeni odnosi med stanovalci in med stanovalci in zaposlenimi – pozitivne spremembe na skupinski ravni
- C68. manj konfliktov med stanovalci in med stanovalci in zaposlenimi – pozitivne spremembe na skupinski ravni
- D88. boljša in lažja komunikacija, večje zaupanje – pozitivne spremembe na osebni in skupinski ravni
- D89. večja odprtost, samozavestnost starih ljudi – pozitivne spremembe na osebni ravni
- D90. boljši odnosi, manj konfliktov – pozitivne spremembe na skupinski ravni
- E116. ohranjanje sposobnosti starih ljudi – prednosti na osebni ravni
- E117. manjša obremenjenost zaposlenih – prednosti na delovni ravni, ravni organizacije
- E118. večja zadovoljnost, aktivnost, veselje starih ljudi – pozitivne spremembe na osebni ravni
- E119. krepitev samozavesti – pozitivne spremembe na osebni ravni
- 120. bolj pozitivna klima v domu in boljša kvaliteta življenja – pozitivne spremembe na skupinski ravni

Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- A2. socialni delavec bo vse sam uredil - pričakovanja starih ljudi
- A3. nerazumljivost vlog - izpolnjevanje vlog za denarne prejeme
- A11. razumevanje krepitve moči kot napor – nepripravljenost medicinskega osebja za sodelovanje

- A12. ni časa za delo s krepitev moči – nepripravljenost medicinskega osebja za sodelovanje
- A13. striktno upoštevanje medicinske doktrine – nepripravljenost medicinskega osebja za sodelovanje
- A21. ni zanimanja za delo s krepitev moči – nepoznavanje koncepta krepitev moči s strani medicinskega osebja
- A22. temi krepitev moči je v medijih posvečene premalo pozornosti – nepoznavanje koncepta v širši javnosti
- A23. izobrazba direktorjev domov za stare – usmerjenost institucije
- A24. plačevanje storitev v domu – prepričanje starih ljudi
- A25. težave pri oskrbi – takojšnja izguba naklonjenosti delu s perspektive moči s strani sorodnikov
- B40. ni časa za delo s posameznikom - nepripravljenost medicinskega osebja za sodelovanje
- B46. nepripravljenost za sodelovanje – neudeležnost starega človeka v procesu krepitev moči
- B47. nepripravljenost za sodelovanje, ni smisla - neudeležba medicinskega osebja v procesu krepitev moči
- B48. ni zanimanja- težko je približati koncept medicinskemu osebju
- B49. drugačna oskrba od pričakovane – nenaklonjenost načinu dela s krepitev moči s strani sorodnikov
- B50. občutki krivde, nerazrešene težave v preteklosti - nenaklonjenost načinu dela s krepitev moči s strani sorodnikov
- B51. stari ljudje in sorodniki ne povedo vsega - nepoznavanje življenjske zgodbe starega človeka
- B52. neudeležba na družinskih srečanjih - neudeležnost sorodnikov v procesu krepitev moči
- C69. občutki krivde sorodnikov – nepripravljenost sorodnikov za sodelovanje
- C70. nepoznavanje svojih pravic – neinformiranost starih ljudi
- D91. nepripravljenost za sodelovanje – neudeležnost starega človeka v procesu krepitev moči
- D92. nezmožnost izražanja potreb in želja - otežena komunikacija s starimi ljudmi
- D93. pomanjkanje časa – težave medicinskega osebja
- D94. nepoznavanje koncepta – težave medicinskega osebja
- D95. ne prepoznavanje potreb starega človeka – nepripravljenost sorodnikov za sodelovanje
- E121. odpor in nepripravljenost starega človeka za sodelovanje – neudeležba starega človeka v procesu krepitev moči
- E.122. prepričanje starih ljudi – neudeležba starega človeka v procesu krepitev moči
- E124. previsoka pričakovanja sorodnikov glede na zmožnosti starega človeka – sodelovanje s svojci
- E125. nezmožnost predstavitve in opisa konceptov - nepoznavanje konceptov socialnega dela s strani socialnega delavca

Potrebe za lažje ali bolj učinkovito izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- A26. več zaposlenih socialnih delavcev v domu – večja kadrovska uravnoveženost socialne stroke z medicinsko
- A27. direktor, ki je socialni delavec - primerno vodstvo doma
- A28. sodelavci in zunanji strokovnjaki - večja kooperativnost
- A29. stari ljudje, sorodniki, sodelavci – vzajemno zaupanje
- A30. stroka socialnega dela - več informacij, več sodelovanja
- B53. osvežitev znanja – organizacija izobraževanj, predavanja

- B54. zaupanje direktorja – podpora vodstva
- C72. skupno reševanje težav – supervizija v domu
- C73. srečanje z drugimi socialnimi delavci in z zunanjimi strokovnjaki – supervizija zunaj doma
- C74. manj birokracije – več časa za delo na osebni ravni
- C75. več sproščenosti sorodnikov, več posvetovanja s sorodniki - sodelovanje s sorodniki
- C76. upoštevanje soc. dela s starimi ljudmi - večja slišnost socialnega dela s starimi ljudmi
- D97. več časa za delo z ljudmi – časovne potrebe
- D98. pripravljenost za sodelovanje – dialog
- D99. dodaten zunanji prostor – prostorske potrebe
- D100. več seminarjev, izobraževanj na temo soc. dela s starimi ljudmi – izobraževalne potrebe
- D101.- poznavanje običajev, navad - več zbiranja življenjskih zgodb starih ljudi
- E126. večja potrpežljivost in večje razumevanje - sodelovanje vseh udeležениh
- E127. upoštevanje malih korakov, napredkov – proslavljanje
- E128. organizacija izobraževanja na temo krepitev moči – izobraževalne potrebe
- E129. izvajanje raziskav – izobraževalne potrebe
- E130. več mladih prostovoljcev – več medgeneracijskega sodelovanja

OSNO ALI AKSIALNO KODIRANJE

OPREDELITEV KREPITVE MOČI

Sodelovanje, soustvarjanje:

- delo skupaj z uporabniki, s starimi ljudmi (A1, E103)
- približati se staremu človeku tam, kjer je (A5)

Proces spodbujanja uporabnikov:

- iskati stvari, ki jih stari ljudje še zmorejo (B31)

Proces:

- iskanje virov moči starih ljudi (B32)

Proces prenosa moči:

- večanje moči posameznika in njegovega vpliva (C55)

Proces iskanja rešitev:

- rešitev, ki je dobra za vse soudeležene (C56)

Podpora, spodbujanje in pomoč starim ljudem:

- doseganje ciljev in želja starih ljudi (D77)
- skrb zase in urejanje svojih stvari (E102)

Krepitev posameznikove moči:

- krepitev samozavesti (D78)

Proces aktiviranja in širjenja:

- socialna mreža (E104)

NAČINI IN METODE IZVAJANJA KREPITVE MOČI PRI SOCIALNEM DELU S STARIMI LJUDMI

Spodbujanje za sodelovanje v postopku pridobitve denarne socialne pomoči:

- zbiranje dokazil o porabi denarja (A4)

Uresničevanje želja stanovalcev:

- A6. čiščenje snega, likanje perila (A6)
- A7. pranje perila doma (A7)

Vključenost starih ljudi v organizacijo dogodkov:

- organizacija izleta (A8)

Vključenost starih ljudi v pripravo obrokov:

- priprava obroka v oddelčni kuhinji (A10)

Spodbujanje starih ljudi z demenco k večji samostojnosti in k samostojnemu sprejemanju odločitev:

- samostojno hranjenje, oblačenje, izbiranje oblačil (A16)

Spodbujanje in motiviranje starih ljudi:

- izražanje želja in potreb (B33, C60)
- izražanje želja in potreb starega človeka v paliativni oskrbi (B35)
- urejanje sob po svojih željah (D82)
- samostojno opravljanje vsakodnevnih dejavnosti (E105)
- vključevanje v aktivnosti in skupine v domu (E106)

Podpora in pomoč staremu človeku:

- opravljanje stvari, ki jih star človek še zmore (B34)
- samostojno iskanje informacij (C64)
- informiranje starih ljudi (C71)

Podpora in pomoč stanovalcem pri vsakodnevnih opravilih:

- samostojno hranjenje in gibanje (B37)

Podpora in pomoč pri urejanje osebnih stvari:

- zapis urejanja (E108)

Spremljanje starega človeka:

- drug stanovalec, zaposlen itd. (C62)

Družinsko srečanje:

- srečanje vseh udeleženih v delovnem odnosu (B36)

Delo s posameznikom (C57):

- sproščenost, zaupanje (C59)
- pogovor s starim človekom (C63)
- pogovor, individualni načrt (D79)

Delo v skupini:

- težje delo, večja izpostavljenost starih ljudi (C58)
- koncept gospodinjskih skupnosti (D80)

Proslavljanje:

- pohvala napredka (C65)

Življenje v gospodinjstvi skupnosti:

- vsakodnevne dejavnosti (D81)

Krepitev moči na osebni ravni:

- uresničitev želja posameznikov (D83)

Pogovor in izdelava individualnega načrta pomoči:

- opredelitev želja, potreb in ciljev (E107)

Povabilo in spodbujanje:

- pogovor, predstavitev možnosti udejstvovanja v domu (E123)

Socialni delavec kot zagovornik:

- sporočanje potreb starega človeka njegovim sorodnikom (D96)

Prispevek kuhinjskega osebja:

- priprava obroka po želji stanovalca (A9)
- pomoč pri hranjenju in uresničitev želja glede hrane (B38)
- prilagajanje jedilnika stanovalcem (D84)
- upoštevanje želja starih ljudi glede prehrane in vključenost starih ljudi v sestavo jedilnikov (E114)
- vključenost starih ljudi v pripravo hrane (E115)

Prispevek medicinskega osebja:

- krepitev moči starih ljudi z demenco (A14)
- spodbujanje starih ljudi z demenco k večji samostojnosti (A15)
- delitev na dva pola (eni vidijo smisel, drugi ne) (B42)
- pomoč pri vsakodnevni dejavnosti (D85)
- uresničevanje želja stanovalcev (D86)
- spodbujanje starih ljudi pri skrbi za samega sebe, prikaz načinov za olajšanje nege (E109)

Prispevek delovne terapevte:

- pomoč pri hranjenju in uresničitev želja glede hrane (B39)
- delovna terapevta kot zagovornica potreb in želja starih ljudi (B41)
- izvajanje delavnic, organizacija dogodkov (D87)
- vodenje delavnic in organizacija dogodkov skupaj s starimi ljudmi (E112)
- obdelovanje vrta in sadovnjaka s starimi ljudmi (E113)

Prispevek fizioterapevta:

- pomoč pri gibanju, ponovno osvajanje hoje (E110)

Prispevek fizioterapevta in delovnega terapevta:

- pogovor s starim človekom (E111)

PREDNOSTI IZVAJANJA KREPITVE MOČI PRI SOCIALNEM DELU S STARIMI LJUDMI**Pozitivne spremembe na osebni in skupinski ravni:**

- večje zaupanje starih ljudi v delo zaposlenih, boljše sodelovanje s starimi ljudmi (A17)
- večja odprtost stanovalcev, več pogovorov s starimi ljudmi (A18)
- boljša in lažja komunikacija, večje zaupanje (D88)

Pozitivne spremembe na skupinski ravni:

- boljše sodelovanje s starimi ljudmi (A19)
- lažje sodelovanje in dogovarjanje (B44)
- bolj sproščeni odnosi med stanovalci in med stanovalci in zaposlenimi (C67)
- manj konfliktov med stanovalci in med stanovalci in zaposlenimi (C68)
- boljši odnosi, manj konfliktov (D90)
- bolj pozitivna klima v domu in boljša kvaliteta življenja (E120)

Pozitivne spremembe na osebni ravni:

- občutek pomembnosti pri starih ljudeh (A20)
 - zadovoljstvo uporabnikov, boljša samozavest (B43)
 - stari ljudje so bolj optimistični, boljše počutje (B45)
 - večja samostojnost starih ljudi (C66)
 - večja odprtost, samozavestnost starih ljudi (D89)
- ohranjanje sposobnosti starih ljudi (E116)
 - večja zadovoljnost, aktivnost, veselje starih ljudi (E118)
 - krepitev samozavesti (E119)

Pozitivne spremembe na delovni ravni, ravni organizacije:

- manjša obremenjenost zaposlenih (E117)

TEŽAVE PRI IZVAJANJU KREPITVE MOČI PRI SOCIALNEM DELU S STARIMI LJUDMI**Pričakovanja starih ljudi:**

- socialni delavec bo vse sam uredil (A2)

Izpolnjevanje vlog za denarne prejeme:

- nerazumljivost vlog (A3)

Nepripravljenost medicinskega osebja za sodelovanje:

- razumevanje krepitve moči kot napor (A11)
- ni časa za delo s krepitve moči (A12)
- striktno upoštevanje medicinske doktrine (A13)
- ni časa za delo s posameznikom (B40)
- ni zanimanja, koncept jim je težko približati (B48)

Nepoznavanje koncepta krepitve moči s strani medicinskega osebja:

- ni zanimanja za delo s krepitve moči (A21)

Neudeležba medicinskega osebja v procesu krepitve moči:

- nepripravljenost za sodelovanje, ni smisla (B47)

Nepoznavanje koncepta v širši javnosti:

- temi krepitve moči je v medijih posvečene premalo pozornosti (A22)

Usmerjenost institucije:

- izobrazba direktorjev domov za stare (A23)

Prepričanje starih ljudi:

- plačevanje storitev v domu (A24)

Takojšnja izguba naklonjenosti delu s perspektive moči s strani sorodnikov:

- težave pri oskrbi (A25)

Neudeležnost starega človeka v procesu krepitve moči:

- nepripravljenost za sodelovanje (B46, D91)
- odpor in nepripravljenost starega človeka za sodelovanje (E121)
- prepričanje starih ljudi (E122)

Nenaklonjenost načinu dela s krepitve moči s strani sorodnikov:

- drugačna oskrba od pričakovane (B49)
- občutki krivde, nerazrešene težave v preteklosti (B50)

Nepoznavanje življenjske zgodbe starega človeka:

- stari ljudje in sorodniki ne povedo vsega (B51)

Neudeležnost sorodnikov v procesu krepitve moči:

- neudeležba na družinskih srečanjih (B52)

Nepripravljenost sorodnikov za sodelovanje:

- občutki krivde sorodnikov (C69)
- ne prepoznajo potreb starega človeka (D95)

Sodelovanje s svojci:

- previsoka pričakovanja sorodnikov glede na zmožnosti starega človeka (E124)

Neinformiranost starih ljudi:

- nepoznavanje svojih pravic (C70)

Otežena komunikacija s starimi ljudmi:

- nezmožnost izražanja potreb in želja (D92)

Težave medicinskega osebja:

- pomanjkanje časa (D93)
- nepoznavanje koncepta (D94)

Nepoznavanje konceptov socialnega dela s strani socialnega delavca:

- nezmožnost predstavitve in opisa konceptov (E125)

POTREBE ZA LAŽJE ALI BOLJ UČINKOVITO IZVAJANJE KREPITVE MOČI PRI SOCIALNEM DELU S STARIMI LJUDMI

Večja kadrovska uravnoteženost socialne stroke z medicinsko:

- več zaposlenih socialnih delavcev (A26)

Primerno vodstvo doma:

- direktor, ki je socialni delavec (A27)

Večja kooperativnost:

- sodelavci in zunanji strokovnjaki (A28)

Vzajemno zaupanje:

- stari ljudje, sorodniki, sodelavci (A29)

Več informacij, več sodelovanja:

- stroka socialnega dela (A30)

Organizacija izobraževanj, predavanj:

- osvežitev znanja (B53)

Podpora vodstva

- zaupanje direktorja (B54)

Supervizija v domu:

- skupno reševanje težav (C72)

Supervizija v domu:

- C73. srečanje z drugimi socialnimi delavci in z zunanjimi strokovnjaki (C73)

Več časa za delo na osebni ravni, delo s posamezniki:

- manj birokracije (C74)

Boljše sodelovanje s sorodniki:

- več sproščenosti sorodnikov, več posvetovanja s sorodniki (C75)

Večja slišnost socialnega dela s starimi ljudmi:

- upoštevanje soc. dela s starimi ljudmi (C76)

Časovne potrebe:

- več časa za delo z ljudmi (D97)

Dialog:

- pripravljenost za sodelovanje (D98)

Prostorske potrebe:

- dodaten zunanji prostor (D99)

Izobraževalne potrebe:

- več seminarjev, izobraževanj na temo soc. dela s starimi ljudmi (D100)
- organizacija izobraževanja na temo krepite moči (E128)
- izvajanje raziskav (E129)

Več zbiranja življenjskih zgodb starih ljudi:

- poznavanje običajev, navad (D101)

Sodelovanje vseh udeležениh:

- večja potrpežljivost in večje razumevanje (E126)

Proslavljanje:

- upoštevanje malih korakov, napredkov (E127)

Več medgeneracijskega sodelovanja:

- več mladih prostovoljcev (E130)

INTERVJUJI S STARIMI LJUDMI

INTERVJU F (M; 67 let; 2 leti bivanja v domu)

1. Opredelitev krepitve moči

/Krepitev moči zame pomeni, da si krepiš svojo moč z delom in tudi z razmišljanjem, novim znanjem. Če imaš moč, imaš vse. Moč je zelo pomembna, tako fizična kot psihična./ **1.krepitev moči z delom in razmišljanjem – krepitev fizične in umske moči – opredelitev krepitve moči** Moji viri moči so moje ročne spretnosti (delo z lesom) in znanje iz strojništva. To dvojje mi omogoča izdelovanje izdelkov iz lesa, kar mi daje voljo za življenje, moje življenje ima smisel./ **2. ročne spretnosti (delo z lesom), znanje iz strojništva – viri moči – opredelitev krepitve moči/**

2. Načini in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Svojo moč si večam tako, da vztrajam pri tistem, kar si želim./ **3. želje in cilji – vztrajanje pri uresničitvi - načini in metode/** Pred časom so me sorodniki želeli preseliti v dvoposteljno sobo. Sam si tega nisem želel, zato sem socialnemu delavcu predstavil svojo željo in vztrajal pri svojem. In na koncu sem tudi ostal v enoposteljni sobi./**4. želja ostati v enoposteljni sobi - upoštevanje glasu starega človeka - načini in metode/** Zaposleni v domu upoštevajo moje želje, jaz tudi nisem zahteven. Harmonija v našem domu je enkratna./**5. upoštevanje in uresničitev želja - prispevek zaposlenih – načini in metode/**

3. Prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Ko zaposleni upoštevajo moje želje, je občutek dober. Imaš občutek, da si upoštevan, da prispevaš k harmoniji v domu./**6. dober občutek, občutek pomembnosti – pozitivno doživljanje – prednosti izvajanja/** Potrebno je samo spregovoriti, povedati, kakšne želje imaš. Mnogi ne povejo nič, potem pa se pritožujejo, da ni nič dobro. Zaposleni ne morejo vedeti, kaj si oni želijo, če pa nič ne povedo./ **7. spregovoriti o svojih željah – pogovor z zaposlenimi – načini in metode/**

4. Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Težav z zaposlenimi nimam, včasih pa se zgodi, da zaidem v kakšne konflikte s stanovalci. Takrat se poskušamo pogovoriti pa stvar rešiti. Za naše konflikte socialni delavec in ostali pogosto niti ne vedo, saj jim vsega niti ne povemo./ **8. reševanje težav med stanovalci s pogovorom – reševanje težav – težave pri izvajanju/** Če pa se zgodi kaj hujšega, pa po navadi socialni delavec tudi poskuša stvar rešiti s pogovorom, tako da prisluhne vsem in nas spodbudi da se potem sami dogovorimo./ **9. Reševanje težav med stanovalci s pogovorom s socialnim delavcem – reševanje težav – težave pri izvajanju/**

5. Potrebe za lažje ali boljše izvajanje krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Imam vse kar potrebujem, nimam več kaj zahtevati. V domu nas je veliko, ne moremo si vsi nekaj izmišljevati. Hvaležen sem za svoje spretnosti, saj brez njih ne vem, kaj bi počel. To mi daje moč, voljo./ **10. skromnost, prepričanje starih ljudi – ni potreb - potrebe/**

INTERVJU G (Ž; 77 let; 1,5 leti bivanja v domu)

1. Opredelitev krepitve moči

/Krepitev moči zame pomeni, da si krepiš svojo moč z gibanjem, da dosti hodiš, hkrati pa dobro ješ./ **11. gibanje, hoja, dobra hrana – krepitev fizične moči – opredelitev krepitve moči/** Ne smeš obležati v postelji, hkrati pa moraš paziti, da ne pretiravaš, da se giblješ v okviru svojih zmožnosti. Meni je moč dajalo delo na kmetiji, delo z živino in delo v sadovnjaku./ **12. delo na kmetiji, delo z živino, delo v sadovnjaku – viri moči –**

opredelitev krepitve moči/ Moč pa mi tukaj v domu dajejo tudi dobri odnosi, dobro vzdušje v domu./ **13. dobri odnosi, dobro vzdušje v domu – viri moči – opredelitev krepitve moči/**

2. **Načini in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Svojo moč krepim tako, da se udeležujem prireditvev v domu, delam tudi na vrtu, sadim rože, hodim na telovadbo, k plesni skupini. Posebej so mi pri srcu kmečka opravila, npr. čiščenje buč./ **14. delo na vrtu, obisk prireditvev, telovadba, plesna skupina – udeležba na aktivnostih v domu – načini in metode/** To mi prebuja lepe spomine na dom. Ko sem se odločila, da bom šla v dom za stare, sem imela na izbiro več možnosti. Moje prva in edina želja pa je bila, da bom v sobi sama. Zato sem tudi izbrala ta dom. Stalno sem imela podporo s strani hčerke in njene družine./ **15. podpora družine pri izbiri doma za stare – prispevek sorodnikov – sodelovanje drugih ljudi/** Tudi v domu upoštevajo moje želje, ki pa so skromne. V domu nas je vendar kar nekaj in si ne moremo vsi kar povprek izmišljevati. Drugače pa upoštevajo naše želje glede hrane in glede tega, kaj bom počeli v delovni terapiji./ **16. upoštevanje želja glede hrane in delavnic v delovni terapiji – prispevek zaposlenih – načini in metode/** Zelo me veseli tudi to, da grem vsako nedeljo na kosilo k svoji hčerki in potem cel dan preživim tam./ **17. druženje z družino ob nedeljah – prispevek sorodnikov – načini in metode/**
3. **Prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Prevevajo me lepi občutki, sem zadovoljna./ **18. lepi občutki, zadovoljstvo – pozitivno doživljanje – prednosti izvajanja/** Če je zadovoljstvo, so tudi naši odnosi dobri, v domu se dobro razumemo, tako z zaposlenimi, kot tudi s stanovalci./ **19. boljši medosebni odnosi – pozitivne spremembe na skupinski ravni – prednosti izvajanja/**
4. **Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Težav nimam, sem zadovoljna, moje želje so upoštevane./ **20. želje so upoštevane – ni težav – težave pri izvajanju/**
5. **Potrebe za lažje ali boljše izvajanje krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Želim si, da še naprej ostane tako, da bodo naši odnosi še naprej lepi./ **21. da vse ostane tako še naprej - dobri medosebni odnosi – potrebe/**

INTERVJU H (Ž; 84 let; 2 leti v domu)

1. **Opredelitev krepitve moči**
/Moč je pomembna, moč zame pomeni, da še zmoreš poskrbeti zase, da nisi popolnoma odvisen./ **22. zmožnost poskrbeti zase, samostojnost – opredelitev moči– opredelitev krepitve moči/** Meni moč daje branje, branje je tisto, kar me gor drži. Berem knjige, revije in vse kar mi priskrbijo v domu./ **23. branje – viri moči – opredelitev krepitve moči/** Moja druga močna točka so pa moje ročne spretnosti. Delam namreč trganke, slike z raznimi motivi, ki krasijo hodnike po celem domu./ **24. ročne spretnosti (delanje trganek) – viri moči – opredelitev krepitve moči/**
2. **Načini in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Svojo moč krepim tako, da sem še naprej aktivna in da delam kar zmorem. Kuham namreč tudi kavo za stanovalce, potem pomivam posodo./ **25. kuhanje kave, pomivanje posode – opravljanje gospodinjskih dejavnosti – načini in metode/** hodim na sprehode, grem na izlete in na prireditve domu pa tudi v osnovno šolo tukaj v bližini./ **26. sprehodi, izleti, obisk prireditvev – udeležba raznih aktivnosti v domu – načini in metode/** Svojo moč lahko najbolj izrazim, kadar imam sestanek stanovalcev in zaposlenih. Tam lahko povem, če je kaj narobe, če kaj želimo spremeniti in tako./ **27. sporočanje želja in težav - sestanek stanovalcev in zaposlenih – načini in metode/** Drugače pa zaposleni upoštevajo moje želje, omogočili so mi stalno razstavo mojih slik, prinašajo mi knjige, me spomnijo

na izlete in prireditve./**28. upoštevanje želja, prinašanje knjig, razstava slik – prispevek zaposlenih – načini in metode/** Kaj več pa tudi ne morem pričakovati, nimajo dosti časa, imajo delo z drugimi stanovalci, ki potrebujejo več pomoči./ **29. skromnost – prepričanje starih ljudi – težave pri izvajanju/**

3. Prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Kadar me upoštevajo, se počutim boljše, to vpliva na moj ego, saj veste, takrat malo zrastem./ **30. boljše počutje, višja samozavest – pozitivne spremembe na osebni ravni – prednosti izvajanja/**

4. Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Posebnih težav nimam, kadar pa je kaj narobe, pa grem k socialni delavki in se potem z njo pogovorim./**31. ob pojavu težav pogovor s socialno delavko – reševanje težav – težave pri izvajanju/** Večkrat pokliče tudi mojega sina, da bi ga spet videla in da bi lahko šla še enkrat domov, vendar je sin v tujini in pogosto nedosegljiv./ **32. nedosegljivost sina – premalo stikov s sorodniki – težave pri izvajanju/**

5. Potrebe za lažje ali boljše izvajanje krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Ne potrebujem ničesar, tu imam vse. Bi si pa želela, da bi me moj sin večkrat obiskal in da bi še enkrat imela možnost obiskati svoj dom./ **33. obisk sina in ponoven obisk domačega kraja – več stikov s sorodniki – potrebe/**

INTERVJU I (Ž, 82 let, 6 mesecev bivanja v domu)

1. Opredelitev krepitve moči

/Krepitev moči zame pomeni, da veliko telovadiš, da vedno migaš in da ne ležiš v postelji./ **34. telovadba – krepitev fizične moči – opredelitev krepitve moči/** Je pa krepitev moči tudi to, da umsko razmišljaš, da se umsko krepiš, da krepiš spomin./ **35. krepitev uma, krepitev spomina – krepitev psihične–umske moči – opredelitev krepitve moči/** Moč je zame zelo pomembna, moč mi daje hrana./ **36. hrana – viri moči – opredelitev krepitve moči/** Meni daje moč tudi to, da še lahko opravljam razna gospodinjska opravila, ki sem jih prej opravljal tudi doma, npr. lupljenje krompirja in čiščenje solate./ **37. opravljanje gospodinjskih opravil (lupljenje krompirja, čiščenje solate) – viri moči – opredelitev krepitve moči/** Moč mi dajejo tudi zaposleni v domu, ki so me spodbujali, da sem ponovna shodila in da sem lahko vsaj delno samostojna./ **38. spodbujanje zaposlenih k samostojnosti, pomoč pri hoji – viri moči – opredelitev krepitve moči/**

2. Načini in metode izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

/Svojo moč večam tako, da vsak dan telovadim, da se sama oblečem, da grem sama na voziček./ **39. telovadba, samostojno oblačenje, samostojno presedanje na voziček – telovadba in opravljanje vsakodnevnih opravil – načini in metode/** Redno tudi sodelujem na prireditvah v domu. Poslušam tudi radio in se večkrat vključim v kakšno razpravo in pokličem na radio./ **40. poslušanje radia – sodelovanje v razpravah na radiu – načini in metode/** Moč sem imela takrat, ko so upoštevali moje želje. Jaz vse povem. Lani decembra skoraj ves mesec za kosilo nismo dobili zelene solate, ki jo jaz najraje jem. Ker mi to ni bilo všeč, sem šla do kuharic in jim povedala, da želim, da za kosilo večkrat dobimo zeleno solato. In od takrat je zelena solata na jedilniku vsak teden./ **41. želje glede hrane - sporočanje želja zaposlenim – načini in metode/** Zaposleni pri krepitvi moči sodelujejo tako, da upoštevajo moje želje ter mi pomagajo pri vsakodnevnih opravilih. Prej so mi morali pomagati pri vsem, sedaj pa pomoč potrebujem samo še pri kopanju. Z njihovo pomočjo sem se fizično zelo okrepla in zelo napredovala./**42. upoštevanje želja in pomoč pri vsakodnevnih opravilih – prispevek zaposlenih – načini in metode/**

3. **Prednosti izvajanja krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Počutim se dobro, sem vesela./ **43. veselje, dobro počutje – pozitivno doživljanje – prednosti izvajanja/**
4. **Težave pri izvajanju krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Nimam nobenih težav, ko izrazim kakšno željo, so te vedno uslišane. Po navadi so moje želje povezano s hrano, ker pač rada dobro jem. Vsi zaposleni mi prisluhnejo./ **44. želje so upoštevane – ni težav – težave pri izvajanju/**
5. **Potrebe za lažje ali boljše izvajanje krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Ne potrebujem nič, želim si še naprej takšnega dobrega sodelovanja z vsemi v domu. Želela bi si le, da bi me sin večkrat obiskal./ **45. obisk sina – več stikov s sorodniki – potrebe/**

INTERVJU J (Ž; 85 let; 8 let bivanja v domu)

1. **Opredelitev krepiteve moči**
/Krepitev moči zame pomeni, da si krepiš fizično in duševno zdravje, da si sposoben misliti in samostojno skrbeti zase./ **46. sposobnost mišljenja in samostojne skrbi zase – krepitev fizičnega in duševnega zdravja – opredelitev krepiteve moči/** Svoje fizično in duševno zdravje krepiš tako, da se vključuješ v razne aktivnosti v domu./ **47. vključevanje v aktivnosti v domu – krepitev fizičnega in duševnega zdravja – opredelitev krepiteve moči/** Sama moč črpam tudi v tem, da nudim pomoč ostalim./ **48. nudenje pomoči drugim – viri moči – opredelitev krepiteve moči/** Na splošno sem v domu zelo aktivna na mnogih področjih. Moja prioriteta so ročna dela, predvsem kvačkanje, potem sodelujem tudi v pevskem zboru in v literarnem krožku. V prostem času pa tudi veliko berem./ **49. ročna dela (kvačkanje), pevski zbor, literarni krožek, branje – viri moči – opredelitev krepiteve moči/**
2. **Načini in metode izvajanja krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Najbolj pomembna je kvalitetna hrana, potem pa gibanje, jaz vsako jutro telovadim./ **50. kvalitetna hrana in telovadba – kvalitetno prehranjevanje in gibanje – načini in metode/** Sama lahko povem, da imam v domu kar dosti moči, saj sem predsednica stanovalcev. Jaz sem tista, ki ji stanovalci zaupajo, kaj je narobe in potem to posredujem odgovornim. Sodelujem v posvetih z vodstvom, kjer zastopam glas stanovalcev./ **51. predsednica stanovalcev – posveti z vodstvom – načini in metode/** Rešitve vedno iščemo na tak način, da uskladimo želje in predloge vseh sodelujočih./ **52. soustvarjanje rešitev, usklajevanje želja in predlogov vseh sodelujočih – reševanje težav – težave pri izvajanju/** Odnos z zaposlenimi je zelo dober. Odzovejo se na naše želje in nam pomagajo pri njihovih uresničitvah./ **53. uresničevanje želja stanovalcev – prispevek zaposlenih – načini in metode/** Tudi s sorodniki imam zelo dober odnos. Domov odhajam za vse praznike, vedno pa jih tudi 1x tedensko obiščem, skupaj praznujemo tudi vse rojstne dneve. Tudi sorodniki upoštevajo moje želje in potrebe ter mi vedno prisluhnejo./ **54. praznovanje praznikov in rojstnih dni, obiski, upoštevanje želja in potreb – prispevek sorodnikov – načini in metode/**
3. **Prednosti izvajanja krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Sem zelo zadovoljna. Ko te upoštevajo, imaš občutek, da si še potreben in da si koristen./ **55. zadovoljstvo; občutek, da si koristen – pozitivno doživljanje – prednosti izvajanja/**
4. **Težave pri izvajanju krepiteve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Sama težav nimam, vse stvari se da dogovoriti in uskladiti./ **56. vse se da dogovoriti in uskladiti – ni težav – težave/** Ko pa se name obrnejo drugi stanovalci s težavami, pa težave rešujemo tako, da se obrnemo na dotično osebo in se potem poskušamo dogovoriti.

Včasih gre stanovalec z mano, včasih pa grem sama, ker se nekateri ne želijo izpostavljati./
57. reševanje težav stanovalcev s pogovorom z dotično osebo – reševanje težav – težave pri izvajanju/

- 5. Potrebe za lažje ali boljše izvajanje krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi**
/Ne potrebujem nič, naj samo zdravje služi in razum./ **58. dobro zdravje in zdrav razum**
– ni drugih potreb - potrebe/

ODPRTO KODIRANJE

Opredelitev krepitev moči

- F1. krepitev moči z delom in razmišljanjem – krepitev fizične in umske moči
- F2. ročne spretnosti (delo z lesom), znanje iz strojništva – viri moči
- G11. gibanje, hoja, dobra hrana – krepitev fizične moči
- G12. delo na kmetiji, delo z živino, delo v sadovnjaku – viri moči
- G13. dobri odnosi, dobro vzdušje v domu – viri moči
- H22. zmožnost poskrbeti zase, samostojnost - opredelitev moči
- H23. branje – viri moči
- H24. ročne spretnosti (delanje trgank) – viri moči
- I34. telovadba – krepitev fizične moči
- I35. krepitev uma, krepitev spomina – krepitev psihične–umske moči
- I36. hrana – viri moči
- I37. opravljanje gospodinjskih opravil (lupljenje krompirja, čiščenje solate) – viri moči
- I38. spodbujanje zaposlenih k samostojnosti, pomoč pri hoji – viri moči
- J46. sposobnost mišljenja in samostojne skrbi zase – krepitev fizičnega in duševnega zdravja
- J47. vključevanje v aktivnosti v domu – krepitev fizičnega in duševnega zdravja
- J48. nudenje pomoči drugim – viri moči
- J49. ročna dela (kvačkanje), pevski zbor, literarni krožek, branje – viri moči

Načini in metode izvajanja krepitev moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- F3. želje in cilji – vztrajanje pri uresničitvi
- F4. želja ostati v enoposteljni sobi - upoštevanje glasu starega človeka
- F5. upoštevanje in uresničitev želja - prispevek zaposlenih
- F7. spregovoriti o svojih željah – pogovor z zaposlenimi
- G14. delo na vrtu, obisk prireditev, telovadba, plesna skupina – udeležba na aktivnostih v domu
- G15. podpora družine pri izbiri doma za stare – prispevek sorodnikov
- G16. upoštevanje želja glede hrane in delavnic v delovni terapiji – prispevek zaposlenih
- G17. druženje z družino ob nedeljah – prispevek sorodnikov
- H25. kuhanje kave, pomivanje posode – opravljanje gospodinjskih dejavnosti
- H26. sprehodi, izleti, obisk prireditev – udeležba raznih aktivnosti v domu
- H27. sporočanje želja in težav - sestanek stanovalcev in zaposlenih
- H28. upoštevanje želja, prinašanje knjig, razstava slik – prispevek zaposlenih
- I39. telovadba, samostojno oblačenje, samostojno presedanje na voziček – telovadba in opravljanje vsakodnevnih opravil
- I40. poslušanje radia – sodelovanje v razpravah na radiu
- I41. želje glede hrane - sporočanje želja zaposlenim
- I42. upoštevanje želja in pomoč pri vsakodnevnih opravilih – prispevek zaposlenih
- J50. kvalitetna hrana in telovadba – kvalitetno prehranjevanje in gibanje
- J51. predsednica stanovalcev – posveti z vodstvom

- J53. uresničevanje želja stanovalcev – prispevek zaposlenih
- J54. praznovanje praznikov in rojstnih dni, obiski, upoštevanje želja in potreb – prispevek sorodnikov

Prednosti izvajanja krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- F6. dober občutek, občutek pomembnosti – pozitivno doživljanje
- G18. lepi občutki, zadovoljstvo – pozitivno doživljanje
- G19. boljši medosebni odnosi – pozitivne spremembe na skupinski ravni
- H30. boljše počutje, višja samozavest – pozitivne spremembe na osebni ravni
- I43. veselje, dobro počutje – pozitivno doživljanje
- J55. zadovoljstvo; občutek, da si koristen – pozitivno doživljanje

Težave pri izvajanju krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- F8. reševanje težav med stanovalci s pogovorom – reševanje težav
- F9. reševanje težav med stanovalci s pogovorom s socialnim delavcem – reševanje težav
- G20. želje so upošteevane – ni težav
- H29. skromnost – prepričanje starih ljudi
- H31. ob pojavu težav pogovor s socialno delavko – reševanje težav
- H32. nedosegljivost sina – premalo stikov s sorodniki
- I44. želje so upošteevane – ni težav
- J52. soustvarjanje rešitev, usklajevanje želja in predlogov vseh sodelujočih – reševanje težav
- J56. vse se da dogovoriti in uskladiti – ni težav
- J57. reševanje težav stanovalcev s pogovorom z dotično osebo – reševanje težav

Potrebe za lažje ali boljše izvajanje krepitve moči pri socialnem delu s starimi ljudmi

- F10. skromnost, prepričanje starih ljudi – ni potreb
- G21. da vse ostane tako še naprej - dobri medosebni odnosi
- H33. obisk sina in ponoven obisk domačega kraja – več stikov s sorodniki
- I45. obisk sina – več stikov s sorodniki
- J58. dobro zdravje in zdrav razum – ni drugih potreb

OSNO ALI AKSIALNO KODIRANJE

OPREDELITEV KREPITVE MOČI

Krepitev fizične in umske moči, zdravja

- krepitev moči z delom in razmišljanjem (F1)
- sposobnost mišljenja in samostojne skrbi zase (J46)
- vključevanje v aktivnosti v domu (J47)

Krepitev fizične moči:

- gibanje, hoja, dobra hrana (G11)
- telovadba (I34)

Krepitev psihične – umske moči:

- krepitev uma, krepitev spomina (I35)

Opredelitev moči:

- zmožnost poskrbeti zase, samostojnost (H22)

Viri moči:

- ročne spretnosti (delo z lesom), znanje iz strojništva (F2)

- delo na kmetiji, delo z živino, delo v sadovnjaku (G12)
- dobri odnosi, dobro vzdušje v domu (G13)
- branje (H23)
- ročne spretnosti (delanje trgank) (H24)
- hrana (I36)
- opravljanje gospodinjskih opravil (lupljenje krompirja, čiščenje solate) (I37)
- spodbujanje zaposlenih k samostojnosti, pomoč pri hoji (I38)
- nudenje pomoči drugim (J48)
- ročna dela (kvačkanje), pevski zbor, literarni krožek, branje (J49)

NAČINI IN METODE IZVAJANJA KREPITVE MOČI PRI SOCIALNEM DELU S STARIMI LJUDMI

Vztrajanje pri uresničitvi:

- želje in cilji (F3)

Upoštevanje glasu starega človeka:

- želja ostati v enoposteljni sobi (F4)

Sporočanje želja zaposlenim:

- želje glede hrane (I41)

Pogovor z zaposlenimi:

- spregovoriti o svojih željah (F7)

Udeležba na aktivnostih v domu:

- delo na vrtu, obisk prireditelj, telovadba, plesna skupina – udeležba na aktivnostih v domu (G14)
- sprehodi, izleti, obisk prireditelj (H26)

Opravljanje gospodinjskih dejavnosti:

- kuhanje kave, pomivanje posode (H25)

Telovadba in opravljanje vsakodnevnih opravil:

- telovadba, samostojno oblačenje, samostojno predsedanje na voziček (I39)

Sestanek stanovalcev in zaposlenih:

- sporočanje želja in težav (H27)

Sodelovanje v razpravah na radiu:

- poslušanje radia (I40)

Kvalitetno prehranjevanje in gibanje:

- kvalitetna hrana in telovadba (J50)

Posveti z vodstvom:

- predsednica stanovalcev (J51)

Prispevek zaposlenih:

- upoštevanje in uresničenje želja (F5, J53)
- upoštevanje želja glede hrane in delavnic v delovni terapiji (G16)
- upoštevanje želja, prinašanje knjig, razstava slik (H28)
- upoštevanje želja in pomoč pri vsakodnevnih opravilih (I42)

Prispevek sorodnikov:

- podpora družine pri izbiri doma za stare (G15)
- druženje z družino ob nedeljah (G17)
- praznovanje praznikov in rojstnih dni, obiski, upoštevanje želja in potreb – prispevek sorodnikov (J54)

PREDNOSTI IZVAJANJA KREPITVE MOČI PRI SOCIALNEM DELU S STARIMI LJUDMI**Pozitivno doživljanje:**

- dober občutek, občutek pomembnosti – pozitivno doživljanje (F6)
- lepi občutki, zadovoljstvo – pozitivno doživljanje (G18)
- veselje, dobro počutje – pozitivno doživljanje (I43)
- zadovoljstvo; občutek, da si koristen – pozitivno doživljanje (J55)

Pozitivne spremembe na skupinski ravni:

- boljši medosebni odnosi – pozitivne spremembe na skupinski ravni (G19)

Pozitivne spremembe na osebni ravni:

- boljše počutje, višja samozavest – pozitivne spremembe na osebni ravni (H30)

TEŽAVE PRI IZVAJANJU KREPITVE MOČI PRI SOCIALNEM DELU S STARIMI LJUDMI**Prepričanje starih ljudi:**

- skromnost starih ljudi (H29)

Premalo stikov s sorodniki:

- nedosegljivost sina (H32)

Reševanje težav:

- reševanje težav med stanovalci s pogovorom (F8)
- reševanje težav med stanovalci s pogovorom s socialnim delavcem (F9)
- ob pojavu težav pogovor s socialno delavko (H31)
- soustvarjanje rešitev, usklajevanje želja in predlogov vseh sodelujočih (J52)
- reševanje težav stanovalcev s pogovorom z dotično osebo (J57)

Ni težav:

- želje so upoštevane (G20)
- želje so upoštevane (I44)
- vse se da dogovoriti in uskladiti (J56)

POTREBE ZA LAŽJE ALI BOLJ UČINKOVITO IZVAJANJE KREPITVE MOČI PRI SOCIALNEM DELU S STARIMI LJUDMI**Dobri medosebni odnosi:**

- da vse ostane tako še naprej (G21)

Več stikov s sorodniki:

- obisk sina in ponoven obisk domačega kraja (H33)
- obisk sina (I45)

Ni potreb:

- skromnost, prepričanje starih ljudi (F10)

Ni drugih potreb:

- dobro zdravje in zdrav razum (J58)